

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філософський факультет
Кафедра теорії та історії культури

Ігор Миколайович Колесник

НОВІТНІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ ТА РУХИ

Навчально-методичний посібник
для студентів напряму підготовки «Культурологія»

Львів 2016

Рекомендовано до друку
кафедрою теорії та історії
культури

Рекомендовано до друку
Вченою радою
філософського факультету

Протокол №3
Від 3.11. 2016 року

Протокол № 202/7
від 23.11.2016

**Колесник І.М. Новітні релігійні течії та рухи:
навчально-методичний посібник. – Львів, 2016. – 152 с.**

Розглянуто основні особливості розвитку новітніх релігійних течій та рухів у світі та в Україні. Визначено поняття НРТ як сукупності багатьох різноманітних напрямів. Описано типи НРТ та характер їхньої діяльності в різних соціокультурних умовах. Проаналізовано визначальні риси НРТ, періодизацію та основні тенденції у сучасному новітньому релігійному просторі.

Для студентів вищих навчальних закладів, магістрів, аспірантів і викладачів гуманітарного профілю.

Формат 60x84/16. Папір друк. А4. Умовн. друк. арк. 5,85. Тираж
100 екз.

Малий видавничий центр філософського факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
79000, Львів, вул. Університетська, 1

ЗМІСТ

Вступ	4
ЛЕКЦІЇ З КУРСУ «НОВІТНІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ ТА РУХИ»	
Лекція 1. Дослідження новітніх релігійних течій та рухів як галузь релігієзнавства	6
Лекція 2. Неохристиянські релігійні течії	21
Лекція 3. Міжкультурний діалог та східні НРТ	37
Лекція 4. Синкретичні НРТ та феномен Нью-Ейджу	52
Лекція 5. Сцієнтистські (квазінаукові) релігійні рухи	69
Лекція 6. Неоязичництво – спроба повернення до давніх вірувань	82
Лекція 7. Сучасний сатанізм. Деструктивні релігійні організації	99
Лекція 8. Феномен релігій-пародій	115
ПРОГРАМА КУРСУ «НОВІТНІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ ТА РУХИ»	
1. Семестровий план	128
2. Навчальна література	129
3. Інтернет-ресурси	130
4. Теми та зміст лекційних занять	133
5. Теми та зміст семінарських занять	135
6. Завдання для практичної роботи	141
7. Завдання для самостійної роботи	142
8. Кредитно-модульна система оцінювання знань	146
9. Питання для підготовки до іспиту	147
10. Зразок тестового модульного контролю	149

Вступ

Сучасний світ захоплений змінами глобального характеру. Тривалий час вважалося, що внаслідок стрімкого розвитку цивілізації, науки, техніки, релігійна свідомість перестане бути актуальною і секуляризація Заходу завершиться повним витісненням сакрального або його трансформацією у щось більш «прагматичне». Історія вкотре продемонструвала, що не всі прогнози здійснюються і релігія отримала нове дихання у контексті феномену новітніх течій та рухів або НРТ.

Курс «Новітні релігійні течії та рухи» покликаний відкрити студенту і викладачу доволі широкий спектр новітніх релігій, без яких сучасний світ уявити важко.

«Новітні релігійні течії та рухи» належить до вибіркового навчальних дисциплін. Викладається на денній формі, у другому семестрі студентам 5-го курсу освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст» та «магістр» (16 лекційних годин, 14 семінарських годин, 30 годин самостійної роботи) і завершується складанням іспиту. За курс присвоюється 2 кредити.

Основні завдання вивчення дисципліни: набуття досвіду комплексного аналізу з позицій сучасного релігієзнавства сутності і конкретних форм прояву новітніх релігій; оволодіння понятійним апаратом, що описує віровчення, обряди і соціально-етичний зміст, компенсаторну і регулятивну функції, мотиваційну й емоційно-вольову сторони діяльності різноманітних типів новітніх релігійних течій; ознайомлення із основними напрямками досліджень різних аспектів функціонування сучасних нетрадиційних релігій, їхньої типологізації у вітчизняному і закордонному релігієзнавстві і соціології релігії; засвоєння причин, соціальних, економічних, політичних і психологічних передумов виникнення нетрадиційних релігійних рухів і культів; ознайомлення із правовим регулюванням діяльності новітніх релігійних течій, відношення до них традиційних конфесій України, політичних партій і рухів; набуття досвіду вивчення індивідуально-психологічних і особистісних особливостей послідовників нетрадиційних релігійних рухів і культів.

По завершенню курсу студенти повинні знати: сутність, причини виникнення новітніх релігійних течій; структуру, функції та специфіку релігій світу; понятійно-категоріальний апарат вивчення діяльності новітніх релігійних рухів; основні особливості і відмінні риси неорелігійних формувань; особливості розвитку неорелігій в Україні; мотивацію залучення молоді до нетрадиційних релігій та культів.

Вивчення курсу передбачає формування у студентів таких умінь, як: аналіз змісту теорії та історії сучасних релігій; порівняльний аналіз специфіки поширення нетрадиційних релігійних рухів; володіння системними знаннями щодо основ правової регуляції діяльності неорелігійних об'єднань; розкриття реалізації на практиці українського законодавства про свободу совісті та релігійні організації на сучасному етапі.

Навчально-методичний посібник складається із двох частин: курсу лекцій із «Новітніх релігійних течій та рухів» та програми курсу.

ЛЕКЦІЇ З КУРСУ «НОВІТНІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ ТА РУХИ»

Тема 1. Дослідження новітніх релігійних течій та рухів як галузь релігієзнавства

**Об'єкт та предмет дисципліни «Новітні
релігійні течії та рухи»**

Визначення та особливості НРТ

Підходи до вивчення

Контр- та антикультовий рух

Класифікація НРТ

НРТ в Україні

Об'єкт та предмет дисципліни «Новітні релігійні течії та рухи»

Історія західної цивілізації пройшла крізь багато періодів новаторства у сфері релігії: еkleктизм пізньої Римської імперії, процеси формування раннього християнства, Реформація тощо. Схожими за інтенсивністю та силою, набагато менш дослідженими були вибухи релігійних революцій в Азії, Африці, Латинській Америці. На відміну від людей попередніх епох, ми отримали можливість спостерігати як зникають культурні перешкоди, потоки інформації про найекзотичніші рухи та течії стають доступними, а ті релігії, які здавалися далекими, раптом розпочинають діяльність на сусідній вулиці.

Релігії не є статичними, вони постійно перебувають у процесі розвитку. В дусі часу релігійні системи адаптуються, видозмінюються, інтегруючи новий зміст, нові ідеї, переосмислюючи їх. Новітні релігійні течії та рухи є природнім результатом цих давніх процесів у межах існуючих традиційних релігій – власне у цьому вони не нові і не новітні, а відображають дуже давні тенденції та динаміку. Те, що є традиційним для одного регіону, раптово може перетворитися у щось нове і екзотичне для іншого регіону, куди часом змушені мігрувати носії певного релігійного вчення.

Разом із бурхливим розвитком релігій змушена розвиватися і наука. Особливо помітним стає розвиток релігієзнавчих, антропологічних, соціологічних, філософських, психологічних, культурологічних досліджень феномену релігії після Другої світової війни, а у 60-70 рр. XX ст. спостерігаємо вибух НРТ та початок пошуку адекватних підходів до їхнього аналізу. Так виокремлюється дисципліна в межах релігієзнавства – Новітні релігійні течії та рухи (Studies of New Religious Movements).

Новітні релігійні течії та рухи – це дисципліна у межах релігієзнавчої науки, яка досліджує феномени новітньої релігійності, релігійних інновацій та релігійної свідомості.

Об'єктом дослідження дисципліни «Новітні релігійні течії та рухи» є сукупність усіх релігійних та квазірелігійних утворень в період від 2 пол. XIX ст. до нашого часу.

Предмет дослідження – це закономірності становлення, розвитку та популяризації НРТ, їхня адаптація до умов глобалізації та реакція на ці умови у формі демократизації або, навпаки, політики ізоляціонізму стосовно суспільства.

Розвиток новітніх релігійних течій породжує певні труднощі не лише для традиційних релігій, але й для академічної науки. Як будь-яке динамічне явище, новітні релігійні течії доволі складно дослідити у повній мірі. Це пов'язано із багатьма факторами – адаптацією методології релігієзнавства до нових умов, аморфністю багатьох течій, квазірелігійним характером їхнього віровчення. Саме тому *об'єктивні наукові праці, присвячені проблемам НРТ, є напрочуд актуальними.*

Характерними рисами розвитку «Новітніх релігійних течій та рухів» в Україні є становлення дисципліни як гілки релігієзнавства та методологічна плутанина у працях багатьох науковців, які через брак досвіду послуговуються у процесі досліджень джерелами антисектантського, антикультового змісту.

Водночас, можемо спостерігати також і позитивну динаміку у розвитку цієї галузі релігієзнавства, вироблення адекватніших підходів та усунення оціночних суджень із

наукових текстів. Поступово налагоджується міжконфесійний діалог, зникає острах традиційних церков перед НРТ, усуваються надмірні узагальнення та негативні оцінки.

Визначення та особливості НРТ

Новітні релігійні течії (НРТ) – це поняття, яким ми окреслюємо сукупність новітніх вірувань, що виникли та поширилися у світі впродовж другої половини XIX – XX ст.

Поруч із поняття «новітні релігійні течії» можна зустріти й інші: секта, культ, альтернативна релігія, нетрадиційна релігія тощо. Але слід зауважити, що завдяки політикам, ЗМІ, конфесійним дослідженням такі нейтральні раніше поняття, як «секта» «культ», набули негативного емоційного забарвлення. В уяві людини вимальовується одразу щось страшне, загрозливе, і немає значення, що НРТ бувають кардинально різними. Ще дивнішим є словосполучення «тоталітарна секта», запропоноване А. Дворкіним, учасником антикультового руху, – для пострадянської людини воно асоціюється із недалеким минулим, з якого щойно змогли порятуватися народи «великої в'язниці». В нашому посібнику ми користуємося поняття «новітні релігійні течії» – з огляду на його нейтральність та можливість окреслити широку палітру феноменів.

Серед дослідників немає єдиної думки щодо визначення НРТ, оскільки палітра дефініцій надто широка, якщо враховувати ще й XIX ст. Пропонуємо окреслювати цим поняттям ті релігійні утворення, які саме у XX ст. набули своєї популярності та переживають період поширення у світовому масштабі. Також ми виокремлюємо діяльність НРТ в пострадянському просторі, оскільки лише у 90-х роках ці течії проявили себе та віднайшли прихильників.

Умовно виділимо три етапи виникнення та поширення НРТ, враховуючи також часи незалежної України:

- 1) 2-пол. XIX – до Другої світової війни – час формування неохристиянських рухів у межах «духовного відродження» та вплив східних вчень на інтелектуальну культуру;

- 2) 60-70 рр. – 90-ті рр. ХХ ст. після хвилі молодіжних революцій та інтенсифікації глобального діалогу;
- 3) 90-рр. ХХ ст. – наш час – період адаптації НРТ до пострадянських реалій, зокрема в Україні.

На становлення НРТ вплинули такі фактори:

- Науково-технічна революція;
- Розвиток капіталістичних відносин;
- Розростання міст та формування урбаністичної культури;
- Демократизація та плюралізм релігійних ідей;
- Феномен Нью-Ейджу (New Age);
- Глобалізація;
- Секуляризація та реакція на неї у формі фундаменталізму;
- Інформаційна революція та поява мережі Інтернет.

Причинами популяризації та поширення НРТ на Заході та в Україні стали:

- Формалізація діяльності традиційних релігійних організацій і зменшення їхнього впливу (криза традиційних конфесій);
- Відносний релігійний плюралізм, можливість вибору релігійної доктрини (загальна демократизація суспільства);
- Криза цінностей і духовних орієнтирів, інституту сім'ї, світоглядна невизначеність, характерна розвинутих сучасним суспільствам (криза західної цивілізації та культур, тісно із нею пов'язаних);
- Готовність НРТ до об'єднання людства та його порятунку;
- Соціальна активність НРТ.

Доволі важким завданням для релігієзнавців та соціологів релігіє є визначення критеріїв, за якими релігія чи рух належать до новітніх. Серед ознак НРТ дослідники виділяють такі риси (Жеребят'єв, Ферроні):

- Порівняно недовгий період існування;
- Простішу організацію та становлення доктрин;
- Світоглядний синкретизм – прагнуть поєднати науку, релігію, мистецтво, медицину тощо;
- Прагнення вдосконалити людину, розвиваючи її потенціал;
- Викликають негативну реакцію «традиційних» конфесій.

Дещо інший перелік пропонує російський релігієзнавець І. Кантеров, виділяючи наступні риси:

- виникли порівняно недавно й існують впродовж одного покоління віруючих;
- відрізняються від «історичних релігій» власним віровченням;
- не вкорінені у соціокультурному просторі;
- складаються переважно із неофітів;
- мають харизматичних лідерів, які володіють «істинним знанням».

Загалом погоджуючись із згаданими дослідниками, ми виділимо ще кілька особливих рис НРТ. Насамперед слід зауважити, що більшість нових релігій на свій лад презентують старі релігії, змінюючи контекст і аудиторію. Йдеться про те, що багато релігійних ідей мігрують зі Сходу на Захід, з Півночі на Південь і навпаки. В процесі відбувається адаптація до нових умов і нових віруючих. Новітні релігійні течії насамперед зосереджені на конкретній людині та її уподобаннях, аніж на самій релігійній системі.

Елементи віровчення багатьох новітніх релігійних течій можна простежити ще у 16 ст., де вони втілювалися у вченні масонів, езотериків, окультистів і згодом дійшли до нашого часу у видозміненому вигляді.

Також слід враховувати те, що НРТ проходять шлях адаптації до вимог часу, до конкретного соціокультурного ландшафту і людей відповідної епохи. Власне новизна НРТ зумовлена заснуванням нової організації, оригінальними поглядами засновника або синтезу певних ідей у щось цілісне. Процеси, які спричинили кризу традиційних церков, навпаки стали фундаментом для розвитку новітніх релігій. Однак, реагуючи, традиційні церкви консервують певні елементи віровчення, захищаються та відновлюють взаємодію із власною громадою. Перевагою НРТ перед традиційними конфесіями є їхня здатність до зміни попередніх установок на інші, більш дієві, у разі невдачі.

Нарешті, основна площина для реалізації НРТ – плюралістичні, демократичні суспільства, в яких поширені ідеї мультикультуралізму. Внаслідок міграції носіїв різних релігій, людство відкриває для себе багато нового. Окрім цього, Захід відкривається для глибшого і кращого розуміння інших видів релігійності, не схожих до традиційних. За таких умов, християнство змушене відкриватися все більше, реагувати та змінювати засади соціальної політики, – що можна спостерігати впродовж кількох останніх десятиліть.

Підходи до вивчення

Культурний резонанс навколо НРТ породив до них широкий інтерес. Існує кілька трендових підходів до цього феномену, кожен з яких має свою специфіку та методологію. Основні з них – це: психологічний, соціолого-культурологічний, релігієзнавчий, конфесійний.

Психологічний підхід. У межах цього підходу спостерігається загалом скептичне ставлення до НРТ, що пов'язане зі значним впливом класичного фрейдизму. Традиційні питання, які постають в межах цього підходу:

- Чи існують риси характеру, які сприяють наверненню людини до НРТ?
- Як саме відбувається процес навернення?

- Яким чином впливає культ на психічний стан?

У багатьох працях в межах цього підходу в особистості потенційного прихильника НРТ виділяють слабкі риси характеру, нездатність до самостійного мислення та прийняття рішень. Можливими причинами участі в НРТ вважають також депресію або інші психологічні проблеми.

У Образі лідера психологи виділяють харизму, прагнення контролювати інших, схильність до шахрайства, хитрування тощо. Можна зустріти думку, що лідери культів – це особи із нарцисичним розладом, нетолерантні до критики і нездатні до дружби.

Процес навернення до НРТ відбувається, на думку психологів, за допомогою методики «промивання мізків». Покладаючись на дослідження Роберта Ліфтона (Robert J. Lifton) щодо практики ідеологічного перевиховання полонених китайськими та корейськими комуністами під час Корейської війни, психологи та психотерапевти утвердилися в думці щодо насильницького навернення учасників НРТ. Йдеться не лише про емоційну прив'язаність до лідера та організації, але й фізичну неможливість покинути групу. Підкреслюється політика ізоляції від соціуму й сім'ї та посиленої індоктринації в межах НРТ. У процесі навернення, на думку психологів, використовуються різноманітні методи маніпуляцій та інформаційної атаки на свідомість учасника.

Найвідоміші представники: Чарльз Моріс (Charles Morris), Альберт Маїсто (Albert Maisto), Девід Вулф (David Wulff), Джон Саліба (John Saliba), Томмі і Френк Полінги (Tommy and Frank Poling), Ентоні Сторр (Anthony Storr), Колін Вілсон (Colin Wilson), Маргарет Сінгер (Margaret Singer), Марк Галантер (Marc Galanter), Річард Ребкін (Richard Rabkin), Арнольд Вайсс (Arnold Weiss), Ендрю Комрі (Andrew Comrey), Карл Латкін (Carl Latkin), Майкл Мерфі (Michael Murphy), Джон Лонг (John Long), Джефрі Хадден (Jeffrey Hadden), Ральф Худ (Ralph Hood) etc.

Соціолого-культурологічний підхід акцентує увагу на релігійних групах й інституціях або на поведінці індивіда в їхніх

межах. Важливою темою досліджень є також міжрелігійні конфлікти. У межах цього підходу було фундаментально досліджено причини і процеси становлення НРТ, їхнього розвитку та інституалізації. Важливим предметом аналізу є також соціокультурний контекст, який зумовлює специфіку кожної із груп та характер їхньої взаємодії зі світом. Переважно застосовуються такі методи, як: історичний, статистичний та метод міжкультурного аналізу, експеримент та спостереження.

Представники: Кейт Робертз (Keith Roberts), Родні Старк (Rodney Stark), Вільям Сімс Бейнбрідж (William Sims Bainbridge), Девід Бромлі (David Bromley), Джеймс Річардсон (James Richardson), Сюзан Палмер (Susan Palmer), Елізабет Путік (Elizabeth Puttick), Джефрі Хаден (Jeffrey Hadden), Стівен Хант (Stephen Hunt), Рой Волліс (Roy Wallis), Браян Вілсон (Bryan Wilson), Айлін Баркер (Eileen Barker), Чарльз Глок (Charles Glock).

Основною функцією **релігієзнавчого підходу** є опис релігії. Релігієзнавці уникають оціночних суджень, які можуть мати емоційну конотацію. Зокрема це стосується дефініцій та вживання певних термінів, на зразок «культ», «тоталітарна секта» тощо. Головні виміри, які досліджують релігієзнавці є віровчення, організація, міфологія, ритуал, етика, релігійний досвід і культурний контекст.

На відміну від соціологів, релігієзнавці орієнтуються на історію релігії, її внутрішню організацію та порівняно мало звертають увагу на соціокультурний аспект. Однак, дипломатичною спробою поєднати обидва підходи можна назвати соціологію релігії.

Однією із ключових у релігієзнавстві є проблема класифікації НРТ. З одного боку, ми спостерігаємо регіональну класифікацію, яка містить великі блоки «Східні релігії», «Західні релігії», «Африканські релігії» тощо; з іншого – типологічну, що складається із блоків «юдаїзм», «християнство», «індуїзм», «буддизм» тощо. Отже, новітні релігійні течії намагаються класифікувати згідно із елементами, якими вони причетні до різних блоків.

Представники: Barrett's encyclopedia, Pluralism Project, Ninian Smart, Davis Noss, Moojan Mowen, Theodore Ludwig, Michael Molloy, Robert Van Voorst, Gary Kessler, James Livingston, Harry Partin, Gordon J. Melton, David Barrett.

У **конфесійному підході** переважають оцінки НРТ як істинних або хибних, етичних або неетичних. Дослідження НРТ в межах цього підходу відбувається на засадах конкретного віросповідання і з позиції іншої релігійної організації, шляхом зіставлення «ортодоксії» та інших вчень.

Однак дослідження у сфері конфесійній є неоднорідними. Існують як різко-критичні праці, так і толерантніші, які тільки частково послуговуються науковою методологією. Приклад другого типу досліджень – праці євангелістських теологів (І. Хексгам, С. Пост, Дж. Морхед, Ф. Джонсон). Загалом стає поширеною тенденція до демократизації та захисту прав усіх релігій.

Представники: Волтер Мартін (Walter Martin), Боб Ларсон (Bob Larson), Вейн Хайс (Wane House), Ірвінг Хексгам (Irvin Hexham), Стівен Пост (Stephen Post), Джон Морхед (John W. Morehead), Філіп Джонсон (Phillip Johnson).

Контр- та антикультовий рух

Реакцією на поширення НРТ на Заході є виникнення організацій, які мали на меті критику культів та просвітництво стосовно їхньої діяльності серед населення. Можна виділити два напрями або гілки серед цих організацій:

- Контркультисти – це критики НРТ, які виходять із позицій конфесійно причетного дослідника. Аналіз віровчення НРТ буде ґрунтуватися на його інтерпретації християнського вчення, Біблії та пов'язаних із нею ідей;
- Антикультисти позиціонують себе як світські критики НРТ як груп, куди людей примусово вербують, маніпулюючи психікою та «промиваючи мізки».

У межах протестантизму історія контркультового руху розпочинається із 1 жовтня 1960 року, коли було засновано «Християнський науково-дослідний інститут» (Christian Research Institute – CRI) Волтером Мартіном. Цей автор відомий також у світі завдяки книзі «Царство культів». Із 1973 року розпочинає діяльність «Проект духовних підробок» (Spiritual Counterfeits Project – SCP), який відомий завдяки доведенню релігійного характеру діяльності ТМ-Магаріші і який згодом припинив існування внаслідок судових позовів з боку Помісної протестантської церкви.

Ще одна організація, яка належить до контр-культових – «Християнське служіння апологетики та досліджень» (Christian Apologetics and Research Ministry), засноване у 1995 р. Її лідер – Мет`ю Слік, який багато років займається «викриванням» культів.

Рік Бранч у праці «Риси культів» виділяє основні риси культів, які є свідченням їхньої хибності:

- Для культів характерне прагнення змінити основу християнської теології – вчення Біблії – на власні інтерпретації та позицію лідерів;
- применшують божественну природу Ісуса – в кожному культі, на думку Ріка Бранча, схильні позбавляти Ісуса або його божественності, або людської природи;
- розширюють умови, необхідні для спасіння. Кожен культ пропонує власні правила поведінки, а отже відходить від правил протестантських та загальнолюдських;
- культи переконані у власній обраності – це ексклюзивізм, який сприяє приєднанню нових віруючих та їхньому переходу із традиційних конфесій;

Критикують у контркультовому русі також особу лідера НРТ, негативна оцінка якого повинна спричинити сумніви у його adeptів. Можна зустріти багато публікацій, в яких перераховують усі аморальні вчинки та злочини засновника течії, а також «ненормальні» риси характеру.

Проблемою, яку спричинила діяльність контркультуралістів, стала відсутність чіткої демаркації між «традиційними», правдивими церквами протестантизму і культурами. В залежності від позиції та дослідження, представниками культури можуть виступати такі ж дослідники з іншої конфесії.

Серед європейських контркультурних організацій слід згадати «Міжнародний Діалог-центр» (Dialog Center International – DCI) із центром у м. Орхус (Данія). До 2007 року цю організацію очолював професор Йоганес Огорд. Після смерті діяльністю керують віцепрезиденти Крістіан Шурко, Томас Гандоу та Александр Дворкін. Також в Україні та Росії функціонує протестантський «Центр апологетичних досліджень», заснований у 1993 р.

Антикультурний рух виникає у 60-70-х рр. ХХ ст. у світському середовищі. Одним із скандальних напрямів боротьби із НРТ або культурами (згідно із антикультуристиками) стало депрограмування – викрадення та примусове перевиховування послідовників новітніх релігій. Здійснювалося це зі згоди батьків неопіфита або його найближчих родичів. Після суспільного розголосу та судів, діяльність із «депрограмування» була припинена.

Антикультуристи беруть на озброєння ідеї, запропоновані у праці «Технологія промивання мізків» Р. Ліфтоном – психологом, який досліджував тоталітарні суспільства. Використовуючи методологію та певні висновки автора, в антикультурному русі розглядають НРТ як негативні утворення, в межах яких відбувається знущання над людьми. Однак варто зауважити, що критика Р. Ліфтона стосувалася суто світського суспільства, де панує ідеологія, і застосовувати її стосовно релігійної площини некоректно.

Серед перших антикультурних організацій слід згадати «Звільнити Дітей Бога» (Free the Children of God), створену батьками молодих послідовників цієї течії. Згодом трагедія у Джонстауні спричинила створення «Мережу інформування про культури» (Cult Awareness Network), яка власне пропагувала «депрограмування» і після судових позовів збанкрутувала.

До антикультових організацій також зараховують «Американський сімейний фонд» (American Family Foundation) та створену на його основі «Міжнародну асоціацію із вивчення культурів» (International Cultic Studies Association – ICSA).

Класифікація НРТ.

Особливість наукового підходу полягає у його прагненні класифікувати досліджувані явища. Складність цього явища спричинює дуже широкий спектр критеріїв, за якими можна впорядкувати динамічні процеси в НРТ.

Релігієзнавці Г. Мертон та Р. Мур виділяють НРТ за «родинним принципом», тобто за способом життя та традиціями. До найбільших релігійних родин вони зараховують такі:

- 1) Церква Ісуса Христа Святих останніх днів;
- 2) Комунальна родина – об'єднує НРТ, які практикують комунальне господарство;
- 3) Метафізична родина – переважно відкидає реальність зла і стверджує силу духу та розуму над матерією. Людина може змінювати власне здоров'я, соціальний та фінансовий стан, змінюючи світогляд, фундаментальні цінності, погляди та поведінку;
- 4) Спіритуалістична родина – фокусується на психічних феноменах, паранормальному та окультизму. Важливу роль відіграє медіатор, посередник між потойбічним і поцейбічним світом;
- 5) Родина стародавньої мудрості – її члени вірять, що людині відкриється таємне езотеричне знання із давніх часів. Часто пов'язують таємне знання із Єгиптом або міфічною Атлантидою;
- 6) Магічна родина – поєднують риси двох попередніх груп, однак зосереджуються на контакті з природою та отриманні певних результатів завдяки ритуалам;
- 7) Східна родина – названа відповідно до походження. Це дуже широке визначення, оскільки «Схід» – це неоднорідне поняття;

8) Родина Близького Сходу – містить релігії, які ґрунтуються на віруваннях відповідного до регіонального походження (юдаїзм, християнство та іслам).

Поширеним серед релігієзнавців є використання у дослідженнях НРТ класифікації Роя Воллісса. Вона ґрунтується на критерії соціальної інтеграції та відносин із «зовнішнім» світом:

1) світо-ствердні – сприймають багато цінностей, цілей і прагнень суспільства, але пропонують кращий, на їхню думку, шлях розвитку;

2) світо-відмовні – переконані у забрудненості світу, його гріховності і намагаються уникати його впливу на себе. Іноді супроводжуються вірою у близький кінець, коли суспільство буде очищене від гріха;

3) світо-приймаючі – перебуває десь посередині між двома попередніми. Суспільство приймається, однак підкреслюється необхідність повернення до кращих цінностей, відмови від гріха та негативних стратегій поведінки.

Наша класифікація ґрунтується на аналізі елементів віровчення. У середовищі НРТ ми виділяємо такі групи:

- 1) Неохристиянство;
- 2) Неоорієнталізм або східні НРТ;
- 3) Синкретичні;
- 4) Сцієнтичні або квазінаукові;
- 5) Неоязичництво;
- 6) Сатанізм;
- 7) Деструктивні організації;
- 8) Релігії-пародії.

Звісно ця класифікація не є остаточною і не може претендувати на повне визначення усієї палітри сучасних релігійних утворень, але вона дозволяє впорядкувати їх відповідно до головних інтенцій.

НРТ в Україні

Після здобуття незалежності у 1991 році Україні відкрився шлях для розвитку величезної кількості новітніх релігійних течій та рухів. Процеси, які були невідомі через політичну ізоляцію, розпочалися у релігійному просторі нашої держави в пришвидшеному темпі.

Дослідники виділяють риси, які стали характерними також і для НРТ в Україні. Згідно із релігієзнавцем Л. Филипович – це: безденомінаційність, універсалізм, поліконфесійність, синкретизм, мобільність, відсутність національного вкорінення (за винятком неоязичництва), орієнтація на містичний досвід у громаді, відкритість для діалогу із іншими релігійними традиціями.

Релігійний простір України мав кілька особливостей, порівняно із Західною Європою. Зокрема – це складні соціально-економічні обставини, криза традиційних церков (які щойно здобули право на відкриту діяльність), відсутність чітких перспектив розвитку тощо. Тому на початку 90-х рр. український простір дуже активно почали заповнювати НРТ. Згодом темпи зростання кількості прихильників новітніх релігій зменшилися, але досі у традиційних конфесіях існує недовіра та стереотипи щодо «деструктивного» характеру діяльності «культів та сект».

Характерним для України є демократичність та плюралізм у сфері релігії. Порівняно із ситуацією у Росії, НРТ мають набагато більше можливостей для легальної та вільної місіонерської діяльності. В дусі часу, простір релігійних ідей наповнюється протестантськими, східними, синкретичними, язичницькими доктринами. Широко публікуються книги релігійного характеру, та можна зустріти велику кількість праць, присвячених езотериці, духовних практикам, медитації, йозі тощо. Ці тенденції засвідчують, що загалом Україна в питанні НРТ та релігійних свобод рухається у спільному керунку із Європою.

Новітні релігії поширені в Україні у певних регіонах. Насамперед – це центральні та південно-східні області, де процеси урбанізації відбувалися набагато швидшими темпами, і це спричинило руйнування традиційного способу життя. На

Заході України активність НРТ дещо менша, за винятком Свідків Єгови, які змогли зайняти відповідну нішу, – і це також аргумент на користь урбаністичного характеру НРТ.

Серед вітчизняних релігієзнавців побутує думка, що у демократичній країні єдиним адекватним методом боротьби із соціальними стереотипами щодо НРТ є об'єктивне інформування. Лише інформація, позбавлена емоційних конотацій та розглянута у процесі відкритого діалогу між конфесіями, дозволить інтегрувати новітні форми релігійності у соціокультурний ландшафт України.

Серед поширених НРТ в Україні варто згадати такі, як: Церква Ісуса Христа святих останніх днів, Свідки Єгови, Православна Церква Божої Матері Державна, Церква останнього завіту, Церква уніфікації, Міжнародне товариство свідомості Крішні, буддійські школи (Карма-каг`ю, Нінгма-па, Дзен, Тгеравада), Сахаджа-йога, ТМ-Магаріші, Рух Ошо, Багаї, Рідна віра, Собор Рідної Віри, РУН-віра, Церква саєнтології, групи сатанистів, пастафаріанці та ін. Всупереч стереотипам кількість прихильників НРТ є незначною, але презентовані у якості невеликих груп та організацій переважна більшість відомих у світі.

Феномен НРТ активно досліджується у вітчизняному релігієзнавстві. Слід згадати значний внесок А. Колодного, Л. Филипович, О. Сагана, Н. Дудар, В. Єленського, А. Васьківа, Е. Мартинюк, Ю. Решетніков та багатьох інших.

Питанням новітніх релігійних течій та рухів в Україні займається Департамент у справах релігій і національностей Міністерства культури України (від 2009 року).

Тема 2. Неохристиянські релігійні течії

Загальна характеристика неохристиянства
Церква Ісуса Христа Святих останніх днів
Свідки Єгови
Харизматичний рух
Біле Братство ЮСМАЛОС
Богородичний центр
Растафаріанізм

Загальна характеристика неохристиянства

Християнство як світова релігія займає перше місце у світі за кількістю віруючих. Її сповідують 2,2 млрд. населення планети. Поруч із тим, християнство розгалужується історично на велику кількість напрямів, церков, деномінацій, громад тощо. Цей поділ є наслідком тривалого процесу розвитку, адаптації до окремих соціокультурних просторів, духу часу, цивілізаційних зламів та багатьох інших факторів, які виникали впродовж усієї 2 тисячолітньої історії цієї релігії.

У XX-XXI столітті у межах християнства активно відбувається формування новітніх течій та рухів. Цей процес доволі складний, болючий і часто критично сприймається традиційними церквами. Серед основних тенденцій розвитку християнства у майбутньому дослідники виділяють:

- Здатність адаптуватися до часу і, відповідно, подальший розвиток християнських НРТ;
- Плюралізм віровчення, особливо протестантизму;
- Зміщення християнства на Південь;
- Харизматизація християнства.

Неохристиянство як феномен, пов'язаний зі змінами у багатьох сферах діяльності людини і є виразником складних процесів трансформації віровчення традиційних церков до глобального виміру. У новітніх течіях християнства зберігається визнання Біблії як основного авторитетного тексту та Ісуса

Христа як визначальної особи для віровчення. Поруч із цим, поширеною серед НРТ є критика традиційних церков за відхід від первісної традиції ще за часів Ісуса, спотворення доктрин та використання нехристиянських елементів. Аналогічною, але у зворотному напрямі, є критика традиційними церквами неохристиянства.

Окрім згаданих рис, характерними для неохристиянських течій є:

- Інтерпретація Біблії і формування віровчення, завдяки діяльності засновника або лідера громади, власного бачення долі людства, природи Ісуса Христа тощо;
- Реставраціонізм – прагнення відновити «істинне» вчення у межах своєї громади (напр. Свідки Єгови та Церква Ісуса Христа святих останніх днів);
- Міленіаризм (хіліазм) – віра у тисячолітнє Царство Ісуса Христа;
- Апокаліптизм – віра у наближення кінця світу;
- Специфічне сприйняття пекла та раю.

Слід зауважити, що неохристиянство є доволі неоднорідним, тому загальна класифікація, яка враховує усі його риси, виражені в конкретних групах, неможлива. В межах академічного підходу ми можемо виділити найбільш значущі і поширені риси, які також видозмінюються залежно від конкретного контексту НРТ.

Україна як демократична країна є сприятливим простором для поширення та розвитку неохристиянських течій. Після здобуття незалежності у 1991 році у її релігійному просторі починають з'являтися досі незнайомі течії та рухи, що підкреслює актуальність їхнього академічного, релігієзнавчого дослідження.

У нашій лекції ми розглядаємо найвідоміші течії неохристиянства, які мають причетність до релігійного життя українців (Церква Ісуса Христа святих останніх днів, Свідки Єгови, Біле Братство, Богородичний центр), а також малодосліджені та екзотичні течії (харизматичний рух, растафаріанізм).

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів (The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints)

Організація «Церква Ісуса Христа Святих останніх днів» заснована 6 квітня 1830 року як «Церква Христа» Джозефом Смітом у штаті Нью-Йорк, а згодом отримала свою сучасну назву. Згідно із віровченням, є реставраційним рухом, який має на меті повернення до первісного християнства часів Ісуса Христа.

Справжнє вчення боже, на думку мормонів, було забране від людей після смерті Ісуса внаслідок непокори. І лише у XIX ст. Джозефу Сміту було доручено відновити істину і застережено від вступу до будь-якої з існуючих християнських конфесій, оскільки ті відійшли від істини. Він знайшов приховані металічні пластини, на яких були зафіксовані хроніки людей, які емігрували у Північну Америку зі Святої Землі у часи Старого Заповіту. Записи були зроблені Мормоном та його сином Моронієм. Внаслідок перекладацької роботи Д. Сміта у 1830 році було опубліковано «Книгу Мормона».

Д. Сміт зумів об'єднати багатьох людей завдяки талантам та харизмі, однак у 1844 році він був за трагічних обставин убитий у в'язниці розлюченим натовпом, і після цього набув статусу мученика віри. Наступником Сміта стає Брігам Янг, водночас опозиційний рух на чолі із Сідні Рігдоном створює власну «Церкву Христа». У 1847 році після поневірянь ЦІХСОД на чолі із Б. Янгом нарешті оселяються на території штату Юта.

Важливі місця у вченні ЦІХСОД займають ідеї адвентизму (віра у повернення Христа) та міленіаризму (його правління триватиме тисячу років). Ісус Христос повернеться у США, а решта світу постає як «Вавилон», куди спрямували свої зусилля місіонери.

Основні положення віровчення (13 пунктів Д. Сміта):

- Віра в Бога-отця, Ісуса Христа і Святого Духа;

- Віра в особисту відповідальність за гріхи, а не за гріхи предків та Адама;
- Віра в спокутування завдяки жертві Ісуса;
- Віра в основні принципи і обряди: віра в Ісуса Христа, покаяння, хрещення, рукопокладання;
- Віра у покликання через пророцтво і рукопокладання;
- Віра в апостолів, пророків, пасторів, учителів, євангелістів тощо;
- Віра у дар мов, пророцтва, одкровення, видінь, зцілення, тлумачення мов тощо;
- Віра у те, що Біблія і Книга Мормона – це слово Боже;
- Віра у те, що Бог відкривав, відкриває і відкриє ще багато важливого стосовно Царства Божого;
- Віра у відновлення Десяти колін і що Сіон буде побудовано на Американському континенті;
- Визнання права вклонятися Богу як підказує совість;
- Віра у підлеглість монархам, президентам, правителям і урядовцям;
- Віра у чесність, цноту, доброзичливість і необхідність творити добро усім людям.

Організаційна структура ЦХСОД складається із:

- Першого президентства;
- Кворуму Дванадцятьох Апостолів;
- Територіального президентства;
- Президенти кіл та округів;
- Єпископи приходів і президенти філій;
- Людина та сім'я.

Основні функції, які покладаються на священників Церкви – це:

- Керівництво громадами;
- Виконання церковних обрядів;
- Благословення хворих.

У священники освячуються лише чоловіки. Існує два рівні: хлопчики (12-17 років) належать до священства Ааронового, і

дорослі, які по досягненню повноліття долучаються до священства Мелхиседекового. Посаду президента ЦІХСОД (станом на 2015 рік) займає Томас С. Монсон.

До переліку фундаментальних текстів ЦІХСОД (Standart Works) входять: Біблія, Книга Мормона (Book of Mormon), Вчення та настанови (Doctrine and Covenants), Коштовна перлина (Pearl of Great Price).

Згідно із статистичними даними організації, вона нараховує 15 млн. віруючих (станом на 29.03.2015). Більша половина із цього числа проживає в США.

В Україні ЦІХСОД розпочинає діяльність у 1991 році. Згідно із даними Державного департаменту у справах національностей та релігій офіційно нараховується 50 релігійних громад і 408 священнослужителів. Діє три місії – у Києві, Донецьку та Дніпропетровську. 29 серпня 2009 року у столиці України було збудовано храм, який займає 3 місце за розмірами серед усіх храмів організації.

Свідки Єгови (Jehovah's Witnesses)

Ранній етап історії організації пов'язаний із життям та діяльністю Чарльза Рассела. Саме він створив із однопумцями групу Дослідників Біблії у місті Пітсбург у 1870 році. У 1879 році засновує часопис «Вартова вежа Сіону і вісник Ісусової присутності» (Zion's Watchtower and Herald of Christ's Presence). Поступово зростає кількість учасників і формуються конгрегації у різних містах США. Впродовж 1886-1904 років Ч. Рассел публікує шеститомник «Досліджень Святого Письма». В дусі часу, засновником руху було здійснено спроби передбачення пришествя Христа у 1874 та 1878 роках. Згодом він стверджує, що Ісус був присутній на Землі невидимо і обрані будуть взяті на небеса у 1914 р.

Наступником Ч. Рассела у 1916 році стає Джозеф Рутерфорд – людина, яку характеризували як автократичну. У 1917 році він публікує «Завершену містерію» як 7 том расселівських «Досліджень Святого Письма». Завдяки активній

діяльності Дж. Рутерфорда організація розвивається та зростає у кількості. Рутерфорд централізував владу у Товаристві Вартової Вежі і проводив політику, яка спричинила відхід від головної організації окремих осередків. У 1931 р. організація отримує свою сучасну назву «Свідки Єгови». У 1938 році в організації запроваджується принцип теократичного правління.

Наступним президентом організації став Натан Норр у 1942 р. Він розпочав проект «Перекладу нового світу», який було опубліковано у 1961 році. Від 1966 року у публікаціях Свідків Єгови (зокрема у часописі «Пробудись!») озвучується можлива дата пришествя Христа для встановлення тисячолітнього царства. Це спричинило зростання кількості віруючих, однак коли сподівання не виправдалися, Товариство Вартової Вежі визнало власну відповідальність щодо цієї події.

У 1971 році було створено Керівну раду свідків Єгови, яка відіграє роль теократичного правлячого органу. Діяльність організації охоплює 239 країн і територій світу. Однією із характерних рис Свідків Єгови є активна місіонерська діяльність від дому до дому, на вулицях та у публічних місцях. Основні тексти і часописи перекладаєно із англійської мовами більшості країн, де існують громади.

Дослідники виділяють наступні етапи в історії Свідків Єгови (за Іваненко С.):

- 1) Період виникнення (1870-1879);
- 2) Становлення як самостійної конфесії (1879- сер. XX ст.);
- 3) Перетворення Дослідників Біблії у Свідків Єгови (2 пол. XX ст. – сер. 40-х рр. XX ст.);
- 4) Перетворення Свідків Єгови у масову релігійну організацію (сер. 40-х рр. – 70-ті рр. XX ст.);
- 5) Реформування організаційної структури та переосмислення певних позицій віровчення (70-ті рр. XX ст. – донині).

До текстів, які є важливим джерелом віровчення та способом комунікації між громадами Свідків Єгови, належать:

Переклад Біблії нового світу (New World Translation of the Holy Scriptures), Вартова башта (The Watchtower), Пробудись! (Awake!) та ін.

Особливості віровчення:

- Вірять в єдиного Бога, якого називають «Єговою»;
- Відкидають догмат про Святу Трійцю;
- Ісус Христос є першим творінням Єгови;
- Святий Дух розглядається як божа активна сила;
- Повинен відбутися Армагедон, внаслідок якого утворяться дві категорії спасених – 144 тисячі помазаників і усі інші або «велике стадо»;
- Відкидають ікони, образи; не святкують Різдва та Великодня, днів народжень;
- Не визнають символ хреста;
- Забороняють переливання крові.

Історія свідків Єгови в Україні має кілька етапів. У 1891 році Чарльз Рассел відвідав Україну із проповіддю. На початку ХХ століття існувало кілька громад, які припинили свою діяльність або проводили її підпільно у часи Радянського Союзу. І лише у 1991 р. відновили діяльність в Україні після тривалого періоду переслідувань та заборон.

В Україні нараховується 1030 громад, 2626 священиків і 147 недільних шкіл Свідків Єгови. Станом на 2014 рік загальна кількість учасників цієї організації в Україні налічує 150 тис.

Центр організації розміщено у Брукліні, м. Нью-Йорк (США). Число активних учасників складає 8,2 млн. людей. Діяльність Свідків Єгови заборонена у Китаї, Північній Кореї, Туркменістані, Ірані, Іраці, Саудівській Аравії тощо. У певних країнах їх переслідують та дискримінують за релігійною ознакою, зокрема частішають такі випадки у Росії.

Харизматичний рух (Charismatic Movement)

Історія харизматичного руху тісно пов'язана із рухом п'ятидесятництва, яке виникає на початку ХХ ст. у протестантському середовищі і було, як багато інших деномінацій, результатом процесу релігійного відродження (ревайвалізму). Основний догмат, який визнається фундаментальним у середовищі п'ятидесятників – це зішестя Святого Духа на апостолів у П'ятидесятницю. На думку прихильників цієї течії, кожен може отримати хрещення Духом і здобути «духовні дари», і в цьому полягає певна демократичність.

У 60-70 рр. ХХ ст. в межах п'ятидесятництва формується окремий рух реформаторів, який мав на меті реформувати розуміння «духовних дарів». Цю гілку п'ятидесятників і називають «харизматами», оскільки вони ще більше підкреслюють роль і силу «дарів» у житті віруючого християнина.

Метою харизматичного руху є відновлення первісного християнства та його практик. Спільним і основним для цього руху є вчення про дари Святого Духа. Поширений переважно серед протестантів, але можна зустріти серед католиків.

Тривалий час харизматію розглядали як доволі маргінальний і небажаний феномен, однак у ХХ столітті на хвилі поширення різноманітних НРТ, до нього зростає інтерес у протестантському середовищі. Початок харизматичного руху пов'язують із діяльністю Деніса Беннета, ректора Єпископальної Церкви у Каліфорнії. Він у 1960 році публічно визнав, що був «хрещений Духом», і це стало причиною доволі критичного ставлення з боку консервативних п'ятидесятників, так і великої популярності серед схильних до реформи та посилення харизматичної тенденції. У 1967 р. харизматичний рух зароджується в Університеті Дукей у м. Пітсбург (штат Пенсильванія) у межах Римо-католицької церкви.

Релігієзнавці виділяють кілька основних етапів у розвитку харизматичного руху:

- 1) Класичне п'ятидесятництво – початок ХХ ст.

- 2) Харизматичний рух. Практики глоссолалії та хрещення Святим Духом у традиційних деномінаціях – 60-ті рр. XX ст.;
- 3) Неохаризматичний рух на основі вихідців із конфесій та громади в Африці, Азії та Латинській Америці.

Згідно із переконаннями християн-харизматів, «дари» є доступними будь-якій людині внаслідок хрещення Святим Духом. Ці «дари» виявляються у формі чудес, знаків, одкровенень, пророцтв, ясно бачення, зцілення, глоссолалії і екзорцизму. Поширеними є, наприклад, масові сеанси зцілення на стадіонах або сеанси екзорцизму у великих групах тощо. Для богослужінь харизматів характерні експресивність, емоційність, які також розглядаються як важлива складова присутності «дарів». Окрім цього поширеною є віра у другий прихід Ісуса Христа і його Царство.

В Україні харизматичних рух презентований такими організаціями:

- 1) Духовне управління Церков євангельських християн;
- 2) Українська Християнська Євангельська Церква;
- 3) Духовний центр «Нове покоління» християнських церков України;
- 4) Об'єднання незалежних харизматичних християнських церков України;
- 5) Об'єднана Християнська Євангельська Церква Живого Бога;
- 6) Об'єднання Євангельських Церков України.

До протестантських харизматичних організацій також зараховують «Посольство Боже», яке заснував Сандей Аделаджа у 1994 році. Серед інших діячів харизматів можемо згадати таких, як: Л. Падун, Д. Масон, Г. Мадава та ін.

У межах католицизму харизматичний рух також активно розвивається і підтримується керівництвом. У 1990 та 1993 роках відповідно було затверджено Католицьке братство спільнот і товариств харизматичного союзу та Міжнародну службу

католицької харизматичної Онови. У світі нараховується приблизно 140 млн. харизматів-католиків.

Для харизматичних організацій є характерними активне місіонерство, допомога маргінальним групам (наркоманам і алкоголікам), боротьба проти СНІДу та бідності тощо. Діяльність у цих напрямках спричинила активний ріст кількості християн-харизматів в Україні впродовж останніх 10-15 років.

В Україні, згідно із статистикою, нараховується близько 1500 громад християн-харизматів.

Велике Біле Братство ЮСМАЛОС

На початку 90-х років виникає релігійна течія «Велике Біле Братство ЮСМАЛОС». Поруч із доволі вираженим синкретичним характером, ми зараховуємо цю організацію за віровченням до специфічно-реставраційних неохристиянських. Характерною рисою є радикальна установка на відновлення істинного християнства у світлі швидкого наближення кінця світу, власне ця установка і спричинила труднощі у взаємодії із українським суспільством.

Засновниками організації були Юрій Кривоногов (Іоан Свами) і Марія Цвігун (Марія Деві Христос). На початках центром діяльності було місто Київ. У 1992 р. вони переносять центр місіонерства у Москву. Назва організації тлумачиться таким чином: ЮСМАЛОС складається із трьох частин, де ЮС – це Іоан Свами, МА – Марія Деві, Мати Світу, ЛОС – Логос, Ісус Христос.

Переконані у істинності пророцтва про кінець світу у 1993 році, віруючі цієї течії спробували захопити Софійський Собор. Учасники захоплення хотіли здійснити акт самоспалення, однак на заваді стали працівники міліції. Також у місті відбулися масові заворушення і зіткнення із силовиками. Ці події дали підстави для арешту та ув'язнення засновників.

В історії Білого Братства ЮСМАЛОС слід виділити умовно два періоди:

- 1) зародження та діяльність до арешту засновників. Цей період можна позначити як умовно «неохристиянський» завдяки переважній більшості християнських ідей;
- 2) після звільнення Марії Деві Христос із в'язниці (у 1997 р.) та зміни її світогляду у бік синкретизму та Нью-Ейджу.

Основи віровчення (перший період існування):

- стверджували, що їхня течія є істинною церквою Ісуса Христа;
- інтерпретували ідеї біблійного апокаліпсису як реалізації майбутнього проекту на Землі;
- послуговувалися вченням Реріхів і «Агні-йогою», які, на їхню думку, передували ЮСМАЛОС;
- використовували ідею карми, вчення про чакри, егрегори тощо;
- значне місце в практиці займали елементи магії;
- у світі постійно триває війна між Світлом та Темрявою;
- рух є пророцьким та месіанським, оскільки засновники вважали себе провідниками одкровення – «Останнього заповіту», а Марія Цвігун відіграла роль живого бога.

Священними текстами організації були: «Вчення ЮСМАЛОС. Наука про Світло», «Поема звеличувальна» та Апокаліпсис Івана Богослова. Поширеним було переконання, що попередні заповіді також заслуговують на увагу, однак саме Останній Заповіт Марії Деві є остаточним підсумком для землян.

Після певного переосмислення та адаптації до умов, коли попередня історія Великого Білого Братства пов'язана із негативними оцінками суспільства, рух на чолі із Марією Цвігун набуває дещо іншого позначення. Вона обирає вже інше ім'я – Вікторія Преображенская, виділяючи склад «РА» із посиланням на єгипетський культурний пласт. Якщо точніше, то на певний конструкт єгипетського пласту, яким він постає у середовищі

Нью-Ейджу. Свої ідеї засновниця поширює та популяризує завдяки книжкам, поезії та виставкам картин, які містять велику кількість сакральної символіки різного змісту – від єгипетських пірамід до шостої раси і значення Сіріуса для майбутнього планети. Цей умовно «другий» період діяльності Марії Цвігун ми можемо окреслити поняттям «синкретичної квазірелігійної групи», яке ідейно перебуває на межі релігії, духовного вчення, світогляду та певних елементів філософії, історії культури, міфу тощо.

Відповідно до періодів існування руху, можна простежити зміну в чисельності прихильників. Якщо у 1991-1993 рр. згідно із статистикою Державного комітету у справах національностей та релігії налічувалося 80 тис. членів руху лише в Україні, то на сьогодні це доволі невелика неформальна організація прихильників творчості та поглядів Марії Цвігун.

Православна Церква Божої Матері Державна (Православная Церковь Божьей Матери Державная)

У 80-х рр. ХХ ст. в межах російського православ'я, яке традиційно належить до найбільш консервативної гілки християнства, виникає Православна Церква Божої Матері Державна на чолі із Іоаном Береславським. Як синтез православних ідей, а також пошани щодо старців, царської родини, поетів Срібного віку – ця течія поступово розвивається та формує власне віровчення. Однією із причин критичного ставлення до цієї організації у конфесійному та антисектантському середовищі є доктринальна нечіткість та пошуки нових ідей, які можна простежити у працях лідера та засновника Іоана Береславського.

У 1984 р. Іоан отримує перше одкровення Богородиці і стає для своїх послідовників пророком. Згодом ці одкровення стають регулярними і лягають в основу своєрідного вчення.

На початку 90-х у громаді практикували сувору аскезу, ізоляцію від зовнішнього світ та життя у малих групах, однак

вже у 2001 році стратегія розвитку змінюється – відтепер це побудова відкритої і вільної церкви.

Світогляд учасників цієї течії наповнений історичними образами та сюжетами. Великий інтерес проявляється до духовного розвитку, об'єднання людства, пошуку універсальної істини. В певній мірі, течія намагається відтворити атмосферу традиційної російської духовності та інтелігентності. Помітнішим стає віддалення від традиційного православ'я Росії і пошуки свіжих ідей у західній культурі. Значна увага приділена дослідженню місця і ролі Божої Матері в історії християнства та в інших традиціях світу.

Віровчення ПЦБМД ґрунтується на багатьох працях Іоана. Одним із важливих джерел є «Державний Катехизис» (1997). Послідовниками течії визнаються Біблія та Святий Переказ (твори Отців Церкви).

Особливості віровчення:

- Особливе місце Божої Матері та її шанування;
- Старий Заповіт – це слово Бога-Отця, Новий – Бога-Сина, а Одкровення Божої Матері – це слово Святого Духа;
- Одкровення Матері Божої передавалися впродовж усієї історії християнства, вустами багатьох святих та старців;
- Божа Матір, прирівнюється до Святої Трійці та виступає як захисниця людства у світлі наближення кінця світу.

Ці пункти віровчення не є завершеним переліком, оскільки, як вже було сказано вище, течія перебуває у стані динаміки та розвитку.

У релігійній практиці визнають 7 таїнств, шанують ікони та святі місця. Окрім православних святих долучають католицьких, зокрема падре Піо, Бернадетту Субіру, Максиміліана Марію Кольбе, але відмовляються від визнання православних святих, які були канонізовані з політичних причин (наприклад Йосиф Волоцький). На відміну від

православних священиків, носять одяг синього кольору, що символізує Святого Духа та Божу Матір. Також використовують одяг, в якому переважають жовтий та білий кольори. Жодним чином не встановлюється і не збирається оплата за здійснення таїнств та обрядів. Помітнішим стає відхід від традиційної православної літургії та культової практики.

Впродовж останніх років, течія зазнає політичних переслідувань та критики з боку Російської Православної Церкви, тому Іоан Береславський змушений перебувати за межами Росії. Громади ЦБМД поширені у багатьох країнах світу, зокрема в Україні. Постійно проводиться місіонерська діяльність, поширюють праці лідера, які присвячені не лише релігійній тематиці, але й багатьом іншим аспектам життя людини в сучасну епоху.

Згідно з інформацією Церкви, у країнах СНД існує понад 700 громад. В Україні громади поширені у великих містах.

Растафаріанізм (Rastafarianism)

Історія растафаріанізму тісно пов'язана із історичними обставинами та колоніальною політикою країн Заходу. Впродовж тривалого часу із Африки вивозили велику кількість рабів для роботи на плантаціях Карибського регіону. Бажання у поневолених повернутися назад згодом сакралізувалося і перетворилося на елемент віровчення растафарі, у якому Африка постає Землею Обітованою.

На формування растафаріанства вплинули такі особистості як Едвард Блайден і Маркус Гарві: перший намагався відновити повагу до Африки та африканців, а другий – був активним поборником повернення чорношкірого населення назад до витоків і еміграцію на батьківщину своїх пращурів.

Формування растафарі припадає на 30-ті роки ХХ століття і пов'язане, по-перше, із розголосом серед чорношкірого населення слів М. Гарві: «Погляньте на Африку, де коронується чорний король; він буде спасителем». По-друге, у листопаді 1930

року рас (Принц) Тафарі Маконнен нащадок короля Сахка Селассіе був коронований на престол Ефіопії. Він проголосив себе продовжувачем лінії Соломона і титулував себе Хайле Селассіе I (в перекладі – Сила Трійці), а також долучив до титулу епітети «Лев племені Юди», «Король королів». Ця подія стала свідченням пришествя Месії, який поведе свій народ назад у Ефіопію, в Землю Обітовану.

У 50-х роках рух растафарі поширюється серед малозабезпеченого населення і поступово розгалужується. Найстаршою організацією є Орден Н'ябінгхі (Nyahbinghi Order). Однією із найвідоміших гілок цієї релігії поза межами Карибського регіону є британська організація «Дванадцять племен Ізраїлю» (Twelve Tribes of Israel), заснована у 1968 році.

Фундаментальним священним текстом руху є Біблія, однак растафаріанці наголошують на необхідності особистого богопізнання, перевірки слів на ділі. Для растафарі характерною є інтерпретація Святого Письма відповідно до власного віровчення.

Особливості віровчення:

- Верховним та єдиним богом є Джа (Jah);
- Заборонено завдавати тілу шкоди татуваннями, надрізами, бриттям, шрамуванням;
- Слід дотримуватися вегетаріанства, іноді можна їсти м'ясо за винятком свинини та моллюсків;
- Вклонятися слід лише Растафарі і жодним іншим богам;
- Слід любити спільноту усіх людей, але насамперед синів Хама;
- Слід відкинути ненависть, ревності, заздрість, обман, зраду, а також усі форми насолод сучасного суспільства;
- Покликанням растафаріанців є створення у світі порядку, заснованого на братстві;
- Зобов'язані допомогти усім живим і нужденним. В першу чергу членам ордену растафарі, а потім – решті;
- Слід дотримуватися законів Ефіопії;

- Не спокушатися на титули, багатство, якими будуть зваблювати вороги;
- Землею Обітованою є Ефіопія, а Захід – Вавилон;
- Канабіс слід вживати із ритуальною метою;
- Рай буде земним, а тіло стане безсмертним.

Рух растафарі також розглядають як соціокультурний феномен, що популяризується на Заході завдяки музиці у жанрах реггі (reggae), даб (dub) і моді серед молодіжних субкультур на вживання канабісу. Однак слід розрізняти растафарі як автентичну релігію і його форму у популярній культурі сучасного глобального світу – адже ця трансформація растафарі також є природною реакцією на мінливість світу та процеси утворення НРТ.

Тема 3. Міжкультурний діалог та східні НРТ

**Загальна характеристика східних новітніх течій та рухів
Міжнародне Товариство Свідомості Крішни
Трансцендентальна медитація Магаріші
Рух Ошо
Сахаджа-йоґа
Фалунь-гун
Буддійські школи на Заході**

Загальна характеристика східних новітніх течій та рухів

У ХХ ст. багато дослідників були переконані, що Захід перебуває у стані духовної кризи внаслідок акценту на матеріальній складовій життя людини. Занепад культури Заходу пов'язували із факторами надмірної техногенності, розвитку наукового знання, в якому була відсутня гуманістична складова, з подіями світових війн, Голокостом тощо. Відповідно релігія також перебувала у стані занепаду, надмірної консервативності та відсутності духовних інновацій, на чому дуже часто акцентували критики традиційних конфесій з числа НРТ.

Одним зі шляхів подолання кризи вбачали діалог зі Сходом та його специфічними традиціями – релігіями, філософськими системами, медициною тощо. Але як з'ясувалося у процесі діалогу – саме поняття Схід – надмірно широкий конструкт і є продуктом швидше європоцентричного світогляду, ніж автентичним, самотутнім явищем. При уважнішому дослідженні з'ясувалося, що Схід є індійський, японський, китайський, тибетський, південно-азійський, арабський тощо. Кожен із цих регіонів має багато особливого, неповторного і невідомого для західних науковців.

У ХХ столітті можна виділити кілька традицій, які вплинули на формування новітніх течій на Заході або потрапили як нетрадиційні у нове для себе соціокультурне середовище залежно від історичних обставин:

- 1) індійські релігії та духовні вчення (Міжнародне Товариство Свідомості Крішні, ТМ-Магаріші, Сахаджа-йога);
- 2) японські та китайські вірування та течії (Фалуньгун, Рейкі, Сока Гаккай);
- 3) буддійські школи Тгеравади, Магаяни та Ваджраяни.

Серед східних НРТ особливе місце займають релігії індійського походження, що є наслідком певних новацій в межах неоіндуїзму у ХІХ ст. (за Ткачевою А.А.):

1. переорієнтація релігійного життя будь-якого адепта, безвідносно до його статі, віку та кастовості, з дгарми в садгану, з ритуалу і обряду на містичне осягнення божества;
2. віра у можливість досягнення релігійної досконалості – єдності із всесвітнім духовним началом у даному народженні;
3. розмивання конфесійної визначеності індуїзму через заперечення релігійної ролі каст і ввід уявлень про суттєве і несуттєве у релігії;
4. включення в ідейний арсенал понять, норм і установок західної культури – як світської, так і християнської;
5. активна місіонерська проповідь серед неіндійців.

Особливою рисою східних НРТ є акцент на внутрішній трансформації людини, її саморозвитку та реалізації інтелектуального, фізичного та психічного потенціалів. Популярність вони здобули шляхом поширення медитативних методик, йоги та її напрямів, нетрадиційної медицини, екзотичних філософських ідей, специфічної регламентації духовної практики та зовнішньої атрибутики «загадкового Сходу».

Слід зазначити, що на хвилі популярності східними релігіями та традиціями, Захід змушений був також адаптуватися до значної кількості шахраїв, які намагалися під прикриттям «духовного прогресу» заробити статки. Тривалим був період вироблення наукового підходу до медитації та йоги,

що зрештою дало результати у формі праць, присвячених ефективності використання цих методик навіть поза межами конфесійних віровчень. Тобто ми можемо спостерігати як східні НРТ поступово адаптуються до умов Заходу і займають свою нішу у різноплановому спектрі течій та рухів.

Також важливо пам'ятати, що ті релігії, які розглядаються на Заході як новітні для свого власного культурного простору вже давно є невід'ємною традицією, частиною духовного ландшафту, зокрема це стосується індуїзму та його форм, тантричних рухів та буддизму. Завдяки інформаційному простору масової культури східні НРТ стали розпізнаваними у найвіддаленіших куточках світу, а в процесі адаптації дали поштовх до розвитку багатьох синкретичних рухів. Також можна спостерігати як символіка, образи, атрибутика східних традицій стає частиною культурної динаміки, поступово втрачаючи свій релігійний характер.

Міжнародне Товариство Свідомості Крішні (International Society for Krishna Consciousness)

Історія Міжнародного Товариства Свідомості Крішні пов'язана із діяльністю індійського вчителя та проповідника Свами А.Ч. Бгактіведанти Прабгупади, який у 60-х рр. XX ст. приїхав у США, щоб розпочати свою діяльність. Серед дослідників панує думка, що з-поміж інших нео-індуїстських течій МТСК найбільше вплинули на Захід.

Також можна зустріти судження, що рух Свідомості Крішні має зв'язок із гауд`я-вайшнавізмом, заснованим у містиком Чайтан'єю у XVI ст. Після тривалого процесу розвитку у XX ст. Бгактісідганта Сарасваті, лідер гауд`я-вайшнавізму, попросив свого учня Абгея Чарана Де (Прабгупаду) проповідувати вчення для Заходу. Діяльність Прабгупади розпочалася у Нью-Йорку, де він гуртує навколо себе молодих прихильників і в 1966 р. засновує «Рух Харе Крішна». Новаторством цієї течії стала відкритість для людей усіх національностей та різного походження.

Кількість прихильників «Руху» стрімко зростала на хвилі молодіжних революцій, зацікавлення індійською культурою тощо. У 1977 р. Прабгупада помирає у віці 80-ти років, але це не перешкодило розвитку організації, яку очолили його 11 перших учнів. Надалі в межах організації відбуваються складні процеси «очищення» від людей, які мали справи із наркоманією, торгівлею наркотиками, зброєю і жорстоким управлінням. Із 11 перших учнів Прабгупади залишилося четверо. У 1980 р., внаслідок внутрішньої реформи, організація зуміла змінитися і повернути собі авторитет серед послідовників. Поруч із цими змінами, організація ще неодноразово мала справи із судовими позовами від колишніх учасників, зокрема від дітей, які зазнали сексуального насилля у 70-их рр.

Засновник МТСК намагався максимально дотримуватися тих приписів та регламентацій, які є характерними для його рідного середовища, а саме строгої дисципліни та богословських установок бенгальського вайшнавизму.

Особливості віровчення:

- вірять в одного і єдиного Бога Крішну, який має здатність до втілення в інкарнації у різних персонажів історії, богів та духовних лідерів (Чайтан`я вважається у цьому русі інкарнацією Крішни);
- апофатичний модус Бога називається Брагманом, катафатичний – Бгахаваном;
- Крішна втілює божественну реальність, а вчитель (гуру) – спаситель;
- богопізнання відбувається завдяки практиці бгакті-йоги (йоги воз`єднання із Богом у акті абсолютної любові);
- жива душа підпорядковується законам карми і перероджується у різноманітних формах;
- складовою релігійної практики є повторення мантри «Харе Крішна» (1728 разів щодня);
- слід дотримуватися 4 принципів у житті:
  - 1) ненасилля,
  - 2) відмова від азартних ігор,

- 3) відмова від алкоголю та інших інтоксикуючих речовин,
- 4) утримання від «неправильних» сексуальних практик.

У XXI столітті організація займається активним місіонерством у світі, зокрема в Україні. Кількість громад, згідно із даними Державного департаменту у справах національностей та релігій, нараховує 42 одиниці, 46 священнослужителів і один навчальний заклад. Регулярно проводяться благодійні акції із роздачі вегетаріанської їжі та популяризації ведичної культури.

Брактіведанта Свами Прабгупада також визначив мету діяльності організації, яка містить такі позиції:

1. систематично поширювати серед людей духовне знання і навчати їх методам духовної практики, щоб відновити порушену рівновагу в системі цінностей;
2. проповідувати філософію свідомості Крішні, викладену в Бгаґават-гіті і Шрімад Бгаґаватам;
3. зближення послідовників Товариства і просування на шляху до Крішні;
4. поширення та підтримка руху санкіртани – спільного оспівування імені Крішні;
5. побудувати для послідовників Товариства і усіх людей місто в одному зі святих місць, де відбувалися трансцендентні ігри Крішні;
6. об'єднати послідовників Товариства в єдину родину і дотримуватися простішого способу життя;
7. Займатися видавництвом та поширенням періодики, часописів та книг Товариства.

Поступово налагоджуються контакти із традиційними індуїстськими рухами та організаціями – і Міжнародне Товариство Свідомості Крішні перетворюється на повноцінного учасника міжрелігійного діалогу.

Трансцендентальна медитація Магаріші (Transcendental Meditation movement)

Трансцендентальна медитація (ТМ) заснована у 1957 році Магаріші Махеш Йогі як рух, який мав на меті популяризацію індійської методики медитації. Впродовж тривалої історії поширення на Заході Махаріші захищає методику ТМ як наукову, а не релігійну.

Про ранній період життя Магаріші відомо мало. У 1940 році він закінчує навчання в Алахабадському університеті. Згодом стає учнем Свами Брагмананди Сарасваті (Гуру Дева). Після смерті вчителя очолює ТМ у 1955 р. У 1956 р. публікує першу книгу «Маяк Гімалаїв» (The Beacon Light of the Himalayas) і засновує Рух Духовної Регенерації (Spiritual Regeneration Movement) для популяризації свого вчення.

У 1959 – 1960 рр. їздить із лекціями в США та Британію. У 1961 році розпочинає підготовку інструкторів ТМ і організацію центрів у різних країнах. У 1963 р. публікує фундаментальну працю ТМ-руху – «Наука буття та мистецтво життя» (Science of Being and Art of Living). У процесі популяризації долучав до руху відомих людей та музикантів, що спричинювало позитивний розголос серед молоді. Зокрема певний час із Магаріші контактували учасники гурту The Beatles.

Значним досягненням для інституалізації руху було відкриття у 1968 р. в Айові (США) Міжнародного університету Магаріші.

Поруч із тим, що вчення має індійське походження, а сам Магаріші навчався в індійських гуру, представники ТМ-руху акцентують на науковому і поза-релігійному характері їхньої методики. Хоча й існують праці з теоретичних аспектів вчення Магаріші, кожен бажаючий може використовувати лише практичну складову.

Власне практичний курс, який називається «Програмою ТМ-сіддгі», містить у собі кілька лекційний та практичних занять і має не лише пояснити теоретично механізми роботи ТМ, але використати практичні елементи під керівництвом вчителя. Прихильники ТМ переконані у тому, що вона також дає можливість левітувати, впливати позитивно на світ і, зокрема, на політичну ситуацію. Популярним в межах руху стало припущення про «ефект Магаріші», згідно з яким практика його

медитації хоча би 1% населення планети спричинить підвищення рівня життя. Ця гіпотеза має характер швидше сотеріологічного вірування, аніж наукової гіпотези. У певних псевдонаукових дослідженнях навіть проводилися кореляції між кількістю медитуючих та зменшенням кількості нещасних випадків, рівня алкоголізму тощо. Як стверджують незалежні дослідники та психологи, результати, які прихильники ТМ-руху позиціонують як позитивні, не мають особливих переваг над будь-якою іншою методикою здорового способу життя.

Що ж до віровчення і релігійного характеру ТМ-руху, то чітко виражений релігійний характер простежувався лише на перших етапах поширення на Заході. Згодом відбувається адаптація до науково-орієнтованої культурної парадигми, і акцент зміщується на доведення практичного значення методики для людей.

Особливості віровчення:

- Усе суще має спільне джерело в Єдиному Полі, Абсолютному бутті;
- Життя визначається законами карми;
- Ведичне знання як принцип організації всесвіту виражається у людській фізіології, і медитація допомагає пізнати цей факт;
- Індивідуальна ініціація (пуджа) під час проходження курсів медитації.

Основною проблемою у дослідженні вчення Магаріші є те, що саме поняття НРТ є доволі широким. У даному випадку ми маємо приклад традиційних індійських практичних методик, з яких вилучаються ритуали, світогляд та вірування індуїзму. Можна розглядати це як наслідок адаптації до нових умов та відповідь на соціальний запит. Певні твердження прихильників Магаріші можна зарахувати радше до сфери паранауки, через їхню необґрунтованість, надмірну узагальненість та гіпотетичний характер. До квазі-релігійних ідей можна зарахувати вчення про левітацію та позитивну роль колективних медитацій у світових процесах, але без відповідної чіткої

релігійної доктрини, їх не можна трактуватися як релігійні у традиційному значенні.

Також у діяльності цього руху прослідковується комерційний фактор, зокрема під час проходження курсу та патентування ТМ як торгової марки на великому сучасному ринку поруч із іншими духовними методиками та практиками.

Рух Ошо (The Osho Movement)

Засновником однієї із найвідоміших НРТ у світі «Руху Ошо» став Раджніш Чандра Мохан. Він народився в Індії, згодом навчався на філософському факультеті в Університеті Джабалпуру, де став професором. У 1966 р. розпочинає шлях гуру і читає публічні лекції. Завдяки харизмі та красномовству доволі швидко збирає біля себе прихильників.

У 1972 р. засновує ашрам в м. Пуна і бере собі інше ім'я – Бгахаван Шрі Раджніш. У 1981 р. засновує Раджнішпурам (штат Орегон, США) – поселення із комунальним господарюванням, метою практики і життя в якому було перетворення на Будду, або людину нової епохи.

Проект припинив своє існування у 1985 р., коли Ошо було звинувачено в ухилянні від податків, розкраданні майна, порушенні прав людини та еміграційного законодавства. В результаті процесу Ошо був депортований, а його найближчі помічники засуджені за спроби політичних махінацій та біотероризму. Після цих подій кількість учасників руху зменшилася із 250 до 20 тис. У 1990 р. Ошо Раджніш помирає, залишивши доволі велику кількість лекцій, на основі яких публікуються книги (понад 1000) багатьма мовами світу.

Охарактеризувати вчення Ошо складно через його аморфність, водночас, дослідники виділяють *кілька ключових тем*:

- Метою усієї діяльності є просвітлення;
- Для досягнення стану просвітлення можна використовувати різноманітні методики;
- Слідуючи духовному шляху, людина стає сан`ясіном – ініційованим учнем. Ініціація передбачає зміну імені,

- носіння помаранчевого вбрання та чоток із зображенням Ошо, медитацію як мінімум раз на день;
- Людська сексуальність повинна бути вільною та використовуватися як шлях до просвітлення;
  - Відносини учителя-учня є фундаментальними. Гуру має повний авторитет, який не піддається сумніву;
  - Жінка є виразником інтуїтивної духовної складової, і тому має навіть більше шансів на просвітлення, ніж чоловіки.

Ошо запропонував для своїх послідовників чотири шляхи розвитку:

- 1) Самостійний аналіз подій, протидія впливу будь-якої ідеології і самостійне вирішення психологічних проблем;
- 2) Набуття досвіду «життя повним життям», відмова від життя «за книжками»;
- 3) Необхідність виведення назовні внутрішніх потаємних прагнень;
- 4) Насолода простими речами.

Медитативна практика Ошо містить 112 методів. Найвідоміший – «динамічна медитація», де напруження і фізичне навантаження чергуються із повним розслабленням. Загалом віровчення цього руху є доволі еkleктичним, оскільки впродовж своєї творчості та проповідей Ошо неодноразово змінював свої погляди та відповідав по-різному на однакові питання. Це було, на його думку, реакцією на сьогодення, на конкретну особу і її потреби. Наразі у світі нараховують біля 40 тис. прихильників вчення Ошо Раджніша.

Сахаджа-йога (Sahaja Yoga)

Сахаджа-йога була заснована у 1970 році Шрі Матаджі Нірмала Деві, яку ще називають Матаджі або Святою Матір'ю. Певний період свого релігійного шляху, Матаджі була прихильницею Руху Ошо, однак внаслідок переживання глибокого досвіду інсайту вирішила створити власну течію.

Організація є рідкісним випадком, коли лідером та засновником є жінка.

Вчення Сахаджа-йоги є підсумком ідей щодо духовної еволюції людства, які можна віднайти у майже всіх відомих релігіях. Кожен бажаючий може досягти самореалізації шляхом абсолютної любові і водночас сприяти прогресу людства в цілому. Сахаджа означає спонтанність, і метою практики у межах руху є досягнення спонтанної інтеграції із сакральною реальністю.

Особливості віровчення:

- Людина є складною системою, мережею енергетичних центрів, очищуючи які можна реалізувати себе;
- Чакри проявляються як сукупність нервових центрів і відповідають за функціонування певних органів;
- Кожна чакра є відображенням конкретного божества і водночас аспектами Абсолюту;
- Фундаментальною складовою сахаджа-йоги є поняття кундаліні – чистої енергії духовного прогресу і самосвідомості;
- Ознакою успіху в самореалізації є відчуття свіжості на долонях та тім`яній ділянці голови;
- Важливу роль відіграє у вченні роль шакті – жіночого принципу. Жінки повинні реалізувати у собі аспект Лакші – дружини Вішну, а сама Матаджі вважалася живим втіленням богині.

Сахаджа-йога як методика медитації була презентована на кількох міжнародних медичних конференціях. Як наголошують прихильники цього методу, було проведено кілька досліджень у межах академічних інституцій та доведено позитивні зміни у функціонуванні організму. У сахаджа-йозі присутні елементи арт-терапії як складової процесу самореалізації.

У 2011 р. засновниця Сахаджа-йоги помирає, але залишає після себе широку мережу центрів, громад та вчителів у понад 100 країнах світу. В Україні невеликі групи прихильників присутні майже у всіх великих містах. Через відкритість і

нефіксованість списків учасників цього руху, точну статистику вести доволі складно.

Фалунь-гун (Falun Gong)

У комуністичному Китаї релігія традиційно розглядається як один із факторів контролю над масами, тому свобода віросповідання доволі серйозно обмежується, а в усіх державних установах визнання причетності до якоїсь конфесії спричинює звільнення. Водночас, одним із способів розвитку релігійних ідей стає рух цигун (qigong) – пропаганда суто китайських методик оздоровлення на основі масажу, голкотерапії та, головне, дихальних вправ. Діяльність Фалунь-гун, засновником якого був Лі Хунчжи, розпочиналася як рух за здоровий спосіб життя та культивуації енергії «кі» (інше прочитання – «ци»), але згодом перетворилася на силу, яка викликала підозри в комуністичній владі.

Першу лекцію про принципи Фалунь-гун Лі Хунчжи прочитав 13 травня 1992 року. У ній він повідомив, що відновлює стародавнє (докомуністичне) духовне вчення та практики культивування здорового, гармонійного способу буття. Головною метою Фалунь-гун постає не стільки фізичне вдосконалення, скільки спасіння зі світу, який відійшов від законів Космосу.

Китайський уряд спочатку спокійно сприймав поширення вчення Лі Хунчжи, оскільки розглядав його складовою цигуну, але у 1999 р. значна кількість прихильників серед членів комуністичної партії змусили верхівку різко змінити ставлення. У цьому ж році Фалунь-гун було офіційно заборонено у Китаї, оскільки компартія не могла дозволити через певні політичні побоювання, ще якійсь силі конкурувати із нею. Мирні демонстрації слугували ще більшим аргументом для урядовців, і було введено кримінальну відповідальність за контакти із учасниками цієї течії.

Після вимушеної еміграції Лі Хунчжи проживає і продовжує діяльність у США, де намагається уникати відкритих контактів та публічності. Його рух займається активним

місіонерством у країнах Азії, Північній Америці та Європі. Серед соціологів прийнято вважати, що віруючих Фалунь-гун налічується близько 1 млн., хоча сама організація подає часом у кілька разів більші показники.

Віровчення Фалунь-гун ґрунтується на працях Лі Хунчжи: «Китайський Фалунь-гун» (1993), «Чжуан Фалунь» (1995) та численні коментарі, статті та лекції щодо аспектів вчення.

Особливості віровчення:

- Фалунь-гун – відновлена і адаптована зусиллями Лі Хунчжи практика Будди для сучасних людей. Близьке за значенням до Фалунь-гун є Фалунь-дафа (Великий Закон Колеса Закону);
- Основними принципами Фалунь-гун є: Істина, Доброта та Терпіння;
- Головним символом Фалунь-гун є буддійське Колесо Дгарми, але його інтерпретація дещо відрізняється від буддійського – це не Вчення, а Всесвіт. До цього символу також долучається свастика і китайська монада «Інь-Ян»;
- Практика складається із двох елементів: виконання вправ та перетворення особистості в моральному та духовному вимірах;
- Люди є божественними істотами, але відійшли від істини, і тому втратили це знання;
- Після досягнення стану просвітлення, людина долає кармічні прив'язаності та відкриває себе як складову оновленого Всесвіту;
- Наука та сучасна медицина є перешкодами на шляху вдосконалення. Сучасний світ трактується як результат занепаду Дгарми, а Фалунь-гун – як ліки для людства;
- У соціальних практиках слід уникати насилля, агресії та відповіді на негативні провокації з боку інших людей;
- Заборонено вживати алкоголь, палити та вбивати тварин заради їжі. Пропагується вегетаріанство.

В організаційному плані, Фалунь-гун є доволі децентралізованим. Участь в практиках не передбачає обов'язкову реєстрацію в якості віруючого, а місцеві центри послуговуються принципом автономії. Хоч вчення Фалунь-гун не передбачає зміни та інтерпретації ідей засновника, але в соціальних практиках особливих обмежень немає.

Фалунь-гун стала відомою у світі внаслідок звинувачень у сторону комуністичної влади у незаконних та антилюдських експериментах над прихильниками цієї течії, в тому числі у катуваннях, вбивствах та торгівлі органами. У 2000 р. в Китаї було запроваджено програму реабілітації та перевиховання ув'язнених фалунь-гунців, під час якої їх піддають тортурам, примушують переглядати антирелігійні фільми та програми. За різними даними, у Китаї було закатовано до смерті близько 2 тис. віруючих, а 60 тис. людей було примусово позбавлено внутрішніх органів, що згодом ставало причиною їхньої смерті.

Фалунь-гун активно послуговується досягненнями науки та техніки – завдяки Інтернету та глобальній комунікації стрімко поширює інформацію та віровчення. Вчення поширене також значно серед китайської діаспори на Заході.

Згідно із власною статистикою, у материковому Китаї до початку переслідувань, кількість практикуючих вчення Лі Хунчжи складала 70-100 млн. людей. У 2009 р. ця кількість зменшилася до 20-40 млн. Влада Китаю не публікує інформацію стосовно Фалунь-гун, тому точні дані отримати неможливо.

Буддійські школи на Заході

У релігієзнавстві буддизм постає як перша світова релігія, яка виникає приблизно у 6-5 ст. до н.е. в Індії завдяки діяльності Будди (Сідгартти Гаутами). В процесі розвитку та поширення у різні країни Азії в межах цієї релігії формується три основних напрями і велика кількість шкіл.

Розглянемо основні напрями буддизму:

- Теравада (Вчення старійшин) або Південний буддизм – поширився у Південній та Південно-Східній Азії (Шрі-Ланка, Таїланд, Камбоджа, Лаос тощо);

- Магаяна (Велика колісниця) або Північний буддизм – поширився у Китаї, Кореї та Японії;
- Ваджраяна (Діамантова колісниця), яку ще розглядають як складову Магаяни, – поширена у Тибеті, Монголії, Бурятії, Калмикії та Туві.

Як НРТ ми можемо розглядати буддійські школи лише в тому розумінні, що їхнє вчення є новітнім і нетрадиційним для Заходу, куди поступово буддизм потрапляє впродовж ХХ ст. внаслідок місіонерської діяльності різних мислителів. Для країн Азії буддизм є традиційним на зразок християнства Європи або ісламу для арабського Сходу.

Особливості віровчення (доктрини – спільні для усіх буддійських шкіл):

- Фундаментальним є вчення про Чотири Шляхетні Істини;
- Життя наповнене афектами, переживаннями, емоціями та прив'язаністю до феноменів – це дугка (страждання);
- Метою життя людини є, залежно від школи, досягнення стану нірвани, пробудження, просвітлення свідомості (ідеал аргату або бодгісатви);
- Вісімковий Шлях – це методика морального та духовного культивування та пробудження;
- Віруючий знаходить прихисток у Будді, Дгармі (принцип вчення) та Сангсі (громаді буддистів);
- Доктрина анатмавади (не-Я) передбачає відсутність ізольованої та незалежної індивідуальної субстанції на фізичному, психічному і духовному вимірах;
- Доктрина аніт`ї – мінливості усього суцього;

На Заході буддизм відомий завдяки діяльності кількох шкіл – Тгеравади, Дзен (Чань) та тибетських шкіл (Гелуг, Каг`ю, Сак`я, Нінгма). Кожна із цих шкіл має певні особливі риси віровчення та підходу до практики. Наприклад, Тгеравада (яка є водночас виразником цілого напрямку і школою) робить акцент на аналітичному підході до душі, а Будду розглядає як звичайну людину, яка досягла нірвани. Це стало причиною популярності

школи на початку ХХ ст. серед інтелігенції, оскільки вони вбачали у ній філософську та світоглядну альтернативу християнству. Зацікавлення у філософії буддизму переросло у потребу в практиці, і від 20-х років ХХ ст. розпочинаються складні процеси занурення європейців у життя ченців Азії. Згодом ці монахи поверталися і засновували організації для поширення вчення.

Ще одна школа буддизму, яка виникає в Китаї, а потім розвивається в Японії, – Дзен (кит. Чань) стала популярною завдяки діяльності Д.Т. Судзукі та успішному закріпленню в молодіжних рухах 60-70 рр. Вчення цієї школи передбачає максимальну зосередженість на внутрішній практиці, простоту та постійну взаємодію вчителя з учнем.

У 1959 р. Китай окупував Тибет і це стало причиною еміграції великої кількості ченців за межі традиційного регіону. Тибетську буддійську неофіційно діаспору очолює Далай Лама XIV (Тензін Г`яцо), який формально виконує головуючу роль лише у школі Гелуг. Особливістю тибетських шкіл є використання тантризму як складової практики і відповідне сприйняття людини як складного мікрокосму.

У світі нараховують біля 360 млн. буддистів. Серед країн, де буддизм поширений найбільше – Таїланд, Камбоджа, М'янма, Бутан, Шрі Ланка, Тибет, Лаос, В'єтнам, Японія та ін. В Україні офіційно зареєстровано 59 громад, а також до подій 2014 року існувало 2 монастирі в Луганській та Донецькій областях.

Тема 4. Синкретичні НРТ та феномен Нью-Ейджу

Загальна характеристика синкретичних течій та рухів

Особливості та загальна характеристика Нью-Ейджу

Багаї

Синкретизм карибського регіону: сантерія та вуду

Церква Уніфікації Муна

Као Дай

Церква Останнього Заповіту

Загальна характеристика синкретичних течій та рухів

Тенденція до об'єднання елементів віровчення різних релігійних традицій не є винаходом ХХ ст. У середовищі ідей характерний постійний обмін, інтерпретація та адаптація до особливостей конкретної релігійної течії. Історія знає кілька періодів найбільшої інтенсивності синкретизму, зокрема – це Римська Імперія, Середньовічна Індія, Середньовічний Китай та Японія тощо. Своєрідний синкретизм можна зустріти і в Україні у формі двовір'я.

Симптоматичним є поєднання різних релігій для періодів соціально-економічної нестабільності, духовної кризи тощо. Шляхом інтеграції несумісних, з першого погляду, складових віруючі намагаються подолати стан стагнації та відсутності живого релігійного досвіду.

Таким чином, *релігійний синкретизм – це поєднання релігійних вчень або їхніх елементів в межах нового релігійного утворення.*

Іноді синкретизм розглядається засновниками НРТ як стратегія розширення ймовірної вибірки потенційних віруючих, адже поєднавши теологію християнства, індуїзму та інших традицій можна дозволити собі більше моделей подальшої

еволюції віровчення. Ця гнучкість віровчення є однією із характерних рис сучасності.

В історії сучасного релігійного синкретизму можна виділити два основних етапи:

- 1) Кінець XIX ст. – друга половина XX ст. Для цього періоду характерним є інтерес до східних традицій в Європі і, навпаки, до християнства на Сході. Популярними стають езотеричні вчення, спіритизм, медитація, йога, але за відсутності адекватних перекладів класичних творів східних традицій, виникали їхні місцеві тлумачення та інтерпретація (наприклад, погляди членів Теософського братства, Товариства Періхів тощо);
- 2) 60-70 рр. XX ст. – період Нью-Ейджу, характерною рисою якого є універсалізм, прагнення вийти за традиційні обмеження «релігія-нерелігія» та інтерес до духовного прогресу людства. Власне, Нью-Ейдж спричинив доволі серйозну проблему для релігієзнавців щодо визначення меж «релігійного» і «квазірелігійного» утворень.

Релігійний синкретизм можна спостерігати не лише на Заході, але й в інших регіонах. Наприклад, Китай та Японія традиційно належать до простору найбільшої активності синкретичних сект, течій, рухів тощо. Тут фундаментом, як правило, постає буддизм або даосизм і до нього долучаються інші релігійні ідеї.

В Африці синкретизм поєднує елементи первісних або місцевих вірувань (культу пращурів, фетишизму, анімізму, тотемізму, шаманізму) та християнства. Впродовж кількох століть великого значення набуває іслам. У Латинській Америці синкретизації піддається католицизм та місцеві вірування та міфологія доколоніального періоду.

Отже синкретизм характерний для будь-якого культурного регіону, де співіснують різні форми релігійного світогляду, різні релігійні традиції і при цьому жодна не здобуває повної перемоги над іншими. Водночас, релігії порізногому реагують на синкретизацію – у випадку переважання

ексклюзивізму у віруючих буде формуватися вороже ставлення до «сект» та «єресей». Це характерне, наприклад, для християнських та ісламських конфесій. Менш вороже ставлення виробилося в буддизмі, який в процесі поширення намагався долучати елементи усіх існуючих місцевих традицій у власний релігійний простір. Хоча дієвість цього критерію слід конкретизувати у кожному окремому випадку поширення релігії.

Найвідоміші синкретичні НРТ – це:

- Бахаї;
- Церква Уніфікації;
- Релігії карибського регіону;
- Као Дай;
- Японські релігійні течії (зокрема АУМ Сінрікьо – див. лекцію 7);

У широкому значенні до синкретичних релігій можна зарахувати багато інших – наприклад, неоязичницькі, сцієнтистські, неохристиянські тощо. У релігієзнавстві були спроби і християнство розглядати як синкретичне утворення. Ми загалом погоджуємося із твердженням про синкретизм як одну із визначальних рис релігійного життя, але слід розглядати їх також у контексті історичної генези, коли релігії, які виглядають еклектичними на перших етапах, згодом перетворюються на оригінальні системи думки. Також важливо враховувати переважання якоїсь однієї релігії при поєднанні – у виділених нами синкретичних НРТ, як правило, жоден із елементів не переважає над іншими.

Особливості та загальна характеристика Нью-Ейджу

Нью-Ейдж – це сукупність груп, рухів, філософських ідей, що центрувалися навколо кількох яскравих тем другої половини ХХ ст.: 1) єдність світу (універсалізм); 2) духовна природа світу і людини; 3) віра у Вищий розум та можливість контакту із ним; 4) ідея духовної еволюції і досягнення якісно нового стану; 5)

переконання у здатності людини до самореалізації, саморозвитку та любові.

Нью-Ейдж є виразником релігійного синкретизму у доволі інтенсивній формі. Тут інтегруються різні форми людської діяльності та світоглядні системи – наука, філософія, релігія, магія та багато інших. Цьому сприяє відсутність обмежень, плюралізм ідей, тенденція до додання патріархальності та загалом будь-якого центруючого принципу. Загалом Нью-Ейдж можна сприймати як форму постмодернізму у релігійній площині.

Спробуємо охарактеризувати людину, яка є прихильником ідей Нью-Ейджу. Насамперед вона прагне не так інтеграції із божественним, як досягнення щастя, здоров'я, успіху в бізнесі і чогось екзотичного – тобто специфічних духовних розваг. Капіталістичні взаємини сприяють змінам у сприйнятті релігійного як такого – цей рух є доволі комерційним і розгалужує себе у текстах, музиці, лекціях, конференціях, атрибутиці, великій кількості інтерпретацій та інтерпретаторів. Ідеї, які раніше належали традиційним системам, раптом стають частиною вчення харизматичного вчителя.

Нью-Ейдж продемонстрував, що можна продавати не лише матеріальні вироби, але й продукти духовного чи душевного характеру – методики, медитації, музичні світи тощо. Окрім цього, масова культура успішно інтегрувала Нью-Ейдж у себе, і тепер кожен користувач Інтернету може ознайомитися з нею, вивчити і розвинути її відповідно до своїх побажань.

Нью-Ейдж критикують за те, що у його середовищі часто з'являються шахраї, які користуються загальною тенденцією до вивчення «духовного» та заробляють на цьому гроші. Але немає підстав для звинувачення у шахрайському характері усіх Нью-Ейдж груп, як це роблять іноді конфесійні дослідники релігій. Досить значна кількість людей знаходить у складному комплексі ідей свою власну методику, і вона діє у конкретному випадку. Особливістю Нью-Ейджу є його здатність запропонувати стратегію розвитку для кожного бажуючого.

В сучасних умовах у середовищі Нью-Ейдж можна простежити кілька тенденцій стосовно глобалізації, характерних для усіх релігійних організацій:

- Відторгнення і захист релігійної, соціокультурної ідентичності (неоязичницькі групи Нью-Ейджу);
- Синкретизація традицій світу (майже усі новітні течії та групи Нью-Ейдж);
- Прагнення розширити зону дії традиційно маргінальних релігій (використання ідей із різних традицій).

Таким чином, Нью-Ейдж є вираженням синкретизму у ХХ-ХХІ ст., який адаптований до соціокультурних та економічних умов Заходу, має комерційний характер, прагне захистити право різних традицій на існування поруч із «великими» конфесіями тощо. Поява Нью-Ейджу – симптоматична і є виразником альтернативних підходів до релігійного життя сучасної людини.

Бахаї

Історія бахаї розпочалася у ХІХ ст. у Персії (сучасний Іран) і тривалий час була пов'язана із процесами релігійного реформізму у межах шіїтського ісламу. Вчення бахаї розвивалося на основі ідей Баби (Сеїда Алі Мухамада Шіразі) та Бахаулли (Мірзи Гусейна Алі). За життя Баба проповідував появу пророка, який принесе мир у світ і поведе людей до нової епохи достатку та спокою. Цей пророк – Бахаулла (Слава Господня). Ця проповідь та інші, що виходили за межі ісламського вчення, спричинили його арешт і смертну кару у 1850 р.

Розвивати ідеї Баби продовжив Мірза Гусейн Алі, який зазнав політичних переслідувань за прихильність до руху свого вчителя. У в'язниці він отримує божественне одкровення, що саме він і є Бахауллою, про якого проповідував Баба. Для віруючих бахаї Бахаулла здійснює і пророцтва інших релігій світу – буддизму, християнства, ісламу, індуїзму, юдаїзму та ін.

Цей факт також стає для них підставою вважати, що настає Боже царство.

Після звільнення із в'язниці, Бахаулла проповідує у Середній Азії серед прихильників Баби та інших мусульман. У 1868 р. його висилають у м. Акка (тоді – Османська імперія), де він зосереджується на написанні праць. У цей час він завершує близько 15 тис. документів або «таблиць», які згодом стали частиною священних писань бахаї. У 1892 р. після смерті Бахаулли, рух очолює його син – Абдул-Баха, якого замінив згодом Шогі Ефенді. Поступово керівництво справами громади перейшло до Всесвітнього Дому Справедливості – виборного органу, який складається із дев'яти найавторитетніших членів.

Символом бахаї є восьмикутна зірка, каліграфічний напис «Йа-Баха-уль-Абха», а також імені «Баха», яке поєднує у собі ствердження єдиного божства, єдиної релігії та єдиного людства. Усі люди, на думку бахаї, моляться єдиному Богу, але вживають для цього різні імена – це історично зумовлена особливість.

Віровчення бахаї ґрунтується на священних книгах, написаних Бахауллою. Найважливіша – «Кітаб-і-Агдас» (Найсвятіша книга), також шануються «Кітаб-і-Іган», «Сім Долин», «Потаємні слова», збірники листів та послань, написані у різні роки.

Особливості віровчення:

1. Бахаї повинен кожного дня читати молитви як самотійно, так і в громаді;
2. Заборонено осуджувати і проклинати людину поза очі;
3. Кожен фізично готовий бахаї повинен дотримуватися 19-денного посту щорічно (з 2 по 20 березня);
4. Визнання спільного джерела і єдності усіх релігій світу;
5. Самостійний пошук істини;
6. Відмова від стереотипів та негативних узагальнень;
7. Визнання гармонійних відносин релігії та раціональної науки;
8. Значення високого рівня освіти;
9. Рівноправність чоловіків та жінок;

10. Заборона гомосексуальних стосунків. Дозволений шлюб лише між чоловіком та жінкою;
11. Усунення крайніх форм бідності і багатства;
12. Встановлення федеральної системи світового співтовариства;
13. Необхідність для кожного дотримуватися власних моральних принципів;
14. Міжнародна спільна мова для долання культурних та мовленнєвих бар'єрів;
15. Послідовне створення світової цивілізації, яка ґрунтується на духовності;
16. Відмова від фанатизму;
17. Відмова від азартних ігор;
18. Відмова від алкоголю та наркотиків. Виняток – рецепт лікаря.

Поруч із ствердженням, що Бог маніфестує свою присутність у світі у формі різних пророків та месій, Бахаулла не вважається остаточним із лінії посланців Божих – він лише історично найближчий.

Бахаї відомі своєю благодійною та просвітницькою міжнародною діяльністю. Основні напрями: будівництво духовних шкіл, соціально-економічні проекти та ін. Під керівництвом Міжнародної Спільноти Бахаї організовано діяльність кількох дочірних фондів:

- Дитячий фонд Об'єднаних Націй;
- Жіночий фонд Об'єднаних Націй;
- Соціально-економічне консульство;
- Фонд навколишнього середовища;
- Організація здоров'я.

Згідно зі статистикою, близько 7,5 млн. населення планети є віруючими бахаї. Соціологи стверджують, що ця релігія демонструє доволі високі темпи поширення та росту – за лише 100 років кількість прихильників зросла удвічі. Бахаї можна зустріти у 247 країнах світу серед 2100 етнічних груп, а священні тексти Бахаулли перекладено на 800 мов.

Церква Уніфікації Муна (Unification Church)

Родинна федерація світового миру та об'єднання (The Family Federation for World Peace and Unification) – це нова назва Асоціації Святого Духа за об'єднання світового християнства (Holy Spirit Association for the Unification of World Christianity). Найчастіше можна зустріти назву – Церква Уніфікації або Об'єднання. Поширена назва членів організації – муніти.

Засновано рух у 1954 р. у Сеулі (Південна Корея). Початок релігійної діяльності засновника припадає на 1936 р., коли Сан Мюн Мун мав видіння Ісуса. Віруючі муніти вірять, що Ісус передав Муну місію щодо поширення справжнього християнства, яку він не зміг завершити у зв'язку із передчасною смертю. Згодом Ісус ще неодноразово передавав послання. У 1960 р. Сан Мюн Мун одружується вдруге на Хак Джа Хан – своїй наступниці та лідері організації. У 1966 р. Сан Мюн Мун публікує «Священний принцип» – фундаментальний текст руху. У 70-80-х рр. розпочинає активну діяльність у США, де також вкладає частку фінансування у «The Washington Times», яку вважав інструментом поширення істини про Бога у світі. 3 вересня 2012 р. Мун помирає, і лідерство в організації переходить до його дружини.

Віровчення Церкви Уніфікації ґрунтується на християнській Біблії та «Священному принципі», який записав Сан Мюн Мун. Теологія в останньому тексті розвивається внаслідок співставлення Старого та Нового Заповітів – за уважного прочитання ми можемо побачити пророцтва стосовно нашого часу. Також значний вплив на віровчення мали Буддизм, Даосизм, Конфуціанство, корейський шаманізм і християнство.

Особливості віровчення:

- Бог – невидима сутність, яка складається із двох атрибутів: духу та енергії. Усе інше формується із цих двох складових;
- Бог створив Адама і Єву як еманацию своєю власної подвійної природи;

- Позашлюбні сексуальні стосунки між Адамом та Євою спричинили їхнє падіння. В іншому випадку, а саме у випадку одруження, вони могли би продовжити божественну волю, народити щасливих дітей і побудувати зовсім інше майбутнє людства;
- Місія Ісуса полягала у створенні ідеальної сім'ї. Він повинен був одружитися і відновити порядок на Землі, виконавши священний план. Однак трагічна смерть Ісуса змусила Бога створити Третього Адама;
- Хоч Мун і не стверджував до 1992 р., що він є Месією, але для більшості його віруючих, саме цю функцію на нього поклав Бог. Згідно із теологією Церкви Уніфікації Мун як Адам є неповним без Єви – своєї дружини;
- Кожне подружжя, яке прийняло шлюб у Церкві Уніфікації, частково перетворюється на месій і має можливість стати Істинними Батьками;
- Основним обрядом залучення до організації є Церемонія Благословення, під час якої відбувається масове одруження молодих пар;
- Сан Мюн Мун вважав, що історія людства поділяється на три етапи: Авраама, Ісуса та Муна.

Вірчення Церкви Уніфікації розвивалося впродовж усього періоду свого існування. Поступово апокаліптичні тенденції замінилися на утопічні, а гострота висловів щодо інших конфесій – на толерантність та прагнення утвердити мир на Землі.

Одним із напрямів діяльності Церкви є налагодження міжрелігійного діалогу, сприяння толерантному ставленню до людей, які дотримуються інших переконань. Із цією метою створено кілька організацій, академій та фондів. Із 2000-их років послідовники Сан Мюн Муна активно беруть участь у політичному процесі в Кореї, створивши «Партію Бога, миру, уніфікації та дому». Також відома підтримка організацією дітей Північної Кореї та постраждалих від землетрусу в Японії у 2011 р.

Основні місіонерські зусилля зосереджено у Британії, США, Кореї та Японії. Доволі значною є кількість віруючих у Латинській Америці. З моменту заснування, громади мунітів існують у багатьох країнах світу, зокрема і в країнах пострадянського простору.

Као Дай (Cao Dai)

Као Дай – це в'єтнамська синкретична релігія, яка виникла у 1926 р. Засновником руху вважається Нго Ван Чю, який тривалий час виконував адміністративні функції у колоніальній адміністрації. Власне ця робота згодом дозволила йому познайомитися із західними релігійними системами. Одним із вчень Заходу, яке особливо привернуло увагу засновника, став спиритизм. В процесі одного із сеансів, Нго Ван Чю вступив у контакт із Као Дай – духом «Високою вежею», який у даоській термінології вважається Верховним Богом. У процесі спілкування було закладено основи віровчення.

У 1924 р. діяльність засновника переноситься у Сайгон, де він разом із найближчими друзями розпочинає активну місіонерську діяльність. Сам Нго Ван Чю обирає усамітнення та аскезу, а його організацію очолює Ле Ван Трун. На документі, який дозволяв легальну діяльність руху, зафіксовано 247 підписів.

Поруч із протистоянням буддизму та французької влади, рух розростається і вже у 30-х рр. нараховував 200 тис. віруючих. Релігієзнавці пояснюють успіх Као Дай синкретичним характером віровчення та присутністю елементів спиритизму, які були близькими до вірувань у духів пращурів.

Релігійна практика пов'язана із храмом як центром життя віруючих. Центральний храм був розміщений у місті Тай Нін. Тут же можна було знайти адміністративні будівлі. До націоналізації майна комуністичною владою, організація володіла фермами і підприємствами. Символом релігії є око, розміщене у трикутнику.

Особливості віровчення:

- Перед створенням світу існувала єдина Монада – Дао або Бог. Саме Бог створив світ, запустивши процес втілення різних феноменів;
- Приймають концепцію протилежних сил – Інь та Ян, які повинні перебувати у гармонії. Ці сили були нерозривними та природними у Верховному Дао;
- Існують два основні боги – Верховний Володар (Као Дай) і Свята Матір (Дю Фат Мау). Перший – творець і серце всесвіту, друга – матір, яка відповідає за матеріальне втілення, емоції, візуальні образи;
- Будь-яка істота, яка відступає від волі богів, перетворюється у демона і підпадає під владу Сатани (Кім Куан Су);
- Рай складається із багатьох вимірів: Святих, Святої Матері, Нірвани, Досконалих Істот тощо. У разі грішного життя, душа потрапляє у пекло, яке поділяється на десять окремих вимірів;
- Као Дай посилав на Землю багатьох пророків та проповідників, але їхнє вчення було викривлене та спотворене. Саме віровчення Као Дай є найчистішим і останнім в історії людства.

Окрім світоглядних засад, існують принципи, які регулюють релігійне життя віруючих.

Фундаментальні принципи та цінності Као Дай:

- Людина повинна пам'ятати про свої обов'язки стосовно власного розвитку, своєї сім'ї та суспільства загалом;
- Важливою є відмова від матеріальних благ і наближення до духовного виміру буття;
- Слід шанувати Бога, вклонятися Святим та духам пращурів;
- Душа людини еволюціонує і перебуває під впливом закону карми;
- Кожен віруючий має можливість пережити досвід священної ініціації та абсолютного щастя, якщо буде строго виконувати ритуали та дотримуватися принципів віровчення.

Після вигнання за межі В'єтнаму у 1975 р. Као Дай поширюється переважно у середовищі в'єтнамської діаспори. Згідно з їхньою статистикою, кількість прихильників нараховує 6 млн. осіб у Канаді, Австралії та США.

Наприкінці 90-х років в'єтнамська влада стає відкритою щодо релігійних організацій і офіційно дає дозвіл на діяльність кільком відгалуженням Као Дай у південних регіонах.

Церква Останнього Заповіту

Засновником «Церкви Останнього Заповіту» став С. Тороп, який 1 січня 1991 р. проголосив, що отримав хрещення від Бога-Отця, нове ім'я Віссаріон і послання людству – Останній Заповіт. 14 травня відбулася перша проповідь Віссаріона, а 18 серпня у м. Мінусінськ (Росія) було створено нову релігію, яку зареєстрували у 1994 році вже офіційно.

Впродовж наступних років до громади долучалося багато людей, переважно із середовища інтелігенції та творчих професій. Діяльність Віссаріона та його віруючих розпочалася із утворення екологічного поселення комунального типу поблизу озера Тіберкуль, яке згодом перетворилося на розгалужену мережу груп у різних країнах пострадянського простору, переважно серед російськомовного населення.

Віровчення Віссаріона – синкретичного характеру і містить у собі елементи християнства, буддизму, індуїзму, езотерики Теософського товариства і Реріхів та окремих філософських вчень. До основних текстів «Церкви Останнього Заповіту» належать: «Останній Заповіт», «Блага вістка», «Остання надія», «Книга основ». Видаються також часописи – «Шлях любові» та «Земля Обітована».

Особливості віровчення:

- Світ та життя людини регулюються трьома початками: Єдиним (Абсолютом), Природою та Отцем Небесним. Окрім цього також існують Світовий Розум, Дух Життя і Святий Дух, Земля-Матір;

- У вченні Віссаріона відсутня чітка концепція Зла, оскільки ця проблема не настільки важлива. Сатана панує на Землі, внизу, у царстві темряви та холоду. Відповідно, метою людини буде слідування Шляху до божественного;
- Прив'язаність до матеріального, до благ цивілізації є значною перешкодою для духовного прогресу. Прагнення матеріального щастя спричинює виснаження уяви, креативності та припиняє розвиток творчості;
- Тіло є фундаментом для розвитку душі, тому відіграє одну із ключових ролей у духовному прогресі;
- Існує переселення душ;
- Первісною є віра, а розум не здатний пізнати вищих рівнів буття;
- Окрім людської цивілізації, Всесвіт заселений великою кількістю розумних істот, які за допомогою особливих знаків намагаються допомогти вийти на вищий рівень буття;
- Рай та пекло існують як накопичувачі душ, де вони очікують майбутнього воскресіння після остаточної поразки Диявола;
- Останній Заповіт повинен об'єднати усе людство та християн світу;
- Усі найважливіші події, які означатимуть кінець попереднього світу, відбудуться в Росії, зокрема в Сибіру.

Діяльністю організації керує особисто Віссаріон, який має право обирати Керівника Церкви та Церковну Раду. На даний момент релігійний та адміністративний центр перебуває у с. Черемшанка (Красноярській край, Росія). Життя та релігійна практика віруючих пов'язані переважно із комунією. Одним із джерел фінансових надходжень є продаж виробів декоративного характеру на різноманітних етнічних фестивалях.

Згідно зі статистикою громади, кількість віруючих нараховує біля 50 тис. чоловік.

Синкретизм карибського регіону: сантерія та вуду (Santeria and Vodou)

В історії Африки одним із найскладніших етапів було поширення рабства та работоргівлі колоніальними країнами Заходу. В процесі примусової міграції значної кількості африканців у Карибський регіон вони принесли із собою місцеві вірування, які за кілька століть адаптувалися до християнського світогляду та змогли зберегти власну автентичність.

Однією із таких традицій вважається сантерія, в основі якої лежить міфологія та релігія племені йоруба. Зазвичай віруючих цієї течії можна знайти на о. Куба, а також в діаспорі США. Згідно із приблизними підрахунками істориків, впродовж 1513-1886 рр. лише на о. Куба було привезено більше 1 млн. африканців.

Особливістю сантерії є синтез християнського віровчення та елементів місцевих культів. Синкретизм пов'язаний історично із необхідністю приховати та зберегти власну ідентичність, яку колоніальна влада намагалася максимально і радикально викоринити у середовищі рабів. Поруч із шануванням християнських святих та відвідуванням церков, віруючі сантерії доволі специфічно трактують християнське віровчення. Релігійна система сантерії віруючими цієї традиції позначається терміном «іфе».

Особливості віровчення:

- Це політеїстична релігія на чолі із Верховним Богом – Олоруном або Олодумаре. Він же Батько усіх інших божественних істот;
- Світ поділяється на два рівні – Орун та Ае. У верхньому світі перебуває Олодумаре, у нижньому – нижчі божества. Природа Олодумаре недосяжна для розуміння і надто абсолютна для віруючих. Згідно із міфологією, особливістю Олодумаре є те, що він не проживав на Землі і відіграє роль джерела сакральної сили – аше;

- Менші істоти, які допомагають людям, – оріші, які є аналогами християнських ангелів;
- Зображення християнських святих приховують та маскують фундаментальні елементи світогляду йоруба. Загалом віруючі переконані, що сантерія здатна використовувати як інструмент будь-яку релігію на планеті, включно із католицизмом;
- Віровчення не фіксується у тексті і характеризується відкритістю та здатністю до модифікації;
- Віруючий сантерії обов'язково повинен пройти обряд хрещення;
- Значне місце у релігійній практиці відіграє спіритизм та спілкування із духами прашчурів;
- Функцію жерців у сантерії виконують чоловіки (бабалоча) та жінки (ялоча). Вони ж визначають оріша, який вселився під час ритуалів у людину.

Найвідоміші гілки сантерії в сучасному світі – це «Regla de Ocha» та «Regla de Palo». Лише у США нараховують близько 22 тис. людей, які практикують сантерію, але в інших країнах карибського регіону провести соціологічні дослідження важко – це пов'язано із зовнішньою ідентифікацією сантерії із християнством.

Вуду – це синкретична релігія, яка близька за характером до сантерії. Основними носіями цієї традиції є вихідці із Африки, яких примусово привозили у Новий Світ білі рабовласники. Центром руху є о. Гаїті, де у другій половині ХХ ст. вуду стає державною релігією.

Впродовж історії влада перешкоджала вільному віросповідуванню вихідців із Африки – це робилося за допомогою насильницької християнізації та заборонаю здійснення язичницьких обрядів. Це зумовило своєрідну рису вуду – воно містить величезну кількість таємних товариств, автентичного соціокультурного та релігійного простору, який ґрунтується на усній передачі.

Особливості віровчення:

- Вуду – це не просто релігія, а спосіб чи методика інтеграції духу та тіла. Ця методика походить із конголезької традиції канга – зв'язування душі;
- У цій традиції вірять в існування Єдиного Бога – Бонд`є, який ототожнювався із католицьким Творцем;
- Верховний Бог є недосяжним для молитов, тому люди покладають сподівання на духів-лоа, які захищають і допомагають усім. Найвідоміші лоа ототожнювалися у колоніальний період із християнськими святими. До їхнього числа належать: Папа Легба (дух перехресть), Ерзулі Фреда (дух любові), Сімбі (дух дощу та музики), Барон Самеді (дух захисник померлих) тощо;
- Кожен із віруючих може спілкуватися із духами-лоа, виконуючи відповідні ритуали та проводячи обряди жертвопринесення. Фахівцями у цій сфері є жерці унгани (чоловіки) та мамби (жінки);
- Душа складається із двох частин: великого і малого ангелів. Перший відповідає за основні фізіологічні функції. Другий – за самосвідомість та волю;
- Вірять в існування безсмертної душі, яка після смерті потрапляє у природу і може в ній розчинитися. Через певний період свободи, голос духів знову кличе душу і вона втілюється у наступному житті.

Значне місце у релігійній практиці займають ритуали та обряди. Популярними є розспівування гімнів лоа, прохання до них та жертвопринесення. Центральним місцем для релігійного життя залишається гунфу – храм, в якому процесом керує жрець або жриця. Важливе місце також займаються магичні практики.

У популярній культурі вуду згадують у контексті понять зомбі та «лялька вуду». Однак, як стверджують дослідники, поняття зомбі належить швидше до гаїтянської народної фантазії та міфології, ніж до релігії вуду. Не жерці займаються створенням зомбі-рабів, а бокоро – місцеві чаклуни, «чорні маги». Аналогічною є ситуація із «лялькою вуду» – це елемент вірувань, африканських за походженням, які однак мають мало спільного із офіційною позицією релігії. Для боротьби із стереотипами та негативним образом релігії вуду

американськими науковцями було сформовано у 1997 р. Конгрес Санта Барбари (KOSANBA), метою діяльності якого була боротьба із міфами популярної культури.

Історія сучасної релігії вуду пов'язана із діяльністю Веснера Морензі, який заснував офіційну Церкву Вуду на о. Гаїті у 1998 р. Ця організація активно вступає у міжконфесійний діалог, поступово долаючи негативний образ власного віровчення як «сатанинського» чи «окультного». У світі також існують інші напрями релігії-вуду: луїзіанський, нью-орлеанський, західно-африканський, домініканський та інші.

Тема 5. Сцієнтистські (квазінаукові) релігійні рухи

**Загальна характеристика сцієнтистських
течій та рухів
Феномен НЛО-логії
Рух Урантії
Церква Саєнтології
Раеліти
Спільнота Етеріус
Джун Дао**

Загальна характеристика сцієнтистських течій та рухів

Стрімкий розвиток науки та техніки у ХХ ст. спричинив кардинальні цивілізаційні зміни. Людина у пошуках нових світоглядних засад змушена міняти власний побут, характер діяльності та очікування щодо майбутнього. Релігійна сфера також мала адаптуватися, і в результаті цього у сфері НРТ з'являється ще одне відгалуження – квазінаукові або сцієнтистські течії.

Поняттям квазінаукових або сцієнтистських ми окреслюємо сукупність НРТ, які значне місце у віровченні та релігійній практиці відводять взаєминам релігії та науки, сакралізації останньої та насиченню науковою термінологією.

Сакралізація науки та техніки пов'язана із кількома факторами:

- 1) Наукова мова з часом ускладнилася настільки, що для пересічних громадян вона стала чимось недосяжним і малозрозумілим. Технології функціонують, але користувачі не дуже розуміють принципи роботи приладів та виробів;
- 2) Розрив між академічною наукою та масовим споживачем стає настільки значним, що виникає природна потреба у заповненні цієї світоглядної прогалини. Результатом цього стає сакралізація, тобто

залучення ірраціонального знання до раціональної системи;

- 3) Засновники та прихильники багатьох сцієнтистських НРТ використовують науку як авторитетну сферу, до якої в сучасної людини одразу формується повага та інтерес.

Слід зауважити, що палітра квазінаукових або сцієнтистських рухів є дуже широкою і містить дві крайності: одні максимально сакралізують науку і поступово вилучають будь-які наукові спроби пояснення феноменів, інші – перебувають на межі між наукою та псевдонаукою, заробляючи на продажу виробів, які «обплітаються» псевдонауковою термінологією в якості маркетингового ходу. Серед «псевдонауковців» також поширена тенденція до критики «академічної науки» та створення альтернативних теорій в галузях історії, археології, фізики, біології, антропології тощо. Прикладами цього можуть слугувати «торсіонні поля» (теорія Шипова-Акімова), «зарядження води» (поширені у середовищі екстрасенсів), «заборонена археологія» (Кремо), «вчення про еманациї, аури, чакри» тощо (поширені у середовищі Нью-Ейджу) та багато інших.

Філософи та методологи науки виділяють наступні риси квазі- та псевдонаукових теорій:

- Ігнорування або викривлення фактів, які відомі автору, але суперечать його побудовам;
- Неможливість фальсифікувати (спростувати) або принципова неможливість поставити експеримент (навіть мисленневий);
- Відмова від спроб перевірити припущення із результатами спостережень (апелювання до «здорового глузду», інтуїції або «авторитетного джерела»);
- Використання в основі теорії недостовірних даних або недоведених тверджень, або даних, що виникли внаслідок помилок;
- Введення політичний або релігійних установок у публікацію;

- Апелювання до ЗМІ, а не до академічного середовища;
- Претензія на «прорив» у науці, «революції» у пізнанні;
- Опертя на поняття феноменів, існування яких не доведено (аура, біополе, астральний план тощо);
- Обіцянки швидких відкриттів та успіхів у прикладних галузях;
- Прагнення подати автора теорії як альтернативного мислителя, якого академічне середовище викинуло на узбіччя через новаторство та нерозуміння.

Для боротьби із псевдонауковими та квазінауковими теоріями створюються різноманітні комісії, але набагато важче простежити і проаналізувати джерела вчення тих течій, які є ближчими до релігійних, ніж до власне науки.

Феномен НЛО-логії (UFOlogy)

Впродовж останніх 50-60 років виникло і розвинулося середовище проповідників та пророків, псевдо- та квазінаукових вчень, які обирають своїм ідейним фундаментом історію контактів людства із НЛО та позаземними цивілізаціями. НЛО-логія – це сукупність вчень релігійного, квазінаукового характеру, які впевнені в існуванні Вищого Розуму, духовнішої цивілізації інопланетного походження, а також у можливості комунікації із цією цивілізацією шляхом «ченелінгу» та «контактерства».

Розпочинаючи із 1947 р. поширюються свідчення присутності НЛО у небесах над Північною Америкою. Багато людей отримали «телепатичні» послання від інопланетян, які були технічно та духовно розвиненіші від людства. Ще одну групу сформували «близькі контактери» – люди, яких інопланетяни навіть брали у гості на космічні кораблі або на планети, де їм демонстрували світи достатку та прогресу.

Хоч НЛО-логія – це дуже розрізнена в ідейному сенсі мережа груп та вчень, можна виділити кількох основних мислителів або ідейних натхненників. Насамперед, це Джон

Балоу Ньюброу – спіритист, медіум, який описав ще у XIX ст. мандрівки на кораблях та спілкування із «архангелами» (ашарами).

Ще одним «творцем» НЛО-логії був Чарльз Форт, автор «Книги проклятих» (1919). Він же пропагував ідею, що людство є лише власністю позаземної раси. За посередництва наукової фантастики ідеї Форта згодом були переозвучені Говардом Лавкрафтом, Робертом Шару та Еріхом фон Денікеним, які стали засновниками руху «прадавніх астронавтів», метою діяльності якого є виявлення ознак присутності в історії людства інопланетних гостей. Серед дослідників НЛО-логії поширеною є думка про зв'язок ідей цього руху із спіритизмом та езотерикою.

Серед сучасних «отців» НЛО-логії згадують Джорджа Адамскі, Джорджа Ван Тессела, Орфео Ангелуччі та Деніела Фрая, чия діяльність та творчість припадає на 50-ті рр. XX ст.

Особливістю перших повідомлень від інопланетян була стурбованість станом планети та руйнівним характером діяльності людей. Найчастіше вони попереджували та рекомендували нові стратегії цивілізаційного прогресу за допомогою своїх посередників – контактерів. Згодом відбулася зміна рекомендаційних повідомлень на застережливі – щодо наближення кінця світу. Детальніший аналіз текстів послань демонструє близькість до теософських та езотеричних традицій, тобто сучасні автори НЛО-логії інтерпретують основи вчення кінця XIX ст., долучаючи ідеї індуїзму, медитації, йоги та зниклих континентів (Атлантида, Пацифіда тощо).

У другій половині XX ст. в середовищі НЛО-логії загострюється апокаліптизм – очікується наближення кінця людської цивілізації, знищення планети внаслідок катастрофи техногенного характеру тощо. У цій ситуації інопланетяни відіграють роль рятівників, які на своїх кораблях прилетять в останні миті існування Землі і врятують обраних. Однією із НЛО-груп, яка прославилася рух у 90-х роках стали «Небесні ворота» (див. лекцію 7). Цікаво, що характер катастрофи залежав від популярних культурних тем, наприклад у 50-60 рр. панувало переконання, що саме ядерні технології слугуватимуть апокаліпсису. Згодом зросла кількість посилянь на глобальне

потепління, руйнування ядра планети або його охолодження та ін. Річ у тому, що багато сценаріїв, які запозичили НЛО-логи, ґрунтувалися на актуальних страхах людства, гіпотезах фізиків та образах із наукової фантастики.

Ще однією тенденцією в НЛО-логії є близьке до «карго-культу» сподівання щодо технологій та продукції, яку привезуть із собою інопланетні кораблі. Ця риса дала підстави для виведення певних спільних механізмів сакралізації дійсності у релігійній свідомості.

Заради справедливості зазначимо, що не всі НЛО-групи мають апокаліптичний характер. Багато із їхнього числа покладають сподівання на людство та його складний, але ймовірний прогрес. Звісно цей прогрес пов'язується із відповідним методом конкретного лідера-засновника. До неапокаліптичних течій можна віднести, наприклад, Церкву Саєнтології, Спільноту Етеріус, Каліфорнійський фонд Сонячного Логосу та ін.

Основні теми НЛО-логії:

- Пошуки синтезу науки та релігії;
- Відтворюють спосіб життя інопланетян, згідно із власним баченням, інформацією контактерів та викрадених для експериментів осіб;
- Пов'язують майбутнє людства з інопланетянами;
- Розглядають науку як закриту від нових ідей систему і тому їхній підхід є намаганням допомогти їй, а не перешкоджати;
- Образи інопланетян переплітаються із фольклорними образами ельфів, гномів тощо.

Феномен НЛО-логії є динамічним, розгалуженим і мінливим. Специфічний характер вчення цих груп потребує міждисциплінарного підходу, оскільки предмет є цікавим для філософії, релігієзнавства, психології, антропології, філології тощо.

Рух Урантії (Urantia Movement)

«Рух Урантія» – це спільнота людей, які засновують власне вчення та світогляд на книзі «Урантія», опублікованій у 1935 р. Всього книга містить більше 2 тис. сторінок і присвячена поясненню місця планети Земля у Всесвіті, інопланетним формам життя та взаємодії із іншими цивілізаціями.

Книга написана як результат «ченелінгу» Вільямом Самуелем Седлером – психіатром та викладачем Чиказького університету. За свідченнями його дружини, впродовж певного часу, автор перебував у дивній формі сновидінь, які неможливо було перервати фізичним втручанням. Згодом ідеї, які отримав Седлер у цих сновидіннях лягли в основу вчення «Руху Урантії».

Згідно із книгою, всесвіт складається із величезної кількості паралельних світів, які населені розумними істотами та очолені місцевими богами. Найвищу позицію займає Абсолют, який постійно перебуває у райському вимірі і керує усім. У книзі можна також зустріти детальні версії подій із життя Ісуса, які людство втратило – дитинство, юність, мандрівки, смерть та воскресіння. Ісус постає як лише один із 700 тис. інших синів Абсолюту, але його діяльність пов'язана власне із Землею, яка в книзі називається Урантією. «Урантія» є новим одкровенням, яке знаменує собою наступний етап в розвитку людства.

Згідно із рішенням суду від 2001 р. текст книги «Урантія» є суспільною власністю.

Особливості віровчення:

- Бог є творцем і охоронцем величезної кількості населених світів;
- Бог існує у трьох окремих формах – Отця, Сина і Святого Духа;
- Ісус відіграє роль посередника між Абсолютом та кожною людиною;
- Кожна людина має внутрішнього порадирика, який допомагає їй морально та духовно еволюціонувати;
- Після смерті душа потрапляє у вир нових народжень на інших планетах. Це процес духовного прогресу триває доти, доки свідомість не відкриває Рай і факт тотожності із Абсолютом;

- Ідеї духовної еволюції перегукуються із ідеями Є. Блаватської – люди не є першою і останньою стадією розвитку, а лише проміжною ланкою;
- Поширеним є групове читання книги «Урантія» і обговорення важливих моментів;
- Окремі церкви та клір є непотрібними.

Загалом «Урантія» - це синкретичний текст, в якому поєднані ідеї християнства, наукової фантастики, фентезі, ісламу тощо. Існує багато різних критичних оцінок цього тексту як з боку представників релігійних конфесій, так і з боку науковців. Однак вона слугувала фундаментом не лише для вчення прихильників «Руху Урантії», але й багатьох інших квазінаукових течій та рухів.

Церква Саєнтології (The Church of Scientology)

Історія «Церкви Саєнтології» тісно пов'язана із життям та діяльністю її засновника – Лафаста Рона Хаббарда, який народився у 1911 р. у м. Тілден (США). Доволі важко знайти точні дані стосовно життя Рона Хаббарда, однак віруючі його організації переконані, що ще за молодю він проявив нестандартні здібності, таланти та розум.

Згідно із версією Церкви Саєнтології їхній засновник багато подорожував, відвідував Китай, Тибет, Монголію, Борнео, де познайомився із стародавньою мудрістю та техніками роботи зі свідомістю. Згодом вступає до Університету Джорджа Вашингтона на інженерну спеціальність. Також він стверджував, що вивчав психологію в одного із безпосередніх учнів Фрейда. Незадоволений вченням цього класика, вирішує заснувати власну методику. Окрім діяльності в ролі засновника «Церкви Саєнтології», Рон Хаббард також відомий завдяки науково-фантастичним творам.

У 1950 р. публікує працю «Діанетика: сучасна наука ментального здоров'я», ідеї якої доволі швидко здобули

популярність. «Діанетика» – один із фундаментальних текстів саєнтологів у всьому світі.

У 1954 р. було засновано «Церкву Саєнтології», у вченні якої відображено погляди Рона Хаббарда на природу людини, її душі, зв'язку із іншими людьми та ролі у світових процесах.

Особливості віровчення:

- Тіло складається із матерії, енергії, простору і часу (matter, energy, space, time: MEST). Усі складники регулюються тейтаном (thetan) – вічним і непорушним «Я». Людина помилково сприймає складники тіла як свою справжню природу, але справжньою метою є звільнення від матеріального;
- Розум складається із двох частин: аналітичного і реактивного розуму. Реактивний розум – ірраціональний і пов'язаний із пам'яттю та болючими спогадами. Травматичні моменти із минулого – це енграми, які слід усувати;
- Внаслідок практики очищення розуму або «одитингу» (auditing), реактивна його складова зникає і адепт вважається «чистим» (clear). Наступною стадією прогресу душі є «оперуючий тейтан» (Operating Thetan);
- «одитинг» проводиться лише досвідченими учасниками Церкви Саєнтології у формі консультування;
- Рівень «забрудненості» визначається за допомогою приладу «E-meter». Окрім душі, очищення потребує тіло. Для цього використовуються вітаміни, сауна, фізичні навантаження, що повинні допомогти вивести токсини;
- Події описані у «Космічній опері» Рона Хаббарда вважаються віруючими саєнтологами реальними.

Центральний офіс Церкви розміщено у Лос-Анджелесі (США). Окрім основної організації існують філії:

- Морська організація;
- Пастори-волонтери;

- Центр релігійних технологій;
- Асоціація кращого життя та освіти;
- Громадська комісія із прав людини;
- Світовий інститут Саєнтології та ін.

У світі нараховується близько 5,5 млн. віруючих «Церкви Саєнтології». Основні центри діяльності в Україні розміщені у Харкові, Києві, Одесі та інших містах. Загальна кількість віруючих – близько 50 тис. осіб.

Спільнота Етеріус (The Aetherius Society)

Вчення «Спільноти Етеріус» тісно пов'язане із Нью-Ейджем та НЛО-логією. Організація заснована Джорджем Кінгом у 1954 р. у Британії та в США. Згідно із переконаннями прихильників, Дж. Кінг став провідником інформації між людським світом та інопланетними істотами. Саме під його авторством було опубліковано зміст повідомлень «космічної трансмісії». Назва течії походить від імені істоти, яка проживає на планеті Венера і яку Кінг визначав як «Космічного володаря». З Венери також походять Ісус Христос та Будда.

Джерелом нової інформації для Землі Кінг вважав «Космічних володарів», які вирішують долю цивілізацій Всесвіту. Окрім них, світи керуються складними ієрархічними системами.

Метою діяльності «Етеріусу» є вміле використання духовної енергії задля перешкодження катастрофам. Внаслідок комунікації із досвідченими вчителями з інших планет, людство має можливість підвищити рейтинг власного потенціалу в духовній сфері, але для цього потрібно багато часу приділяти розвитку та вдосконаленню не лише науки, але й душі, внутрішнього світу людини.

Серед найвідоміших книг Дж. Кінга слід згадати: «Дев'ять свобод», «Дванадцять Благословінь», «Книга священних молитов», «Практики Етеріус», «Ісус прийде знову», «Мудрість планет» та ін.

Особливості віровчення:

- Вірять у карму та реінкарнацію;
- Розумне життя поширене повсюдно у Всесвіті;
- Земля – це живий організм, який слід шанувати та берегти. Ця ідея перегукується із «теорією Геї» в Нью-Ейджі;
- Духовна енергія може використовуватися для лікування живих істот. Завдяки технікам медитації можна перешкодити страшним катастрофам, запозичивши деструктивну енергію. Також можна перетворити себе на своєрідну Батарею Духовної Енергії, яка накопичує сили для певного важливого контакту із інопланетянами;
- Переконані у появі Вчителя, який прилетить на НЛО, буде володіти магічними здібностями та силою, більшою від досі відомої;
- Великі вчителі з минулого були гостями на Землі і прилітали з різних планет. Таким чином усі віровчення людства є, по-суті, ідентичними в ідейному плані;
- Найвищою формою йоги в сучасному її розумінні є саможертвоне служіння людству.

Автентичним для цієї організації є серія духовних завдань або місій, які мають на меті допомогти людству в процесі еволюції. Наприклад, під час «Операції Зоряне Сяйво» вони «заряджали» енергією 19 гір світу. «Операція Космічна Сила» полягала у медитаціях та співанні мантр у момент, коли великий супутник пролітав над конкретним місцем на Землі, а «Операція Сонячний Промінь» здійснювалася заради відновлення енергетичного балансу, який порушився внаслідок діяльності людини.

В есхатологічному плані, вчення «Етеріус» не передбачає світової катастрофи, але закликає готуватися до наступного етапу, Нового Віку, коли людство зможе якісно змінитися і відкрити для себе безмір розумного життя у Всесвіті. Близьким до християнського є очікування приходу наступного Вчителя, який підготує ідейну основу для майбутнього.

У «Спільноті Етеріус» вірять, що існує таємна організація, завданням якої є приховування будь-якої інформації контактерства інопланетян із владними структурами Землі. Дж. Кінг був переконаний, що ці контакти відбуваються постійно, і влада не зможе більше ховати істину.

Згідно зі статистикою «Спільноти Етеріус» кількість їхніх прихильників нараховує кілька тисяч.

Раелінізм (Raëlianism)

Лідером та засновником релігії раелітів став Клод Ворільйон – колишній французький спортивний журналіст. Його діяльність у релігійній сфері розпочинається у 1973 р., коли він став свідком появи «літаючої сосиски» і спілкувався із інопланетянами.

Результатом комунікації Клода Ворільйона з представниками інших розумних рас Всесвіту стала публікація його праць: «Книга, яка розповідає правду» (1974) та «Інопланетяни забрали мене на свою планету» (1975). Головна тема, озвучена у цих книгах – це інтерпретація подій, описаних у Біблії, в контексті присутності додаткового інопланетного фактору. Багато моментів отримало нове пояснення у світлі інформації від «спостерігачів».

Особливості віровчення:

- Єврейський народ є результатом сексуальних стосунків нефілімів та людських жінок. Ісус також народився внаслідок контакту між Марією та одним із елохімів;
- Справжня назва інопланетних прашурів – елохіми, і вона згадується у Біблії, поступаючись із часом поняттю Бога у одиниці;
- К. Ворільйон обирає інше ім'я – Раель, і вважає себе Месією, родичем Ісуса;
- Життя на планеті було створене в межах експерименту інопланетян;
- Метою діяльності руху раелітів є підготовка людства до пришестя елохімів, які замінять існуючі уряди та

вставляють геніократію. Якщо людина не зможе підвищити рівень IQ до початку Нової Ери, вона не зможе працювати в жодній сфері;

- Основний об'єм фізичної праці буде виконуватися роботами, а люди повністю присвятять себе сфері творчості, науки та мистецтва;
- Найкращі представники людства отримають можливість віддати свої клітини у загальний банк. Згодом після повернення інопланетян, люди будуть клоновані. Також поширене уявлення, що розвиток технології трансферу розуму дозволить перероджуватися і еволюціонувати вічно.

Послідовники течії активно захищають прогрес і право науки на радикальні зміни способу життя людини. Раеліти стали відомими завдяки акціям на підтримку клонування людини, евгеніки та вдосконалення людини, гомосексуалізму, мастурбації, пансексуалізму, ГМО-продукції. Технологією клонування, зокрема, займається дочірня організація – Клонейд.

У 2001 р. після терористичних атак у США раеліти запропонували клонувати загиблих із одночасним видаленням травматичних спогадів. При цьому терористи повинні були відновлюватися для повторення страждань і смерті. У 2002 р. вони поширили інформацію про успішне клонування дитини. У знак протесту влада Південної Кореї заборонила в'їзд К. Ворільйону.

Стосунки із іншими конфесіями є доволі специфічними. Реаліти досить різко критикують католицизм за консерватизм і відсутність модернізаційної тенденції щодо науки та техніки. Вони позиціонують себе «науковою» релігією, яка не потребує Бога-творця, натомість кожен може досягти високого рівня еволюції завдяки технологіям та свободі вибору.

Діяльність організації зосереджена головно у Канаді, Франції та інших країнах Європи. Одним із напрямів активної діяльності на цей момент є пошук місця для будівництва міжнародного посольства для зустрічі інопланетної місії. У

1985 р. поблизу Монреалю було побудовано містечко раелітів з метою збору грошей для будівництва посольства, але це не дало очікуваних результатів.

Джун Дао (Chen Tao)

Організація заснована Хон-Мін Джуном на о. Тайвань. Згодом у 90-х роках вони емігрують у США, де у м. Гарленд заснують громаду. Процес переселення був пов'язаний із пророцтвом, яке отримав засновник. 31 березня 1998 р. пророцтво не здійснилося і Бог не з'явився на усіх домашніх телеекранах.

Особливості віровчення:

- Віровчення поєднувало елементи буддизму, даосизму та НЛО-логії;
- Віруючі були переконані у здатності душ мігрувати поза межами тіла та перероджуватися. Душі, які внаслідок поганої карми не можуть знайти собі прихисток, перетворюються на демонів, що шкодять живим;
- Земля пройде процес поетапного очищення від забруднення та людської цивілізації. Порятovanі будуть окремі особи, які потраплять на інопланетні кораблі і будуть порятovanі Богом;
- адепти інтерпретували історію людства дещо по-своєму, пояснюючи виникнення світу попередньою ядерною війною

«Джун Дао» є прикладом течії, яка припинила фактичне існування після невдалих пророцтв лідера руху. Багато учасників згодом змушені були повернутися назад на Тайвань, а решта розчинилася у великій кількості краще підготованих та організованих сцієнтистистських організацій.

Тема 6. Неоязичництво – спроба повернення до давніх вірувань

Загальна характеристика неоязичництва
Неошаманізм
Церква корінного населення Америки
Асатру
Вікка
Неодруїдизм
Феномен екологічного неоязичництва
Українське неоязичництво

Загальна характеристика неоязичництва

У ХХ ст. одним із напрямів розвитку новітньої релігійності стало неоязичництво. Оскільки традиційне язичництво та неоязичництво має ряд відмінних рис, вважаємо за необхідне розглянути цю проблему детальніше.

Традиційне язичництво, як правило, має причетність до малих соціальних груп, племен в усіх кутках нашої планети: Амазонія, Африка, Сибір, Азія, американські континенти – всюди можна знайти приклади «традиційної» чи корінної релігійності. Для окреслення цього феномену часто використовують терміни «примітивні», «первісні», «стародавні», «релігія пращурів» тощо. Деякі із згаданих термінів використовувалися тривалий час із відтінком приниження ролі традиційної релігійності, яка змінилася більш пристосованими формами релігії – буддизмом, християнство або ісламом. І лише наприкінці ХІХ ст. на хвилі романтичної моди, антропологи звертають увагу на автентичність язичницьких релігій, складність та неповторність уявлень в їхніх віровченнях та оригінальність світоглядів.

Неоязичництво – це явище у релігійному житті сучасної людини, яке пов'язане зі спробами реконструювати, відновити або реформувати найчастіше неіснуючі традиційні релігійні системи своїх пращурів. Історія неоязичництва тісно пов'язана із міським способом життя, а діяльність його течій

переплітається із науково-технічним прогресом. У даному випадку спостерігається загалом негативне ставлення до науки та техніки, але це лише засвідчує їхню тісну взаємодію. Для неоязичництва характерне «ностальгування» за давніми часами, коли релігії пращурів були поширенішими і переживали свій розквіт, але складність полягає найчастіше у відсутності джерела для відновлення автентики цих релігій.

Особливості неоязичництва:

- Намагаються реконструювати або створюють «оновлену» форму традиційного язичництва, відповідно до уявлень засновника;
- У випадку відсутності джерел автентичної традиції, створюють нові версії, які під час натхнення фіксують засновники та лідери течій. Фундаментальне значення для неоязичництва має міфологія;
- Світ наповнений духами, демонами, божествами, і людина лише одна із форм життя на планеті;
- Сакральний та профанний світи між собою перебувають у нерозривному зв'язку. Навколишнє середовище потребує підтримки та захисту. Ця особливість спричинила формування у неоязичництві екологічної тенденції;
- Жерці релігії виконують посередницьку функцію між світами. Залежно від рівня «демократичності» кожен може стати жерцем;
- Переважна більшість неоязичницьких груп різко відділяють себе від сатанізму – їхнє ототожнення є наслідком діяльності християнських місіонерів.

В сучасному світі існує величезна кількість форм неоязичництва. Саме в цьому середовищі спостерігається найбільший плюралізм ідей. Серед найвідоміших варто згадати «Вікку», неодруїдизм, «Асатру», течії корінних народів Америки, екологічне неоязичництво тощо. Існує ряд неоязичницьких організацій українського походження – РУН-

віра, Об'єднання рідновірів України, Собор Рідної Української Віри тощо.

Неошаманізм

Поняття «шаман» пов'язане із традиційними суспільствами у багатьох регіонах світу. Як правило, шамани – це знахарі, наділені здатністю спілкуватися із духами та із допомогою їхніх «консультацій» знаходити рішення у конкретних випадках. Про традиційного шамана Захід дізнався завдяки праці румунського дослідника Мірчі Еліаде «Шаманізм – архаїчні техніки екстазу».

Згодом на хвилі популярності усього незвичного та екзотичного, зростає увага до шаманських технік та методів роботи із психікою. З'являється те, що у релігієзнавстві окреслюється як «неошаманізм» – спроба поєднати сучасне знання про людину та традиційні техніки лікування, терапії тощо. Важливо пам'ятати, що неошаманізм тісно пов'язаний із міським способом життя, на противагу традиційному шаманізму.

Згідно із дослідженнями антропологів та релігієзнавців, шаман сприймається як особа, яка має здатність до індукованого екстазу, трансу та мандрівки у світі духів. За допомогою різних методів, в залежності від регіону, шаман може перетинати межу між «нормальним» світом та потойбіччям. У Сибіру використовують із цією метою бубни, ритмічні удари по барабану, а в Амазонії – психоактивні речовини.

В контексті досліджень змінених станів свідомості, випадків повернення до життя після клінічної смерті, «виходу за межі тіла» та «пригадування» попередніх життів, психологи звернули увагу на шаманізм, де перераховані феномени розглядалися як щось природне і пояснюване міфом.

Неошаманізм в наш час – це сукупність груп та окремих осіб, чие вчення активно популяризується на Заході. Організуються курси, конференції, семінари, на яких присутні як традиційні шамани, так і їхні «новітні» колеги. На розвиток неошаманізму вплинула діяльність кількох відомих людей

XX ст. Насамперед – це Карлос Кастанеда, автор книг про Дона Хуана та шаманські ритуали вживання психоактивних речовин у Центральній Америці. Його праці стали відомими завдяки молодіжним революціям та зацікавленню психоделічним досвідом.

Приблизно у цей же період відомими стають дослідження Майкла Гарнера, який відвідував амазонські ліси у Південній Америці як антрополог. Під впливом ідей Мірчі Еліаде та власного досвіду, він засновує просту практику «ядра шаманізму» та описує її у праці «Шлях шамана». Згодом навколо ідей Гарнера виникає школа Шаманських Досліджень, в якій кожен може отримати кваліфікацію шамана.

Ще одним видатним автором, який долучився до формування неошаманізм, став Теренс Маккена. Він як етноботанік досліджував вплив психоактивних речовин та рослин Південної Америки на свідомість людини. В результаті цього став активним прихильником психоделіків як методу лікування психічних розладів та фундамент для більш гармонійних взаємин із природою.

Також окремо слід згадати рух «техношаманізму», який виникає в межах субкультури рейверів та шанувальників кіберпанку. В цьому випадку шаманізм стає простором для абсолютної свободи та анархії, прапором боротьби із системою влади та рабства.

Неошаманізм також присутній в Українському релігійному просторі. Наприклад, діяльність мольфара Нечая до його смерті має риси неошаманізму, а його ідеї, озвучені під час інтерв'ю, цілком можна ідентифікувати із загальною тенденцією Нью-Ейджу.

Неошаманізм часто критикують як західний конструкт, який ігнорує інтереси традиційного шаманізму та живих носіїв цієї традиції. Запозичуючи техніки, ритуали та психоактивні речовини, західні неошамани мають схильність до звичайної комерціалізації ідей, які їм не належать. Дослідники також зазначають, що шаманізм – це сукупність окремих традицій, які тісно переплітаються із історією племені, тому пошуки «універсального шаманізму» або прагнення його зробити

світовим трендом не враховують потреб місцевого населення. Однак, на нашу думку, шаманізм відрізняється від неошаманізму відсутністю інтенцій на популяризацію та комерційний успіх. Цей фактор може бути границею між феноменами, окресленими цими поняттями.

Церква корінних американців (The Native American Church)

Церква корінних американців або Церква пейотлю – це одна із найвідоміших неорелігійних течій в межах американських континентів. Офіційно була заснована у 1918 р. у штаті Оклахома, але дослідники простежують зв'язок Церкви із дохристиянськими традиціями.

Одним із найвидатніших провідників руху вважається Куанак Паркер, який популяризував Церкву серед корінного населення Америки. Згодом він же почав використовувати кактус пейотль для ритуалів, спробувавши цю рослину в процесі лікування.

У межах руху використовуються дві традиції вживання кактусу – «повний місяць» і «поблизу вогнища». Ці традиції відрізняються за інтенсивністю використання тютюну та читання Біблії.

Особливості віровчення:

- Поєднують елементи християнства та ритуальної практики дохристиянських мешканців Америки. Значне місце займають ідеї Нью-Ейджу, як-от повага до природи, акцент на духовному розвитку та еволюції тощо;
- Відкидання догматичності релігії і акцент на індивідуальному пошуку істини;
- Відсутня тенденція до місіонерства, навпаки переконані у праві людини на приватний характер сповідання;
- Приймають віровчення усіх основних релігій світу як рівні між собою шляхи до пізнання священного;

- У багатьох племен пейотль ототожнюється із Богом, Духом Пейотлю. У цьому ж контексті трактується роль Ісуса Христа як культурного героя, який відновить порядок і гармонію;
- Вірять у присутність сакрального у всіх проявах буття. Його можна зустріти і пізнати у найменших істотах та предметах;
- Застосовують кактус пейотль із галюциногенною дією у власних церемоніях. Віруючим цієї Церкви дозволено легально використовувати пейотль із релігійною метою;
- Особливу функцію виконують «пілігрими», які вирушають у пошуках кактусу та «полюють» на нього. Під керівництвом шамана вони отримують таємні настанови та посвячення;
- Священний день для ритуалів – субота.

Слід зауважити, що Церква корінних американців – це сукупність великої кількості рухів та груп, які в певних моментах віровчення між собою відрізняються.

Однією із форм діяльності Церкви є продаж картин, гончарських виробів та літератури про віровчення та мудрість пращурів у лікуванні різноманітних хвороб без використання сучасної медицини. У цьому простежується загальна нью-ейджівська тенденція ігнорування сучасної науки як ворожої до природи.

Церква корінних американців є одним із значних рухів у США, та певні елементи віровчення стали відомими у масовій культурі завдяки традиційній медицині, міфології та автентичному світогляду. Зокрема у медицині поширюються дослідження ефектів від вживання кактусу, його впливу на лікування алкоголізму, наркоманії та депресій.

На хвилі молодіжних революцій та популярності різноманітних наркотичних речовин, Церква обмежила участь у церемоніях людей, які не мають хоча би чверті «крові корінного населення», але це обмеження не стосується усіх громад США. На даний момент Церква корінних американців нараховує 80 громад, до яких належить близько 250 тис. прихильників.

Асатру (Asatru)

Однією із тенденцій у світовому неоязичництві є відновлення давньогерманських вірувань, зокрема традицій вікінгів. На хвилі популярності формуються такі рухи як Однізм, Теодизм, Асатру тощо. Ми зупинимося на таких двох напрямках германського неоязичництва, як: Ісландське Асатру (Ásatrúarfélagið) та Американське Асатру (Asatru Free Assembly). Термін «асатру» складається із двох частин: аса – співвідноситься із богами асами; тру – це віра, поклоніння, повага тощо. Тобто Асатру – це віра у богів асів або ширше – віра у германських пращурів.

Ісландське Асатру було засноване у 1972 році Свейнбйорном Байнтайсоном як асоціація германських релігійних традицій. Загалом ця організація була частиною великого процесу з відновлення «північного» язичництва (паганізму). Після смерті засновника Ісландське Асатру очолив Гільмар Орн Гілмарссон. Члени організації беруть активну участь у політичному житті Ісландії, зокрема протестують проти легалізації абортів та наркотиків, але це є лише вираженням особистої позиції. Проблемним є визначення цілісної позиції організації, оскільки ані доктрини, ані обов'язкових приписів не існує. Це дає деяким дослідникам підстави окреслювати Ісландське Асатру як сукупність аморфних груп, анархістів, атеїстів та прихильників расизму.

Американська асамблея Асатру – це сукупність локальних груп, які об'єднуються заради комунікації та взаємодопомоги. Найвідоміші групи – це «Трот», «Альянс Асатру» та «Народна асамблея Асатру». Лідерами цих груп, відповідно, є Стів Ейбелл, Вальгард Мюррей та Стівен МакНаллен. В межах Американського Асатру тривали дискусії між фракцією расистів та не-расистів, які визначали чи можуть люди інших рас, окрім білої, бути віруючими у цій традиції. Реакцією на цю дискусію також можна вважати спроби інтеграції певних груп із сатаністами «Храму Сета», що викликало різку критику з боку Альянсу Асатру.

На початку 90-х рр. XX ст. «Трот» поширила діяльність у Європі, де очільником групи стала Фрея Асвінн. У 2000 році активно взаємодіяли «Трот» та «Ельдарінг» (Німеччина).

Особливості віровчення:

- Асатру – це прадавній спосіб поклоніння богам Асам;
- Світ наповнений духами та іншими живими істотами, окрім богів;
- Переважає пантеїстичний світогляд;
- Кожен має право на сповідання певних поглядів, які полягають у повазі до природи та інших людей;
- У світі існує дві сили – добра і погана. Перша – творча і захисна, а друга – прагне усе руйнувати і наповнювати хаосом. Кожна людина обирає сторону згідно зі своїми намірами;
- У певних групах виділяється расовий принцип належності до релігії германців, що спричинює конфлікти та поширення цих груп переважно у США та Європі (як виняток – Південно-Африканська Республіка).

Ісландське та Американське Асатру має кілька відмінних рис, зокрема перші ідентифікують власну традицію із середньовічною, а другі – із епохою палеоліту. Дослідники також виділяють більш емоційний характер поклоніння у США, ніж в Ісландії, що, ймовірно, пов'язане із впливами християнських деномінацій.

Чисельність Ісландського Асатру (Ásatrúarfélagið) станом на 2015 рік – 2675 осіб. Офіційної статистики учасників Асатру у США немає, що пов'язане із аморфністю організації та відсутністю внутрішньо-організаційної потреби у веденні звітів.

Вікка (Wicca)

Вікка або Відьомське ремесло – одна із найвідоміших течій у межах неоязичництва, заснована у першій половині XX ст. і згодом відкрита для публічності Джеральдом Гарднером у 1954 р. Грунтуючись на гіпотезах Маргарет Мюррей,

прихильники Вікки стверджували, що вони є продовжувачами стародавньої традиції чаклунства. Але ці гіпотези, як і певні версії Гарднера, згодом визнали вигадками. Для прихильників Вікки ця критика, зрештою, особливого значення не мала.

Гарднер стверджував, що лінію магічного знання йому було передано у ковені Нью-Фореста на початку 30-х років ХХ ст. Із метою порятунку традиції він засновує рух Вікки у сучасній формі.

У 1951 р. було скасовано заборону відьомських практик від 1735 року («Акт про відьомські практики»). Дж. Гарднер публікує «Відьомське ремесло сьогодні» (1954). Завдяки видатним послідовникам Гарднера – Дорін Валенте, Алексові Сандерсу, Раймондові Бакленду, Міріам Саймос – рух Вікки доволі швидко та широко розростається у 50-60 роках ХХ ст. Після смерті Дж. Гарднера з'являються різні напрямки та школи, але його ковен далі займає визначне місце у світі.

У процесі адаптації до умов різних країн Вікка засвоює елементи дохристиянських вірувань та магії, яка практикувалася на регіональному рівні. Також поширеним у 60-70-х рр. стає рух феміністичної Вікки, заснованої на ідеях Міріам Саймос, викладених у праці «Спіральний танок: переродження стародавньої релігії Великої Богині» (1979).

Важливе значення для формування віровчення Вікки мають тексти «Книги тіней» Дж. Гарднера, але вони не відіграють роль аналогічну до Біблії чи Корану.

Особливості віровчення:

- Під час зустрічей послідовники практикують магію, що спричинює критичне ставлення суспільства та звинувачення конфесійних дослідників у окультизмі та поклонінні Дияволу;
- Заперечують виняткове місце патріархального Бога, доповнюючи його Триликою Богинею і трансформуючи у Рогатого Бога (ймовірно з алузією на Пана із грецького пантеону);
- Переважає анімістичне сприйняття світу як живого організму, а Землі – як Геї, великої богині;

- У пантеоні різних громад Вікки присутні боги та герої із різних міфологій світу;
- Вірять у реінкарнацію. Після смерті душа відпочиває у Царстві Літа, де з нею можна спілкуватися за допомогою дошки «уїджа»;
- Відсутня догматичність і фіксовані вимоги до поведінки та життя віруючих;
- Важливе місце займають природні цикли в організації релігійного життя. Богиня асоціюється із Місяцем, а Рогатий Бог – із Сонцем;
- Світ наповнений божественним у пантеїстичній формі, нерозривний та цілісний;
- Магічні практики поділяються на два види – «природну магію» та «високу магію», метою застосування яких є поширення добра та оздоровлення. В процесі «високих» магічних практик відбувається еволюція людини та її контакт із сакральним. Інша форма магії орієнтована більш на покращення добробуту, здоров'я, за допомогою засобів природного, матеріального походження (кристали, трави тощо);
- Присутні ініціативні ритуали та церемонії, під час яких передаються таємні знання про «високу магію»;
- Особливими рисами цього руху є переважна більшість жінок та екологічна орієнтація щодо природи.

Найсильнішими вважаються такі громади Вікки: Гарднерівська, Александрійська, Спадкова, Традиційна та Феміністична. Згідно зі статистикою, близько 800 тис. вікканців різних ковенів проживають у США та Британії. Складність підрахунку точної кількості полягає у відсутності чіткої внутрішньої організації, а також у тому, що неоязичники часто ідентифікують себе як один загальний рух.

Неодруїдизм (Neo-druidry)

Друїди як феномен відомі з епохи заліза. Греки і римляни згадували друїдів як носіїв сакрального знання, жерців у

ритуалах, присвячених природі. Ці особливі представники кельтських народностей також виконували політичну функцію інтегрування розрізаних племен. Після римського завоювання Британії друїди зникають. Однак вже у XVIII ст. з'являється соціальний рух за відновлення традиційних вірувань стародавніх часів. Це стосується зокрема Уельсу, де друїдизм був спробою вироблення нових засад національної ідентичності.

Як правило, більшість друїдів християнської епохи – це члени християнських громад, які користуються традиціями з позиції локального патріотизму та історичної пам'яті. Але поступово формуються окремі рухи друїдів, які відновлювали також віру у прадавніх богів, влаштовували обряди їхнього вшанування, радикально пориваючи із християнськими конфесіями.

Формування фундаменту новітнього друїдизму розпочинається орієнтовно у XVIII ст. завдяки діяльності Едварда Вільямса, який був прихильником уельського націоналізму. Саме він організовував перші церемонії на пагорбі Праймроуз. Вільям Прайс – ще одна видатна особа для неодруїдів – пропагував вегетаріанство та кремацію. Також ідеї друїдизму поширилися серед учасників масонських лож Британії.

У XX ст. відбувається становлення неодруїдизму – виникнення великої кількості груп, які, в дусі часу і на хвилі захоплення язичницькими віруваннями у Європі, маніфестують себе як нову форму друїдизму дохристиянської Європи. Найвизначнішою особою неодруїдизму у Британії вважають Роса Ніколса, члена Ордену Друїдів (засн. 1909 р.), який згодом заснував окремий Орден Бардів, Оватів та Друїдів (1964). Значну роль відіграла також Емма Ресталл Орр, яка очолює Британський Орден Друїдів із 1993 року.

На відміну від традиційного образу друїда, сучасні представники цієї течії належать до різних вікових груп, друїдами можуть бути жінки, відсутні обмеження щодо раси, життєвих пріоритетів, традиції, ритуальних особливостей. Як цілісного утворення неодруїдизму не існує – це окремі групи за інтересами, які збираються для дослідження різноманітних

текстів, що стосуються руху. Історично склалося так, що давні друїди не залишили після себе жодного канонічного тексту – писемність у них була заборонена. Це спричинює хаотичність віровчення у різних громадах неodruidів, хоча й існують певні спільні елементи світогляду.

Особливості віровчення:

- Вірять у реінкарнацію душі у світі природи;
- Природа є сакральною і джерелом усього життя, тому до неї слід ставитися із повагою;
- Шанобливе ставлення до пращурів як провідників традиції та невидимих супутників у ритуалах;
- Неodruidи тісно пов'язані із екологічним рухом. Серед прихильників та віруючих популяризуються ідеї любові та збереження Землі як спільного духовного простору. Ця особливість споріднює неodruidів із іншими неоязичницькими течіями (маорі, корінного населення Америки, Африки, Азії);
- Друїди не займаються місіонерською діяльністю. Участь у ритуалах є свідомим і самостійним вибором людини;
- Сакральний простір друїдів – це уявний, потойбічний світ туманного лісу, куди душа, виконуючи ритуали та обряди або медитуючи, може потрапити. Доки вона жива, то може лише мандрувати туди. Деякі частини цього лісу можуть відвідувати лише справжні містики та божевільні;
- Ритуали та обряди неodruidів пов'язані із сезонними святкуваннями та циклами планети. Свята та містерії проводяться навколо стародавніх місць (наприклад поблизу Гластонбері, Стоунхенджу, та інших мегалітичних конструкцій). Серед найвідоміших днів у році слід згадати: Імболк (1 лютого), Белтаін (1 травня), Лугнасад (1 серпня) та Самгейн (1 листопада);
- В межах руху поширене особливе ставлення до поезії та музики. Організуються фестивалі бардівської

пісні, де під час церемонії Ейштеддфорд кожен може проявити свої таланти.

У 90-х роках неодруїдизм поширюється активно у Північній Америці. Одним із видатних неодруїдів вважається Айзек Боневітц, засновник руху хасидів-неодруїдів.

Згідно зі статистикою, у світі нараховується близько 50 тис. неодруїдів, із яких 30 тис. у США. У 2010 році неодруїдизм офіційно було визнано релігією у Британії.

Феномен екологічного неоязичництва

Початок екологічного неязичницького протестного руху припадає на 90-ті рр. ХХ ст. Внаслідок будівництва магістралей та міських кварталів у середовищі неоязичників формується прагнення захистити навколишнє середовище від експансії цивілізації.

У всіх випадках учасники руху не чинили насилля, але прив'язували себе до дерев, перешкоджали просуванню техніки тощо. Метою протестів було не так фізичне перешкоджання, як створення економічно не вигідних умов для будівництва, що зрештою давало свої результати. Завдяки ЗМІ та публічному розголосу було зупинено кілька скандальних проєктів, включно із урядовою програмою з розширення магістралей у Британії (1992–1993 рр.).

Хоч не усі учасники протестів були неоязичниками, однак їхні ідеї стали лейтмотивом і згодом набули романтичного, бунтівного забарвлення. Так у межах екологічного неоязичництва можна виділити дві гілки – активні учасники неоязичницьких організацій та люди, які об'єднувалися навколо певних ідей духовного прогресу та необхідності захисту довкілля.

Однією із найактивніших організацій першої гілки називають «Мережу Довкілля Дракона» (Dragon Environmental Network). Учасники переконані у дієвості створення за допомогою магії захисту довкілля. Однією із форм такої магії є опечатування дерев спеціальним символом.

До іншого відгалуження екологічного неоязичництва належать багато громад, які постійно проживають у лісах та сільській місцевості. Вони формують екологічні поселення, захищають природу та пропагують гармонійне співіснування з нею. На ці групи значний вплив мав рух гіппі, а також буддизм, індуїзм, неодруїдизм тощо. У них переважає віра у те, що усі процеси у світі регулюються двома силами – Богинею Геєю (богинею, яка втілює у собі Землю загалом) та Богом (близьким до вікканського Рогатого Бога або Пана із грецької міфології).

Спільним для обох гілок екологічного неоязичництва є віра у необхідність близького контакту із природою, яка розглядається як живий організм, матір'ю усього живого.

Екологічне неоязичництво поширене також в інших країнах Європи та у США, де відбулася його інтеграція із практиками корінного населення. Спостерігається також розширення сфери інтересів цього руху – від локальних магістральних будівництв – до стратегій боротьби із глобальним потеплінням та забрудненням довкілля продуктами цивілізаційного прогресу.

Українське неоязичництво

Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. в Україні спостерігається відродження язичницьких традицій. Феномен цього відродження у релігієзнавстві окреслюють поняттями «рідної віри» або «рідновір'я». Особливістю рідновір'я і пов'язаних із ним течій є прагнення реконструювати традиції прашурів, слов'янську релігію і дохристиянське сприйняття природи. Також варто зауважити, що неоязичництво в Україні є одним із напрямів НРТ, оскільки хронологічно належить до ХХ ст., хоч прихильники намагаються співвіднести його із давніми часами.

Дослідники зазначають, що формування неоязичництва у багатьох країнах пов'язане із пошуками національної ідентичності. Це тим паче справедливе твердження щодо народів колишнього Радянського Союзу, в якому впродовж 70-ти років будь-які націоналістичні тенденції окреслювалися як ворожі та радикально засуджувалися. Невипадковим є поява

рідновірів у період кризи радянської імперії, коли суспільство формувало запит щодо свого походження та майбутніх перспектив. Саме тому, на відміну від європейського неоязичництва, в українських організаціях робиться значний акцент на національному аспекті.

Особливе місце в історії українського неоязичництва займає «Велесова книга», яка тривалий час вважалася оригінальним твором IX ст. Згодом кілька незалежних експертних комісій спростували автентичність цієї книги, але це не зупинило побудову специфічної міфології, яка згодом лягла в основу багатьох неоязичницьких організацій України.

До числа найвідоміших неоязичницьких організацій України належать: РУН-віра, Об'єднання Рідновірів України, Собор Рідної Української Віри.

РУН-віра заснована Левом Силенком 3 грудня 1966 року у м. Чикаго (США). Священні тексти – «Мага Віра» і «Святе вчення». В Україні вперше зареєстрована у 1992 році і згодом поширилася у багатьох містах центральних та західних областей.

Особливості віровчення:

- РУН-віра – монотеїстична релігія, а Дажбог – абсолютний та єдиний бог;
- Українцям необхідно повернутися до власних духовних витоків та відійти від поклоніння «чужим» святиням (зокрема Єрусалиму, Вифлеєму, Йордану та ін.);
- Українці повинні жити за стародавніми традиціями і здійснювати обряди дохристиянських часів;
- Символом РУН-віри є трисуття (тризуб), що означає три аспекти буття людини – видимий, духовний світи та звичаї;
- Сакралізують постаті Тараса Шевченка, Івана Франка та Лесі Українки.

Лев Силенко також запровадив «Сім законів правильного життя» та особливі «Заповіді» РУН-віри.

Сім законів правильного життя:

- 1) Правильне мислення: воля, мета, відвага;

- 2) Правильне хотіння: любов, справедливість, послідовність;
- 3) Правильне виконання: відповідальність, точність, дисципліна;
- 4) Правильне ставлення до себе й оточення: повноцінне «Я», незалежне «Я», небайдуже «Я», узгоджене «Я»;
- 5) Правильне харчування: якісна пожива, національне вариво, обрядність;
- 6) Правильна любов: ненависть і ощадність, співпереживання і жертвність, духовна краса і вірність;
- 7) Правильна віра: природне народження, блаженне розуміння, правильне призначення.

Заповіді РУН-віри:

1. Розумій і люби Бога по-рідному;
2. Не вклоняйся чужоземним поняттям Бога;
3. Самовдосконалюйся розум, душу і тіло;
4. Вір у себе;
5. Люби родичів своїх;
6. Виховуй дітей своїх у дусі Рідної Віри;
7. Шануй духовність Предків своїх;
8. Шануй свята Рідної Віри;
9. Не самозабувайся на Чужині;
10. Не обмовляй;
11. Живи для добра Вітчизни;
12. Будь правдивим свідком;
13. Обороняй свої скарби і не привласнюй чужі;
14. Не люби ворогів народу твого, не будь рабом;
15. Не лишай у біді приятеля твого;
16. Не зневірюйся;
17. Люби дітей свого і чужого народу.

Всього в Україні нараховують близько 100 громад РУН-віри. Основні центри – Київ та Львів.

Об'єднання Рідновірів України зареєстроване офіційно у 2001 р. і очолене Галиною Лозко. Одним із натхненників руху вважається В. Шаян, чиї праці дуже шануються віруючими

(зокрема «Віра предків наших»). Згаданий автор також вважається одним із найбільших авторитетів загалом в українському неоязичництві. Видається часопис організації – «Сварог». Зареєстровано близько 30 громад по усій Україні, переважно у містах. У віровченні цього руху спостерігається акцент на традиційному світогляді українців і необхідності відмови від юдео-християнства, яке характеризується негативно.

Собор Рідної Української Віри зареєстровано у 2000 р. як спробу об'єднати кілька громад неоязичників під керівництвом Орія Безверхого. Засновник і лідер займається активною проповідницькою діяльністю, публічними виступами та читанням лекцій, присвячених аспектам рідної віри. Серед його праць слід згадати «Рідну Віру» та «Волховник рідновіра». Віруючі цієї течії сакралізують Поділля як центр і осереддя української душі. Згідно із статистикою, в Україні існує приблизно 10 громад цього руху.

Тема 7. Сучасний сатанізм. Деструктивні релігійні організації

Загальна характеристика сучасного сатанізму
Теїстичний сатанізм: Люциферіанізм, Orphite Cultus Satanas

Нетеїстичний сатанізм: Церква Сатани Ш. Ла Вея

Загальна характеристика деструктивних НРТ
Аум Сінрікьо

Храм народів

Гілка Давида

Орден храму Сонця

Небесні ворота

Рух за відновлення Десяти заповідей Божих

Загальна характеристика сучасного сатанізму

Сатанізм – це сукупність рухів, в яких центральною ідеєю є поклоніння Сатані або практика певної поведінки, яка може існувати безвідносно щодо релігійних поглядів та світогляду взагалі. Слід розмежовувати сатанізм та неоязичництво, зокрема «Вікки». Серед неоязичницьких течій (за окремими винятками) прийнятою є практика відмежування від сатанізму.

У популярній культурі сатанізм сприймається як культ протистояння, як щось контр-культурне, що заперечує існуючий порядок або використовує його слабкі сторони у власних інтересах. Це дуже широке визначення, під яке можуть підпасти майже будь-які організації, де переважають амбітність, кар'єризм та бажання самозбагатитися. Наприклад, субкультура успішних бізнесменів яппі, яка виникає у США на протигагу гіппі.

Більшість сатанистів заперечують також тезу, що їхні погляди є лише «християнством навпаки». На їхню думку, сатанізм – це еґо-релігія, яка плекає еґоїстичність і особистий розвиток і не має стосунку до християнства взагалі. Однак у

середовищі сатанистів можна зустріти випадки різкої критики християнської доктрини, символів та практик; акцентування на лицемірності та корупції в межах традиційних церков.

Через таємничий характер більшості сатанинських організацій доволі важко провести їх релігієзнавче дослідження. Досі точно не відома кількість прихильників цього напрямку. Існує також величезна кількість міфів, теорій змови, які поширюються у ЗМІ.

У середовищі сатанистів визнають, що образ Сатани сформувався під впливом Біблії. У деяких групах Сатану називають Сетом, співвідносячи себе із стародавньою традицією часів фараонів та Єгипту.

У межах загального руху сатанистів можемо виділити кілька основних тенденцій:

- 1) Теїстичний сатанізм – прихильники якого визнають за Сатаною онтологічний статус «князя світу»;
- 2) Атеїстичний сатанізм – не визнає окремої сутності Сатани, а пропагує певний стиль життя та розвитку відповідно до принципів групи;
- 3) Стихійний сатанізм – випадкові або організовані акти знищення християнської символіки, спалювання церков, вбивство людей. Ця гілка окреслюється в термінах кримінального та адміністративного кодексів і підлягає відповідальності у правовому вимірі;
- 4) Контр- або субкультурний сатанізм – сукупність ідей, які використовуються молодими людьми, музикантами для власної ідентифікації та як елемент моди.

Теїстичний сатанізм: Люциферіанізм, Ophite Cultus Satanas

Теїстичні сатанисти вірять в існування Сатани як надприродної істоти, з якою за допомогою специфічної ритуальної практики можна спілкуватися і від якої можна отримувати підтримку у різних сферах життя. У теїстичному

сатанізму послуговуються магiчними практиками, що iнодi стає причиною плутанини iз неоязичницькими групами.

Теїстичні сатаністи переконані у необхідності розвитку особистості, за аналогією із Сатаною, який був дуже цілеспрямованим та гордовитим. Сатана потребує набагато більшої взаємодії із віруючими, ніж християнський Бог. Пропагується максимальна свобода від авторитетів, включно із державною владою, що також співвідноситься із образом Сатани як бунтівника.

Символами теїстичного сатанізму є змії із Дерева Пізнання та Бафомет – образ рогатого звіра. Поза тим, у люциферіанців значна увага приділена кабалістичній символіці.

Люциферіанці вірять у Сатану як опозицію старозавітному Богу. Основною формою практики є окультна магія та спілкування із Люцифером як найближчим другом. Зазвичай прихильники цієї течії не створюють фіксованих інституцій, а формують малі групи для проведення церемоній. Люцифер розглядається як істинний творець Землі та усього іншого, а покарано його було за створення людей та передачу їм знань. Історію виникнення цієї течії прослідковують до XIII ст., однак це лише гіпотези та специфічна міфологія.

Orphite Cultus Satanus засновується у 1948 році Гербертом Артуром Слоаном у м. Толедо (штат Огайо). Послідовники вірять у те, що істинне знання було передано людям Сатаною у формі змії під Деревом Пізнання. Каїн був першим жерцем нової релігії і здійснював Чорну Месу, за що був покараний. Слоан також вірив у те, що в дитинстві зустрів Рогатого Бога – найдавнішого бога, який передував навіть Творцю Землі та усіх істот.

Нетейстичний сатанізм: Церква Сатани Ш. Ла Вея (Church of Satan)

Церква Сатани заснована 30 квітня 1966 року Антоном Шандором ЛаВеєм. Це була одна із перших відкритих церков нетейстичного сатанізму, яка позиціонувала себе егоцентричною та зосередженою на розвитку потенціалу людини.

Основний текст Церкви Сатани – «Сатанинська Біблія» (1969). Важливе місце також займає книга «Сатанинські ритуали» (1972), яка визнається не лише Церквою Сатани, але й іншими сатанистами у світі.

Особливості віровчення:

- Центральною ідеєю Шандора ЛаВея є «тваринність» в людині, її потреби та шляхи для їхнього задоволення. Він критикує юдео-християнство за витіснення фізичного рівня буття людини на периферію та пониження природи;
- Сатана не існує як окрема сутність, але він відіграє роль символу боротьби із християнством та будь-якими іншими авторитетами;
- Забороняють учасникам вживати наркотики під час ритуалів;
- Пропагує соціальний дарвінізм у радикальній формі – кожен повинен відстоювати свої власні інтереси, всупереч інтересам усіх навколишніх;
- Використовує ідею Ф. Ніцше про над-людину і протиставляє її «сміттю»;
- Природа Сатани окреслюється у дев'яти заповідях, озвучених А. Шандором ЛаВеєм;
- Існує сатанинський перелік гріхів (наприклад: тупість, претензійність, соліпсизм – всього 9) та правила поведінки у соціумі (11 пунктів).

Впродовж свого існування Церква Сатани не мала проблем із законом, але у 1980-1990-х рр. в США тривала соціальна паніка щодо сатанинського руху загалом, і виникло багато різноманітних міфів, які були згодом спростовані. Після смерті Шандора ЛаВея, Церкву Сатани очолює Пітер Гілмор. Центральний офіс розташований у м. Нью-Йорк.

Загальна характеристика деструктивних НРТ

Феномен НРТ – доволі широка палітра релігійних утворень, груп, течій, квазіформацій. Мабуть, саме це слугувало причиною трагічних випадків, коли під релігійними ідеями та вченнями приховувалися власні інтереси лідерів, засновників та їхніх найближчих помічників.

Сукупність течій, які спричинили трагічні події, загибель людей та різкий негативний резонанс у суспільстві, ми визначаємо як деструктивні. Але слід пам'ятати, що цю характеристику ми не маємо права застосовувати до усіх НРТ, як це робиться в межах антикультового чи контркультового руху.

Явище деструктивних течій доволі маргінальне і може спостерігатися в межах новітніх і традиційних релігіях. Специфікою новітньої історії релігії є посилення фундаменталізму у багатьох релігіях як форми захисту від різких цивілізаційних змін. Однією зі сторін цього фундаменталізму є радикальне неприйняття усього нового, а також іншого, чужого, акцент на ксенофобії та відновленні істинного вчення, відомого лише лідерам та окремим особистостям.

Серед деструктивних дослідники виділяють терористичні, суїцидальні течії, але тут варто бути обережним із визначеннями. Причина полягає в тому, що не в усіх випадках віруючі ішли з життя добровільно. Наприклад існують підозри щодо вбивств у «Храмі народів», а також у «Русі за відновлення десяти заповідей божих». Важко визначитися і у випадку з «Гілкою Давида», де існують цілком серйозні підозри у некомпетентності силових структур у вирішенні конфлікту, який спричинив трагедію. І, нарешті, існують також групи на зразок «Ордену храму Сонця», про діяльність та специфіку віровчення яких взагалі мало-що відомо. Це –наслідок їхньої таємності та ізольованості від зовнішнього світу.

Щодо терористичного характеру певних груп, то варто відокремлювати невелику кількість лідерів, дійсно причетних до страшних подій, від тих, хто був лише віруючим та, можливо, не здогадувався про інші форми діяльності своєї організації.

Аум Сінрікьо (Aum Shinrikyo)

АУМ Сінрікьо або Найвища Істина АУМ – це новітня релігійна течія, яка виникає у Японії у 1986 році. Засновником цієї течії став Мацумото Чізоу, який згодом взяв собі ім'я Сьоко Асахара та зумів популяризувати власне віровчення у багатьох країнах світу.

Захоплюючись йогою та різними духовними практиками, Сьоко Асахара поступово схилявся до власної інтерпретації ідей буддизму, де усі методи повинні допомагати людині здобувати надприродні здібності, зокрема левітацію, яснобачення, тобто те, що у тантричному буддизмі визначалося як сідхі.

Течія розпочиналася як школа йоги і згодом переросла у міжнародну організацію, в межах якої постулювалося встановлення досконалого порядку та дисципліни. У біографії Сьоко Асахари згадуються поїздки у Гімалаї, де він знайомиться із різними духовними вченнями та практиками. Згідно зі словами самого Асахари, Шіва надав йому право на здійснення власної йогічної істинної практики. Зрештою можемо підсумувати, що у процесі формування віровчення АУМ Сінрікьо засновник використовував концепти із індуїзму, буддизму, християнства, що підкреслює синкретичний характер течії.

Особливості віровчення:

- В есхатологічному відношенні – це апокаліптична група, яка передбачала, очікувала і готувала своїх віруючих до нового етапу в існуванні людства;
- Сьоко Асахара – це втілення Будди, Шіви, інших сакральних постатей. Він же відіграє роль рятувальника людства та носія таємного знання як саме врятуватися. Шіва дав настанову побудувати на Землі священну Шамбалу;
- Із тибетського буддизму в АУМ Сінрікьо закріпилася ідея щодо «бардо» (поа) – стану на межі між життям і смертю, коли можна власну свідомість трансловати у світ Будди;
- Дотримувалися принципу ненасилля (ахімси), однак у випадку, якщо людина вперто прямувала до поганої карми, їй можна було перешкодити у цьому;

- Фундаментальну роль відігравала постать гуру-вчителя, авторитет якого був безсумнівним;
- Для порятунку необхідно практикувати специфічну форму йоги та дотримуватися жорсткою дисципліни у повсякденному житті;
- У процесі ініціацій та групових занять необхідно було дотримуватися таємності. Ймовірно це було пов'язане із використанням певних заборонених наркотичних речовин;
- Процес порятунку ґрунтується на пробудженні особливої духовної сили у копчику людини і супроводжується різними зміненими станами свідомості, які може розпізнати досвідчений вчитель.

У 1999 році Асахара пророкує наближення кінця світу, якщо людство не почне масово практикувати АМУ. Це описано у книзі «День знищення» (1989). Ймовірно, ця ідея і породила агресивні методи місіонерства, які згодом стали причиною трагічних подій у Токійському метро.

На початку 90-х рр. АУМ Сінрікьо активно поширюється в країнах світу та пострадянського простору. У Росії прихильників цієї течії нараховували кілька тисяч. Сьоко Асахара намагався також долучитися до політичних процесів у Японії і брав участь у виборах, де не зумів здобути необхідну кількість голосів. У 1990 р. зникає адвокат Сакамото Цуцумі, який захищав інтереси родичів учасників АУМ Сінрікьо та колишніх членів цієї течії. Згодом поліція з'ясувала, що адвоката та його сім'ю було замордовано.

Політичні невдачі та критика в суспільстві спричинили загострення апокаліптичної риторики Асахари – відтепер він та його послідовники не претендували на порятунок усіх, але порятунок невеликої кількості учасників АУМ Сінрікьо і сприяли наближенню кінця світу. Одним із актів, який мав наблизити Апокаліпсис, стало отруєння газом зарін людей у метро міста Мацумото. Ця подія сталася 27 червня 1994 року. Загибло 7 громадян, а 200 зазнало значної шкоди здоров'ю. Окрім цієї події, поліція підозрювала прихильників АУМ у

скоєнні вбивств кількох членів конкуруючих релігійних організацій, адвокатів та ін.

Наступна трагедія сталася 20 березня 1995 року у токійському метро. Внаслідок розпилення заріну загинуло 12 людей, а ще 5,5 тис. людей зазнало ушкоджень різного ступеня. В процесі обшуку будівель та територій організації було знайдено докази причетності до трагедії АУМ Сінрікьо та особисто Сьоко Асахари, який планував шляхом тероризму наблизити кінець світу. Сьоко Асахару та його найближчих помічників засуджено до смертної кари, однак рішення суду досі не виконано.

Учасники АУМ Сінрікьо офіційно припинили свою діяльність у світі, але у 2000 р. із числа її колишніх учасників формується організація «Алеф» та окремо група Фуміхіро Дзьою. Згідно із офіційною статистикою, до початку судових процесів, у Японії нараховувалося близько 9 тис. прихильників АУМ. Значну популярність здобула ця течія на пострадянському просторі – у Росії та Україні, однак точна статистика прихильників відсутня.

Храм народів (The People's Temple)

Історія течії пов'язана із діяльністю Джима Джоунса – проповідника та релігійного діяча. Його віровчення формувалося під впливом кількох факторів – марксистської ідеології, апокаліптизму та адвентизму. Певний час він був учасником Методистської церкви, яку залишив, протестуючи проти виключення із числа віруючих афро-американців.

У квітні 1955 року він засновує власну групу під назвою «Крила звільнення», перейменовану згодом у «Храм народів». Джоунс продемонстрував великий проповідницький талант та харизму лідера, поруч із відсутністю у нього теологічної освіти. Останнє не слугувало негативним фактором для його нових прихильників. Поступово він ствердив власний статус пророка, проповідуючи расову рівність та кінець світу внаслідок страшних війн, катастроф та геноцидів.

Після тривалого періоду пошуків місця для проживання та релігійної діяльності «Храм народів» переселяється у Гаюну, де було організовано «Сільськогосподарський проект Храму народів» (1974) і засновано поселення Джоунстаун.

Особливості віровчення:

- Джим Джоунс позиціонував себе як маніфестацію Христа, а отже як нового посланця від Бога для обраних людей;
- Фундаментальними були ідеї міленіаризму та апокаліптизму;
- Комуна у Джоунстауні – царство порятунку від гріховного світу, який скоро буде знищено;
- Життя громади повинне бути комунальним, а майно спільним.

Діяльність організації викликала суспільний резонанс (виникли підозри у насиллі над людьми), і конгресмен Лео Раян вирішив здійснити поїздку у 1978 р. разом із журналістами до Джоунстауна. Внаслідок трагічних подій, конгресмен і кілька людей загинули – Джим Джоунс наказав охоронцям перешкодити конгресмену вивезти 18 його колишніх прихильників, в результаті чого виникла стрілянина.

18 листопада Джим Джоунс наказав громаді вжити отруєний напій, а сам застрелився. Загальна кількість загиблих нараховує 918 людей, з яких 276 – діти. До подій 11 вересня 2001 р. – це була найбільша втрата серед цивільного населення США.

Гілка Давида (The Branch Davidians)

Історія «Гілки Давида» розпочинається у 1930 р. із заснування Віктором Гутефом «Пастушого посоха» як відгалуження від адвентизму сьомого дня. У 1935 р. він переміщує центр громади поблизу гори Кармел у м. Уейко (штат Техас).

Згодом історія громади супроводжується доволі характерним «бродінням» ідей, розчаруванням та реформами. Одним із таких етапів можна вважати 1959 рік, коли не здійснилося пророцтво дружини покійного Віктора Гутефа, Флоренц, і багато учасників покинули групу або вирішили приєднатися до іншого лідера – Бенджаміна Родена.

Дружина лідера громади Бенджаміна Родена Луїс мала одкровення, згідно із яким Святий Дух поєднує у собі жіночу та чоловічу сторони, а під час другого пришествя Ісус буде жінкою. У 1978 році після смерті свого чоловіка, Луїс Роден очолює громаду, продовжуючи проповідувати свою специфічну теологію і виборюючи право на керівну посаду.

У кінці 70-х рр. ХХ ст. до руху приєднується Вернон Хауел, який впродовж тривалого часу демонстрував організаційні здібності. Після смерті Луїс Роден у 1986 році Вернон поступово здобуває лідерство і міняє своє ім'я на Давид Кореш, утверджуючи себе як месію, того, хто мусить здійснити особливу місію від Бога.

Особливості віровчення:

- Одкровення Біблії шанувалися, але поступалися авторитету живого пророка;
- Святкували суботу, відмовлялися від м'яса, алкоголю, кофеїну та тютюну;
- Відмовлялися від святкування днів народжень, державних свят як від форми ідолопоклонства. Також уникали контактів із зовнішнім гріховним світом;
- Жертва Христа стосувалася лише тих, хто жив до нього, а жертва Давида Кореша – врятувати від гріха усі наступні покоління;
- Ісус був безгрішним, а Давид Кореш – гріховний, що лише підтверджує право грішників на спасіння;
- Кінець світу розпочнеться у США із атаки на Гілку Давида.

У 1992 році на діяльність громади звертають увагу працівники ФБР (Бюро у справах алкоголю, тютюну та зброї),

оскільки були скарги і підозри у скупівлі зброї та вибухівки, заборонених федеральним законодавством.

28 лютого 1993 року внаслідок перестрілки, розпочинається облога маєтку у Вейко, яка тривала 51 день. Під час останнього штурму 19 квітня у маєтку відбувся вибух, потім розпочалася пожежа, і загинула більшість учасників Гілки Давида. Всього кількість жертв нараховує 76 людей. Ці події стали для ФБР та інших федеральних служб підставою для переосмислення політики щодо релігійних груп та слугували основою для розробки нового типу дипломатії та переговорів. Критики ФБР стверджують, що саме прорахунки та поспіх штурму могли стати причиною загострення апокаліптизму в межах громади та трагічного фіналу.

Орден храму Сонця (Ordre du Temple solaire)

Орден храму Сонця – це назва, якою окреслюють сукупність автономних груп, які ідейно очолював Жозеф Ді Мамбро та Люк Журе. Дослідники зараховують цей рух до езотеричних та зосереджених на ідеях масонських лож щодо духовного прогресу людства загалом.

Жозеф Ді Мамбро був членом Античного і містичного ордену розенкрейцерів у 60-х роках. Згодом заснував кілька організацій, які мали на меті підготувати людство до Нової Ери. Офіційною датою заснування Ордену став 1986 р. На початках діяльності Ордену храму Сонця поширеними були ідеї порятунку бажаючих у спеціальних центрах, однак згодом вони перейшли на позиції повного ескапізму – втечі від існуючого світу.

У 1980 р. проводили серію лекцій та семінарів у Швейцарії для пропагування ідей Нової ери. У 1990 р. після серії внутрішніх конфліктів та внаслідок відсутності соціального інтересу, група поступово ізолюється від зовнішнього світу.

До числа прихильників цього руху намагалися залучати заможних та впливових людей. Ложі Ордену були поширеними у Франції, Канаді, Австралії, Швейцарії та в інших країнах.

Особливості віровчення:

- Поєднували ідеї Нью-Ейджу, екологічного руху, НЛОлогії та франкмасонства;
- Значну роль відводили особистому досвіду сакрального, допускаючи можливість відкриття стародавньої мудрості;
- Вірили, що серед них втілилися живі стародавні мудреці загальним числом 33, серед яких згадуються засновники Ордену;
- Намагалися відновити закон і порядок у світі, відповідно до їхніх уявлень;
- Надавали перевагу духовному над матеріальним;
- Допомогали людству у «переході» в кращий світ, в Нову еру Водоля;
- Готувалися до Другого пришествя Ісуса як сонячного короля;
- Вважали, що християнство та іслам повинні об'єднатися у світлі наближення кінця світу.

У 1994 році Орден став відомим завдяки масовому самогубству 53 людей, разом із лідерами. У 1995 та 1997 році серед учасників цього руху спостерігалися вбивства та «переходи» у формі суїциду. Як було згодом доведено слідчими на судах – переважна більшість із учасників була вбита іншими членами руху. Всього загинуло або вчинили самогубство 74 людини.

У деяких країнах Європи діяльність Ордену храму Сонця заборонена, але досі існують живі представники колишнього руху (наприклад Майкл Табачнік), які наголошують на істинності вибору тих, хто здійснив «перехід» в кращий світ.

Небесні ворота (Heaven's Gate)

Організація «Небесні ворота» була заснована Маршалом Еплвайтом та Боні Лю Нетлз. У 1973 році вони відкрили, що саме їх згадано у Апокаліпсисі Іоана Богослова. У 1975 р. вони починають активну місіонерську діяльність, пропагуючи синтез

християнських ідей про кінець світу та НЛО-логії. Дослідники відносять «Небесні ворота» до міленіаристських релігійних груп.

Учасники «Небесних воріт» повинні були повністю відмовитися від подальшої участі у соціальному житті, відмовитися від майна, приєднатися до комуні, ізолюватися та готуватися до фізичного переходу у наступний вимір. Одним зі шляхів заробітку для групи було анонімне програмне забезпечення (більшість із учасників групи мали технічну освіту). Тіла розглядалися як своєрідні кораблі, які у відповідний час слід покинути, замінивши їх на новий транспорт – схожий до описуваного у середовищі НЛО-логії.

Особливості віровчення:

- М. Еплвайт та Б. Нетлз – це свідки, які повинні повідомити людство про кінець світу;
- Наближається кінець світу, під час якого Земля і її населення будуть перероблені;
- До кінця світу слід підготуватися шляхом аскези, відмови від соціального життя та матеріальних благ. Усі фізіологічні потреби слід контролювати, а сексуальні бажання повністю витіснити;
- На початках діяльності наголошувалося, що інопланетяни заберуть учасників тілесно на космічний корабель, де ті, після стадії лялечки, трансформуються в нову форму життя. Згодом ці люди стануть членами міжпланетних НЛО і зможуть відвідувати будь-які райські виміри у всесвіті;
- Згодом позиція засновника змінилася і він заперечив можливість фізичного спасіння – лише в духовній формі, після позбавлення себе тілесного «транспорту»;
- Засновники та їхні прихильники зазнали колись аварії і змушені були потрапити на Землю, де провели багато років у спробах відновити свою пам'ять та зремонтувати кораблі;
- Поява комети Гейла-Боппа була для членів Небесних воріт знаком відкриття можливості для спасіння у позатілесній формі.

Як багато інших НРТ, які перебувають під впливом Нью-Ейджу та релігійного синкретизму, віровчення «Небесних воріт» змінювалося. Наприклад ранній акцент та посилання на Біблію та Апокаліпсис, поступово замінився НЛО-логією та сприйняттям релігії крізь призму інопланетних цивілізацій. Елементи, які були християнськими на перших етапах існування групи, згодом втратили своє контекстуальне значення. Наприклад образ Сатани як правителя Землі, верховного ілюзійоніста, який поступово поглинає тіла людей та їхню «корабельну» природу.

26 березня 1997 року на ранчо Санта Фе, переконані у правоті Маршала Еплвайта, члени Небесних воріт здійснили акт групового самогубства, використавши для цього фенобарбітал та пластикові пакети для асфіксії. У хвості комети вони розгледіли інший об'єкт, який на їхню думку був надісланим за ними кораблем. В опублікованому відео-зверненні вони прощалися із мешканцями Землі та своїми рідними, стверджуючи, що нарешті знайшли своє щастя. Всього загинуло 39 людей і лише один член групи Річард Форд залишився живим, бо не погодився на самогубство.

Рух за відновлення Десяти заповідей Божих (Movement for the Restoration of the Ten Commandments of God)

Історія Уганди пов'язана зі складними етапами соціально-економічної депресії, диктатури жорстокого Айді Аміна, епідеміями СНІДу тощо. Ці обставини стали фундаментом для формування багатьох неохристиянських груп, які не завжди хотіли реалізувати своє вчення разом із традиційним католицизмом. «Рух за відновлення Десяти заповідей Божих» формується у цих складних для угандійців умовах і швидко знаходить своїх прихильників.

Рух виник у межах католицизму в Уганді, згодом об'єднавши навколо себе тих, хто опонував Риму, звинувачуючи його у відступленні від істинного вчення. Заснували його Кредонія Мверінде, Джозеф Кібветере та Бі Тейт наприкінці 80-

х рр. XX ст. Вони ж стверджували факт особистого одкровення Божої Матері щодо десяти заповідей та порятунку людства.

Кредонія Мверінда належала до тих осіб, які постійно брали участь у релігійному житті. Окрім цього, у неї із дитинства проявлялася здатність до видінь та одкровень. Разом із Джозефом Кібветере вони змогли переконати багатьох людей у необхідності об'єднання заради спільного порятунку. Було засновано комуну, де громада утримувала себе за рахунок фруктових плантацій та продажу плодів. Погляди засновників базувалися на вільній інтерпретації Біблії, особливо книги Апокаліпсис, та на кількох брошурах, зокрема – «Повідомлення із Небес: кінець теперішнього часу» (Message from Heaven: The End of the Present Time). В останній брошурі вони також передбачали кінець світу у 2000 році.

Особливості віровчення:

- Віровчення ґрунтувалося на крайньому апокаліптизмі та міленіаризмі;
- Харизматичне месіанство засновників руху – Кредонія Мверінде презентувала «одкровення» та візії майбутнього, які згодом передавалися по всій громаді;
- Основною метою діяльності цього руху було відновлення Декалогу у його первісному вигляді;
- Під час апокаліпсису уникнуть знищення лише ті, хто буде строго дотримуватися десяти заповідей;
- Відмовлялися від багатьох життєвих потреб, обмежували кількість їжі, сексуальне життя тощо. Уся практика підпорядковувалася майбутній перспективі кінця світу.

До громади долучалися також колишні католицькі священики, які розчарувалися і відійшли від Риму. Серед них найвідоміший – Домінік Катарібабо. Жорстка дисципліна передбачала відмову від нормальних форм комунікації, поступову ізоляцію учасників та формування доволі специфічної атмосфери у громаді. У 1997 році згідно із урядовою статистикою кількість учасників налічувала 5 тисяч.

1 січня 2000 року, коли кінець світу не настав, як пророкували Кредонія та Кібветере, члени громади почали сумніватися у правоті слів своїх лідерів. Люди почали вимагати повернення майна і грошей, які вони віддали на потреби громади. Ці події змусили перенести дату на 17 березня 2000 року. У цей день громада зібралася у церкві для спільного молебню, де відбувся вибух, і багато людей загинуло під завалами та під час пожежі. Всього налічують близько 530 жертв, включно із лідерами. Розслідування подій відкрило також факти численних вбивств у різних частинах Уганди, де учасників руху вбивали та отруювали задовго до подій 17 березня. Загалом було знайдено тіла близько тисячі людей. На противагу поширеній версії щодо релігійного масового самогубства, поліція довела, що відбулося масове вбивство учасників руху заради збагачення лідерів громади. У поліції Уганди також існувала гіпотеза, що Джозеф Кібветере та Кредонія Мверінде не загинули разом зі всіма у церкві, а зуміли втекти.

Тема 8. Феномен релігій-пародій

Загальна характеристика пародійних релігій

Церква НедоМудреця

Церква Марадони

Дудеїзм

Пастафаріанство або Церква Лігаючого

Макаронного Монстра

Джедаїзм

Місіонерська Церква Копімізму

Церква Евтаназії

Загальна характеристика пародійних релігій

Релігії-пародії – це феномен релігійного життя ХХ–ХХІ ст., який пов'язаний із критикою віровчень існуючих релігій світу. Вони розглядаються наукою як форма реакції на поширення НРТ та посилення фундаменталістської тенденції у існуючих світових традиціях.

Діяльність релігій-пародій пов'язують також із науково-атеїстичним контекстом та критикою релігії серед окремих відомих філософів. Одним із відомих мислителів ХХ ст., який надихнув рух релігій-пародій, став Бертран Рассел – автор праці «Чому я не християнин?». Він також є автором концепції-аналогії «Чайника Рассела», яка стверджує необхідність доведення фактів віри тими, хто є носієм віровчення, а не скептиками чи атеїстами. Рух релігій-пародій надихається зокрема постатями сучасних атеїстів («нових атеїстів»), як-от: Річард Докінз, Крістофер Хітченз, Деніел Деннет та Сем Харріс.

Метою створення релігій-пародій є висвітлення абсурдних, на думку прихильників, елементів віровчення та практики у конкретних релігіях. Вони можуть також робити об'єктом критики окремі складові релігії – харизматичного лідера, регламентації щодо життя та сексуальних стосунків, уявлення про потойбіччя та поділ світу на Добро та Зло.

Характерним для деяких релігій-пародій є виявлення «дірок» у законодавстві окремих країн. Зокрема у США, які є однією із найдемократичніших стосовно релігійних переконань країною, пастафаріанці та дудеїсти офіційно здобули статусу релігійної громади, що дає їм право на податкові пільги. Відомі також жарти стосовно правил оформлення документів та укладення шлюбу, які мали на меті продемонструвати абсурдність певних приписів.

Слід розрізняти релігії-пародії, які сформували власне віровчення та пропагують критичне ставлення до фундаменталізму, від окремих феноменів популярної культури: релігій, створених у художніх творах (бокононізм у «Бійні №5» Курта Воннегута), фільмах (івенчуалізм у «Шизополісі» Стівена Содерберга), як філософські жарти («Чайник» Бертрана Рассела або «Невидимий рожевий єдиноріг» одного із форумів Інтернету) тощо. Водночас певні явища популярної культури можуть перейти з часом у форму організованого руху – наприклад головний герой фільму братів Коенів «Великий Лебовскі» став прообразом у Дудеїзмі, а події серії фільмів «Зоряні війни» лягли в основу джедаїзму.

До найвідоміших релігій-пародій ми зараховуємо:

- Пастафаріанство;
- Церкву НедоМудреця;
- Дудеїзм;
- Церкву Марадони (Рука Марадони);
- Джедаїзм;
- Копімізм;
- Церкву Евтаназії;
- Дикордіанізм.

Як правило, релігії-пародії не є численними та радше нагадують групи за інтересами, але їхня діяльність доволі широко освітлюється у ЗМІ та Інтернеті, що сприяє популярності та поширенню прихильників у різних країнах світу (в Європі, США та Канаді).

Церква НедоМудреця (Church of the SubGenius)

Церква НедоМудреця заснована друзями Іваном Стенгом та Філо Драммондом. У 1979 р. публікують «Памфлет НедоМудреця №1», в якому передбачався кінець світу і небезпека для життя кожного читача цього тексту.

Як стверджують віруючі цієї течії, справжнім лідером та таємним засновником їхньої релігії є Дж. Ер. «Боб» Доббз. Насправді, релігієзнавці вважають, що образ цього таємничого вчителя сконструйований повністю із метою показати абсурдність міфологем багатьох інших релігій та рухів Нью-Ейдж. Таким же конструктом є ідея про телепатичну передачу вчення Стенгу та Драммонду у 70-х рр. ХХ ст.

Особливості віровчення:

- Шанують Доббза та вважають його «Світовим Аватаром», який вічно реінкарнує. Іконографічною є його фотографія, де він курить люльку;
- В образі Доббза втілюється міф про «золотий вік Америки» та «Американську мрію»;
- Згідно із вченням Єгова №1 (інше божество у пантеоні цієї релігії) хотів змусити Доббза «промивати мізки» людству та використовувати його для рабської праці. Однак Доббз відмовився і створив власну течію;
- Важливе місце у віровченні займають «теорії змови» щодо інопланетних рас та земних урядів. Лише члени Церкви НедоМудреця можуть навчити людину бачити крізь ілюзії та плетива міфів.

Роберт Латам – один із лідерів руху, вважає фундаментом власної релігії «анархолібертаріанську» ідеологію і закликає дотримуватися таких 5 Заповідей:

1. Уникати постійної роботи і праці взагалі;
2. Купувати вироби власної Церкви, оскільки вона існує заради збагачення;
3. Повставати проти закону, камер безпеки та практикувати хакерство;
4. Позбутися населення планети, яке не походить від еті. Ця ідея передбачає знищення близько 90% населення і очищення Землі;

5. Використовувати страх та параною у середовищі групи.

Відомі святкуванням днів народжень Дракули, Клаату, Монті Пайтона та багатьох інших вигаданих персонажів із популярної культури. Окрім центрального тексту «Книги НедоМудреця» багато членів організації публікують свою власну релігійну міфологію, де вони розвивають або інтерпретують певні доктринальні моменти, доводячи їх до ще більшої абсурдності. Власне абсурдність тлумачення доктрин, аналогічних у різних релігіях, є однією із визначальних рис віровчення Церкви.

Церква Марадони (Iglesia Maradoniana)

Релігія-пародія «Церква Марадони» була заснована фанатами всесвітньовідомого футболіста Дієго Марадони у 1998 р. Віруючі цієї організації в Латинській Америці переконані, що можуть поєднувати християнську віру та віру у Марадону, оскільки перша займає їхній розум, а серце належить Дієго. Сакральна природа футболіста проявилася під час чемпіонату світу з футболу, коли він забив гол рукою, а на заключній прес-конференції ствердив: «Це була не моя рука, а рука Господня». Віруючі стверджують, що саме цей момент засвідчив роль Марадони як провідника божественної волі. Також символічне відтворення цього голу є частиною обряду хрещення в цій релігії.

Прихильники вірять у *десять заповідей Марадони*:

1. М'яч не може бути брудним;
2. Люби футбол понад усе;
3. Стверджуй віддану любов до Марадони та красу футболу;
4. Захищай футболку збірної Аргентини;
5. Поширюй новини про чудеса Марадони у всесвіті;
6. Поважай храми, де він грав, та його святі футболки;
7. Не проголошуй Дієго членом жодної футбольної команди;
8. Проповідуй та поширюй принципи Церкви Марадони;

9. Зроби своїм другим іменем «Дієго»;
10. Назви свого першого сина Дієго.

Найскладнішими часами для Церкви стали роки, коли Марадона був наркозалежним та повадився неадекватно стосовно інших людей. Це було важке випробування віри, оскільки він вважався Божим Сином. Однак це випробування для багатьох аргентинців засвідчило, що футболіст, окрім божественності, володіє рисами звичайної людини. Тепер він простий громадянин, який є талановитим тренером, відкритою людиною і має почуття гумору.

Членство в організації отримали відомі футболісти сучасності – Ліонель Месі, Рональдінью, Карлос Тевез та інші. Багато його фанатів по всьому світу вважають себе номінальними членами або потенційними прихильниками Церкви Марадони.

Дудеїзм (Dudeism)

Дудеїзм засновано у 2005 р. журналістом Олівером Бенджаміном як «Церкву Чувака Останніх днів». Вчення ґрунтується на інтерпретації образу головного героя фільму братів Коенів «Великий Лебовскі». Згідно із переконаннями віруючих, їхнє вчення реалізувалося в текстах Лао-цзи, Епікура, Геракліта, Будди, Ісуса Христа, Марка Твена, Курта Воннегута та інших.

Дудеїсти вірять у модернізованому форму даосизму, що відобразилося у специфічній символіці організації. У 2008 р. засновується часопис «Газета Чуваків», а у 2009 р. публікується священний текст «Дао Чувак Цзи» або «Чувак де Цзин», де використовуються цитати із фільму «Великий Лебовскі». У 2011 р. виходить «Самовчитель дудеїзму».

Особливості віровчення:

- Вважають, що людина повинна «плисти за течією» та не напружуватися стосовно життєвих ситуацій;
- Для практики необхідними є прості заняття – боулінг, купання у ванні і спілкування із друзями;

- Накопичення багатства не потрібне – воно відволікає від щастя, простоти та друзів.

Дудеїзм вважається однією із найповільніших у темпах росту сучасних релігій. На відміну від інших релігій-пародій, дудеїзм не займається активною політичною чи громадською діяльністю, оскільки це суперечить принципу «не напружуватися». Статистика щодо точної кількості віруючих відсутня.

Пастафаріанство або Церква Літаючого Макаронного Монстра (Pastafarianism or Church of Flying Spaghetti Monster)

Рух пастафаріанців або Церква Літаючого Макаронного Монстра була заснована у 2005 р. Робертом Хендерсоном, який вирішив запропонувати альтернативну релігію для викладання у школах штату Канзас. Частково задля жарту, а більше як форму соціального протесту відомий фізик публікує «Євангеліє від Макаронного Монстра».

Назва „пастафаріанство” походить від італійського слова «паста» – макарони, що також є частиною пародійного перформенсу засновника та його прихильників. В історії пастафаріанства можна спостерігати доволі багато перформенсів. Наприклад, у 2011 р. один із віруючих Ніко Альма, який довів у суді власну причетність до релігійної організації пастафаріанців, здобув право фотографуватися на водійські права в друшляку на голові. Через два роки у Чехії інший учасник організації офіційно сфотографувався для документів у «сакральному» головному вбранні.

Особливості віровчення:

- Невидимий Літаючий Макаронний Монстр створив усе суще, розпочавши із гори, дерев та карлика;
- Еволюція та археологічні докази існування динозаврів – це спроба Макаронного Монстра випробувати віруючих у їхній вірі в креаціонізм;

- У пастафаріанському раю існує півний вулкан і фабрика стриптизу;
- Офіційним завершенням усіх молитов Церкви є формула «рамінь», яка поєднує християнське «амін» та «рамен» – японський суп з макаронами;
- Пірати – це герої людської історії, яких помилково сприймають як розбійників. Разом зі зменшенням кількості піратів на планеті зростає рівень глобальної температури;
- Священним днем вважається п'ятниця, а у всі святкові дні різних релігій пастафаріанці святкують Свято.

Також існують *заповіді пастафаріанців*:

1. Краще би ти не поведився як самозахоканий віслюк, коли проповідуєш макаронну благодать;
2. Краще би ти не виправдовував моїм іменем гніт, рабовласництво або економічну експлуатацію інших людей;
3. Краще би ти не осуджував людей за їхній зовнішній вигляд;
4. Краще би ти не дозволяв собі неприйнятних вчинків;
5. Краще би ти не боровся із фанатизмом чи женоненависництвом на порожній шлунок;
6. Краще би ти витрачав гроші не на будівництво храмів, а заради: а) боротьби із бідністю, б) лікування хворіб, в) щасливого життя, любові та зниження вартості Інтернету;
7. Краще би ти не розповідав навколишнім про те, як Макаронний Монстр розмовляв із тобою. Не варто переоцінювати себе;
8. Краще би ти не чинив із іншими так, як чинили із тобою.

У жовтні 2013 року в Україні було офіційно зареєстровано Українську пастафаріанську церкву (Макаронну парафію) як громадську організацію, що викликало негативну реакцію в середовищі православних конфесій.

Джедаїзм (Jediism)

Джедаїзм – це релігія-пародія, яка ґрунтується на вірі у Силу – метафізичну та всеохопну енергію. Носіями релігії є джедаї, особлива група людей, що відчують Силу та її поклик захищати усіх, хто потребує захисту, та зберігати баланс добра та зла. Основні ідеї для релігії було запозичені із серії фільмів «Зоряні війни», які оповідають фантастичні події боротьби між орденом джедаїв та орденом ситхів, які прагнуть панувати усім Всесвітом на засадах егоїзму, ненависті та насилля.

Як стверджують віруючі цієї релігії, вони не поклоняються Джорджу Лукасу (режисеру «Зоряних війн»), але розвивають і доповнюють ідеї, які він зумів реалізувати на екрані. Вони переконані, що міфологія фільмів про джедаїв можлива для втілення у реальному житті. Значне місце у віровченні займають також ідеї буддизму. Життя джедая регламентується «Кодексом», «21 життєвою максимомою» і «Символом віри».

Особливості віровчення. Джедаї вірять:

- У Силу і цінність усього живого;
- У святість людської особи. Ніхто немає права знущатися над іншими;
- У суспільство, яке керується справедливими, розумними законами, а не страхом;
- У суспільство, в якому не дискримінують через сексуальну орієнтацію, расу, стать і походження;
- У спільність етичних засад для усіх культур та історичних епох;
- У позитивний вплив духовного росту та освіченості суспільства;
- У важливість свободи совісті та вибору релігії, політичних та інших структур;
- У розділення церкви та держави, у свободу слова, самовираження та співпраці.

Відомі також 16 заповідей:

1. Джедаї перебувають у зв'язку із Силою. Ми постійно перебуваємо у взаємодії із природою та відчуваємо гармонію світу;
2. Джедаї плакають чистоту розуму за допомогою медитації та споглядання. Феномени емоційної сфери не повинні турбувати сприйняття та мислення;
3. Джедаї повинні розуміти вплив на майбутнє усіх вчинків та бездіяльності;
4. Джедаї відмовляються від будь-якої форми власності, оскільки вона породжує страждання;
5. Джедаї розуміють важливість фізичного, психічного та духовного вдосконалення, тому тренують усі свої здібності для кращої практики шляху;
6. Джедаї використовують свої здібності лише для допомоги, а не заради власних інтересів;
7. Джедаї розуміють межу власних здібностей. Ми визнаємо власні помилки та відповідаємо за вчинки;
8. Джедаї – терплячі. Ми тренуємося усвідомлювати кожен крок та вчинок;
9. Джедай повинен бути відкритим та щирим. Ми не ховаємося від страху;
10. Джедаї служать всіма можливими способами, послуговуючись миром, любов'ю та співчуттям;
11. Джедаї усвідомлюють свої помисли;
12. Джедаї вірять, що любов та співчуття займають центральне місце у їхньому житті;
13. Джедаї культивують емпатію;
14. Джедаї захищають мир;
15. Джедаї вірять у вічне життя в межах Сили;
16. Джедаї вірять у те, що їхня філософія є ефективною як у розвитку їх самих, так і усіх інших людей.

Діяльність джедаїстів пов'язана із акціями під час перепису населення, виявленням прогалин у законах та звичайними жартами. У 2001 р. в Інтернеті було запропоновано флешмоб стосовно ідентифікації себе як джедая під час перепису в різних куточках світу. В результаті з'ясувалося, що в Австралії, Канаді, Британії, Ірландії, Чехії та інших країнах існує

значна кількість членів Ордену Джедаїв, а в Новій Зеландії кількість джедаїв перевищила навіть буддистів. У 2015 р. в Туреччині студенти одного із університетів домоглися у ректора будівництва джедайської мечеті на території навчального закладу.

Характер акцій джедаїв багато в чому схожий до діяльності пастафаріанців.

Місіонерська Церква Копімізму (Missionary Church of Kopimism)

Історія організації пов'язана із діяльністю шведського студента-філософа, який у 2012 р. зумів довести право на вільне копіювання інформації за релігійними поглядами. У цій релігії-пародії інформація вважається священною і ніхто не має права перешкоджати користуватися нею, навіть якщо це користування обмежене законодавством. Кожен, хто поділяє думку щодо свободи інформації, може належати до копімістів, навіть за відсутності формальної реєстрації. На чолі Церкви стоять Опи – духовні лідери, які призначаються лише безпосередньо іншими Опями. Серед завдань таких людей – освячення інформації, її використання та поширення серед членів.

Релігійні служби Церкви мають дві форми: аналогову та цифрову. Під час аналогової служби заборонена фіксація подій, тому інформаційні потоки шифрують у спеціальні коди.

Під час цифрової служби Опи поєднують учасників конференції спеціальним з'єднанням – сумісним Інтернет-протоколом. Наступною частиною служби є максимально можливе копіювання та поширення інформації.

Символом Церкви є піраміда із літерою «С» всередині. Ще одним символом Церкви є комбінація клавіш «ctrl C + ctrl V» і гасла: «Копіюй та поширюй!», «Нас багато», «Експоненціоняльне розмноження дає кількісну потужність».

Основні догмати Церкви:

- Усе знання для всіх;
- Пошук знання є священний;

- Обмін знанням є священний;
- Копіювання священне.

Особливості віровчення:

- Копіювання інформації є моральним вчинком;
- Поширення інформації є моральним вчинком;
- Копіміксування – священний вид копіювання, яке збільшує та покращує існуюче багатство інформації;
- Копіювання або створення нової інформації на основі інформації, отриманої від іншої людини, розглядається як акт поваги і прояв копімістичної віри;
- Інтернет – священний;
- Код – це закон.

Окремо регулюється поведінка Опів (лідерів громади):

1. Їхнє життя чітко регламентоване маніфестом копіпестерів;
2. Вони повинні допомагати іншим жити відповідно до цінностей Копімізму;
3. Вони повинні активно формувати власне середовище у згоді із цінностями Копімізму.

Віруючі Церкви намагаються продемонструвати внутрішні суперечності законодавства Швеції. У випадку цієї країни та її правового поля, конституційне право на сповідання релігії є вищим, ніж майнові закони щодо авторського права. В результаті цього будь-який віруючий копіміст може вільно копіювати та поширювати через відкритий доступ інформацію, яка в іншому випадку захищалась би законом.

Діяльність Церкви Копімізму пов'язана із Інтернет-спільнотами, і участь у ній є доволі умовною. Громади прихильників існують у всьому світі. Також можна зустріти інформацію про копімістів в Україні – ймовірно у середовищі студентів.

Церква Евтаназії (The Church of Euthanasia)

Засновником релігійно-політичного руху «Церква Евтаназії» вважається Кріс Корда, який мав досвід спілкування із іншою формою розумного життя – Істотою. Ця Істота промовляла із іншого виміру буття і попередила К. Корду про наближення загибелі екосистеми внаслідок ігнорування фактів перенаселення та тотального забруднення.

Церква Евтаназії – це громадська, некомерційна організація, яка має за мету популяризацію методів боротьби людства із народжуваністю. Центральний слоган Церкви Евтаназії – «Врятуй планету – вбий себе». Глобальне потепління, отруєння води і атмосфери, зникнення різних видів живих істот, ерозія ґрунтів є результатами діяльності лише однієї форми життя – людини. Згідно із статистикою, кількість населення зростає на планеті на 1 млн. щодня і населення Мексики за один рік. Навіть війни та епідемії вже не можуть врятувати ситуацію, тому люди повинні обирати доступні шляхи для обмеження народжуваності – суїцид, аборт, содомію, евтаназію. Заохочується також вегетаріанство та закликаються до канібалізму ті люди, які не можуть жити без споживання м'яса.

Порівняно із іншими релігія-пародіями, Церква Евтаназії є доволі жорсткою реакцією на загрозливу ситуацію із екологією та перспективу жахливого майбутнього. З одного боку, вона радикально налаштована щодо катастрофічної долі людства, але, з іншого, передбачає можливість духовного повороту, коли людство нарешті усвідомить причетність до життя інших істот та відмовиться від власного ексклюзивізму.

Акції організації відбуваються в атмосфері чорного гумору, де глядач змушений сприймати жорстоку правду і виходити за зони комфорту. Інша форма діяльності, яка прославила активістів Церкви Евтаназії, – це боротьба за право на аборт. В США доволі потужним є рух у середовищі протестантських деномінацій за відміну абортів, тому конфлікт є досить гострим.

Один із принципів, якого дотримуються прихильники цього руху, формулюється таким чином: «Ти не повинен породжувати». Поруч із згаданими вище формами припинення

народжуваності, вбивство та примусова стерилізація не підтримуються. Лише свідомий вибір особи та її вчинок повинні враховуватися.

На офіційному сайті Церкви можна знайти «Проповіді», в яких виражені основні принципи та погляди членів організації. Зокрема є проповідь, присвячена «Небесним воротам» – учасникам цієї течії висловлюється подяка за хороший приклад усього людству у вирішенні проблеми перенаселеності.

У 2003 р. одна із жінок, відвідувачів офіційного сайту організації, завершила життя самогубством, і тому члени організації змушені були зняти інформацію з інструкціями, як позбутися життя. Діяльність сайту та прихильників руху поширена переважно у США та Західній Європі.

ПРОГРАМА КУРСУ «НОВІТНІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ ТА
РУХИ»

1. СЕМЕСТРОВИЙ ПЛАН

№	Тема заняття	Кількість аудиторних годин	
		Лекції	Семинари
1	Дослідження новітніх релігійних течій та рухів як галузь релігієзнавства	2	2
2	Неохристиянські релігійні течії	2	2
3	Міжкультурний діалог та східні НРТ	2	2
4	Синкретичні НРТ та феномен Нью-Ейджу	2	2
5	Сцієнтистські (квазінаукові) релігійні рухи	2	2
6	Неоязичництво – спроба повернення до давніх вірувань	2	2
7	Сучасний сатанізм. Деструктивні релігійні організації	2	2
8	Феномен релігій-пародій	2	2
	Усього	16	16

2. НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аберкромби Н., Хилл С., Тернер Б. С. Новое религиозное движение // Социологический словарь / Пер. с англ. канд. соц. наук И. Г. Ясавеева; Под ред. канд. соц. наук С. А. Ерофеева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Экономика, 2004. – 620 с.
2. Балагушкин Е. Г. Нетрадиционные религии в современной России. Морфологический анализ. – М.: ИФРАН, 1999. – Т. 1. – 244 с.
3. Балагушкин Е. Г., Шохин В. К. Религиозный плюрализм в современной России: новые религиозные движения на постсоветском этапе // «Мир России». – 2006. – Т. XV. – № 2. – С. 62-78.
4. Баркер А. В. Новые религиозные движения: Практическое введение. – СПб: Изд-во РХГИ, 1997. – 282 с.
5. Григорьева Л. И. Религии «Нового века» и современное государство : (Соц.-филос. очерк) : Монография. – Красноярск: СибГТУ, 2002. – 399 с.
6. Кантеров И. Я. Новые религиозные движения: (введение в основные концепции и термины): учебное пособие для студентов специальности «Религиоведение». – М.: Изд-во Владимирского гос. ун-та, 2006. – 385 с.
7. Новітні релігії в сучасній Україні. Збірник матеріалів / ред.кол.: В.Д. Бондаренко – гол.ред. та ін. – К., 2000.
8. Ткачёва А. А. «Новые религии» Востока. – М.: Наука. Главная редакция восточной литературы, 1991. – 216 с.
9. Филипович Л. О. Новітні релігійні рухи // Історія релігії в Україні: Навчальний посібник. / Отв. ред.: А. М. Колодний, П. Л. Яроцький. – К.: Т-во "Знання", КОО, 1999. – С. 716-718. – 735 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – ISBN 966-7293-71-8
10. Филипович Л. О. Новітні релігійні течії: український контекст (огляд, документи, переклади). – К.: Наук. Думка, 2000.
11. Эгильский Е. Новые религиозные движения. Современные нетрадиционные религии и эзотерические учения: учебное

- пособие / Е.Э. Эгильский, А.В. Матецкая, С.И. Самыгин. - М.: КНОРУС, 2011. – 224 с.
12. Barker, Eileen and Margit Warburg (eds) *New Religions and New Religiosity*, Aarhus, Denmark: Aargus University Press, 1998.
  13. Clarke, Peter B. (ed.), *Encyclopedia of New Religious Movements*, London & New York: Routledge, 2006.
  14. Davis, Derek H., and Barry Hankins (eds) *New Religious Movements and Religious Liberty in America*, Waco: J. M. Dawson Institute of Church-State Studies and Baylor University Press, 2002.
  15. Partridge, Christopher (ed) *Encyclopedia of New Religions: New Religious Movements, Sects and Alternative Spiritualities*, Oxford: Lion, 2004.
  16. Saliba, John A., *Understanding New Religious Movements*, 2nd edition, Walnut Creek, Lanham: Alta Mira Press, 2003.
  17. Wilson, Bryan and Jamie Cresswell (eds) *New Religious Movements: Challenge and Response*, London & New York: Routledge, 1999.

3. ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Сайти, присвячені дослідженням НРТ

- Центр дослідження новітніх релігій:
<http://www.cesnur.org/>

Анти- та контркультові дослідження

- Проект духовних підробок <http://www.scp-inc.org/>
- Християнське служіння апологетики та досліджень:
<https://carm.org/about>
- Сайт контркультових досліджень:
<http://www.religioustolerance.org/ccm3.htm>
- Центр апологетичних досліджень:
<http://www.apologetika.org.ua/>

Неохристиянство

- Церква Ісуса Христа Святих останніх днів: <http://www.ldschurch.com.ua/>
- Свідки Єгови: <http://www.jw.org/uk/>
- Церква Останнього Завіту: <http://www.vissarion.ru/>
- Православна Церква Божої Матері Державна: <http://bc.theosis.ru/>
- Посольство Боже: <http://www.godembassy.org/>
- Велике Біле Братство ЮСМАЛОС: <http://www.usmalos.com/>

Східні НРТ

- Міжнародне Товариство Свідомості Кришні: <http://vedic-culture.in.ua/>
- Трансцендентальна Медитація Магаріші: <http://tm-center.com.ua/>
- Рух Ошо: <http://osho.kiev.ua/>
- Сахаджа-йога: <http://www.sahajayoga.org.ua/>
- Фалунь-гун: <http://uk.falundafa.org/>
- Буддизм:
  - Карма-каг`ю: <http://buddhism.org.ua/>
  - Нінгма-па: <http://www.ningma.org.ua/>
  - Спільнота Дзен Сандо Кайсена: <http://www.zen-kaisen.org.ua/>

Синкретичні НРТ

- Хрислам: <http://www.christianmuslims.com/>
- Бахаї: <http://bahai.ua/>
- Церква Уніфікації: <http://unification.org.ua/>
- Као Дай: <http://www.daotam.info/tam.htm>
- Церква Останнього Заповіту: <http://www.vissarion.ru/>

Квазінаукові

- Рух Урантія: <http://www.urantia.org/urantia-foundation/history>

- Церква Саєнтології: <http://scientology.org.ua/>
- Спільнота Етеріус: <http://www.aetherius.org/>
- Раеліти: <http://rael.org/home>

Неоязичництво

- Неодруїдизм:
  - Орден Друїдів
  - <http://thedruidorder.org/druidorder/Home.html>
  - Орден Бардів, Оватів та Друїдів:
  - <http://www.druidry.org/>
- Церква корінного населення Америки: <http://nativeamericanchurches.org/>
- Американське Асатру: <http://runestone.org/>
- Ісландське Асатру: <http://asatru.is/>
- Курси тенсегрїті Карлоса Кастанеди: http://www.tensegrity.kiev.ua/carlos_castaneda
- РУН-віра: <http://www.runvira.in.ua/>
- Об'єднання Рідновірів України: <http://www.oru.org.ua/>

Сучасний сатанізм. Деструктивні течії

- Ophite Cultus Satanas (Our Lady of Endor Coven): <http://ourladyofendorcoven.blogspot.com/>
- Церква Сатани: <http://churchofsatan.com/>
- Храм Сета: <https://xeper.org//>
- Небесні ворота: <http://www.heavensgate.com/>
- АУМ Сінрікьо (блог прихильників): <http://www.aum-sinrikyo.com/>
- Алеф (колишнє АУМ Сінрікьо): <http://english.aleph.to/>

Релігії-пародії

- Сайт науково-просвітницького часопису «Скепсис»: <http://scepsis.net/>
- Пастафаріанство: <http://www.venganza.org/>
- Джедаїзм: <http://www.templeofthejediorder.org/>
- Копімізм: <http://kopimistsamfundet.se/english/>

- Церква НедоМудреця: <http://www.subgenius.com/>
- Дудеїзм: <http://dudeism.com/>
- Церква Копімізму: <http://kopimistsamfundet.ca/>
- Церква Евтаназії: <http://www.churchofeuthanasia.org/>

4. ТЕМИ ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Дослідження новітніх релігійних течій та рухів як галузь релігієзнавства

Активізація новітніх релігійних течій та рухів у 2 пол. ХХ ст. та їхній розвиток у ХХІ ст. Категоріальний апарат релігієзнавства та його адаптація до нових умов у релігійному просторі. Дефініція основних термінів (секта, культ, тоталітарна секта, деструктивний культ, новітня релігійна течія тощо). Основні підходи у вивченні новітніх релігійних течій.

Основні причини популярності новітніх релігійних течій та рухів. Проблеми у сприйнятті суспільством новітніх течій та роль ЗМІ. Конфесійні та академічні дослідження: основні відмінності. Спроби класифікації новітніх релігійних течій та пов'язані із цим проблеми.

Тема 2. Неохристиянські релігійні течії

Особливості неоохристиянства. Розвиток течій та специфіка взаємодії із традиційними церквами. Регіональна специфіка. Спільні та відмінні риси. Неопротестантизм: Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів (мормони), Товариство Вартової вежі (Свідки Єгови). Православні відгалуження: Православна церква Божої Матері Державна. Африканські церкви. Раствафаріанізм. Біле Братство ЮСМАЛОС.

Тема 3. Міжкультурний діалог та східні НРТ

Дефініція орієнтальних релігій. Особливості поширення східних течій на Заході. Основні риси. Трансперсональний

акцент та проблема наукового дослідження феноменів зміненої свідомості. Феномен гуру. Неоіндуїзм та індійські неорелігії: Міжнародне товариство свідомості Крішни, Трансцендентальна медитація Махаріші, Ошо Раджніш. Далекосхідні неорелігії: Фалуныгун, дзен-буддизм тощо.

Тема 4. Синкретичні НРТ та феномен Нью-Ейджу

Явище релігійного еkleктизму. Синкретизм в релігіях світу. Феномен Нью-Ейджу та його основні риси. Синкретизм як визначальна риса Нью-Ейджу. Віровчення та поширення синкретичних течій: Віра Бахаї, Церква Муна («муніти»), Церква Останнього Заповіту, сантерія та вуду.

Тема 5. Сцієнтистські (квазінаукові) релігійні рухи

Інформаційне суспільство та роль сучасної науки у прогресі цивілізації. Значення технології. Проблема осмислення феномену науки та техніки у віровченні НРТ. Квазінаукові течії: Церква саєнтології, Діанетика Рона Хаббарда, раеліти, НЛО-логія, «Космічні комуністи» та ін.

Тема 6. Неоязичництво – спроба повернення до давніх вірувань

Неоязичництво як спроба відновлення національних релігій. Значення Нью-Ейджу та етнографії. Регіональна специфіка неоязичництва. Європейське неоязичництво: тенденції, особливості віровчення та практики. Скандинавські вірування та відновлення традиційного світогляду. Кельтське неоязичництво. Неошаманізм та причини його популярності.

Українські неорелігійні течії: РУН-віра, Рідна Віра тощо.

Тема 7. Сучасний сатанізм. Деструктивні релігійні організації

Проблема дефініції деструктивного культу. Академічне релігієзнавство та богословська апологетика: точки перетину та конфліктів. Культ поклоніння злу. Теїстичний, нетеїстичний та «стихийний» сатанізм.

Основні ознаки деструктивних та суїцидальних течій. «Народний Храм» (Джим Джоунс), «Храм Сонця», «Небесні ворота» та ін. Релігійний тероризм: Біле Братство, Аум Сінрікьо та ін.

Тема 8. Феномен релігій-пародій

Релігії пародії як реакція на нову релігійність. Джедаїзм, Пастафаріанство, Місіонерська церква копімізму, Церква Марадони, Церква НедоМудреця, Дудеїзм, тощо. Причини популярності релігій-пародій. Перформативний характер релігій пародій. Спільні засади та спрямованість діяльності.

5. ТЕМИ ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1: Вступ у дисципліну: особливості дослідження новітньої релігійності

1. НРТ як галузь релігієзнавства.
2. Поняття НРТ та його аналоги.
3. Підходи у дослідженнях НРТ.
4. Анти- та контркультурний рух.
5. Класифікація НРТ.

Література:

1. Академічне релігієзнавство: Підручник / За наук. ред. проф. А.М. Колодного. – К.: Світ Знань, 2000. – 862 с.
2. Балагушкин Е.Г. Нетрадиционные религии в современной России. Морфологический анализ / Е.Г. Балагушкин. – Ч. 1. – М.: ИФРАН, 1999. – 244 с.
3. Кантеров И. Я. Новые религиозные движения: (введение в основные концепции и термины): учебное пособие для

- студентов специальности «Религиоведение». – М.: Изд-во Владимирского гос. ун-та, 2006. – 385 с.
4. Филипович Л. О. Новітні релігійні течії: український контекст (огляд, документи, переклади). – К.: Наук. Думка, 2000.
  5. Эгильский Е. Новые религиозные движения. Современные нетрадиционные религии и эзотерические учения: учебное пособие / Е.Э. Эгильский, А.В. Матецкая, С.И. Самыгин. - М.: КНОРУС, 2011. – 224 с.

Тема 2: Сучасне християнство: між традицією та новітнім

1. Передумови виникнення неохристиянства.
2. Протестантське неохристиянство.
3. Нові віяння у католицизмі.
4. Православні новітні деномінації.
5. Харизматичний рух.

Література

1. Балагушкин Е. Г. Нетрадиционные религии в современной России. Морфологический анализ. – М.: ИФРАН, 1999. – Т. 1. – 244 с.
2. Ваторопин А. С. Религиозный модернизм и постмодернизм // Социологические исследования. – М.: Наука, 2001. – № 11. – С. 84–92.
3. Иваненко С. И. Свидетели Иеговы в современной России: «Тоталитарная секта» или наиболее крупная протестантская конфессия? // Религиоведение. – 2002. – № 1.
4. Титаренко В.В. Харизматизм в христианстве как основной прогнозный тренд его модернизации / В.В. Титаренко // Новые религии в России: двадцать лет спустя. Материалы Международной научно-практической конференции. Москва, Центральный дом журналиста, 14 декабря 2012 г. – Москва, 2013. – С. 135–146. – (240 с.).
5. Лункин Р. Протестантизм и глобализация на просторах Евразии // Религия и глобализация на просторах Евразии / под ред. А. Малащенко и С. Филатова. – 2-е изд. – М. :

Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН); Моск.
Центр Карнеги, 2009. — С. 91–125. — (341 с.).

Тема 3. Східні неорелігії як вияв глобалізаційних процесів

1. Дефініція «Сходу».
2. НРТ індуїстського походження.
3. Японські та китайські синкретичні НРТ.
4. Сучасний буддизм на Заході.

Література

1. Аюшеева Д.В. Основные особенности и тенденции распространения тибетского буддизма на Западе / Д.В. Аюшеева // Религиоведение, №4, 2011. — С. 74–80.
2. Грицанов А.А. Раджниш Ошо. — Мн.: Книжный Дом, 2011. — 384 с.
3. Иваненко С.И. Вайшнавская традиция в России: история и современное состояние. Учение и практика. Социальное служение, благотворительность, культурно-просветительская деятельность, М.: Философская книга, 2008.
4. Петрик В. М., Ліхтенштейн Є. В., Сьомін С. В. та ін. Новітні та нетрадиційні релігії, містичні рухи у суспільно-політичній сфері України: Монографія / За заг. ред. З. І. Тимошенко. — К: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. — 331 с.
5. Sharpe E.J. The Universal Gita: Western Images of the Bhagavad Gita: a bicentenary survey. — Illinois: Open Court Publishing Company, 1985. — 208 p.

Тема 4. Глобалізація та релігійний синкретизм

1. Багаїзм як пошук інтеграції релігійних ідей.
2. Церква Уніфікації Муна.
3. Феномен Нью-Ейджу.

4. Сучасний синкретизм сантерії та вуду.

Література:

1. Иоаннесян Ю.А. Вера бахаи / Ю.А.Иоаннесян. – СПб.: «Азбука-классика»; «Петербургское Востоковедение», 2003. – 320 с.
2. Кантеров И. Я. Новые религиозные движения: (введение в основные концепции и термины): учебное пособие для студентов специальности «Религиоведение». – М.: Изд-во Владимирского гос. ун-та, 2006. – 385 с.
3. Филипович Л.О. Новітні релігійні рухи // Історія релігії в Україні: Навчальний посібник. / Отв. ред.: А. М. Колодний, П. Л. Яроцький. – К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – С. 716–718. – 735 с.
4. Blagov S. Caodaism: Vietnamese Traditionalism and Its Leap Into Modernity. – Nova Science Publishers, 2012. – 211 p.
5. Introvigne M. The Unification Church. – Signature Books, 2000. – 70 p.

Тема 5. Сцієнтизм у релігії та наука

1. Межа науковості та релігії.
  2. Сакралізація техніки та науки: раеліти.
  3. Пошуки богів у космосі: НЛО-логія.
  4. Альтернативна психотерапія діанетики та Церква Саєнтології.
-
1. Кукушкина Г. А. Церковь саентологии: основы вероучения, культовая и внекультовая практика (Социально-философский анализ) / : Дис. ... канд. филос. наук : 09.00.13. – М.: Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ, 2003. – 152 с.
  2. Петров В. Наука и квазинаука с методологической точки зрения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.atheism.ru/old/PetAth1.html>

3. Митрохин Л. Н. Нетрадиционные религии // Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т философии РАН; Нац. обществ.-науч. фонд; Предс. научно-ред. совета В. С. Стёпин. – М.: Мысль, 2010.
4. Deacy C. Exploring religion and the sacred in a media age / Deacy, Christopher; Elisabeth Arweck. – Ashgate Publishing, Ltd., 2009. – 269 p.
5. Denzler B. The lure of the edge: scientific passions, religious beliefs, and the pursuit of UFOs / Brenda Denzler. – University of California Press, 2003. – 313 p.

Тема 6. Реконструкція у релігії: неоязичництво

1. Неошаманізм.
2. Відновлення національних релігій у Європі.
3. Відьомське ремесло: Вікка.
4. Неоязичництво в Україні.

Література

1. Богдановський І. В. Релігія і сучасний світ: нові форми взаємодії // Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія. – К.: Вид-во Національного авіаційного університету “НАУ-друк”, 2008. – Т. 2.
2. Ваторопин А. С. Религиозный модернизм и постмодернизм // Социологические исследования. – М.: Наука, 2001. – № 11. – С. 84–92.
3. Митрохин Л. Н. Религии «Нового века» / Л. Н. Митрохин. – М.: Советская Россия, 1985. – 157 с.
4. Накорчевский А.А. Методологические основы и подходы к изучению украинского родноверия (рідновірство) / А.А. Накорчевский // Религиоведение, №2, 2008. – С. 67–81.
5. Adler M. Drawing Down the Moon: Witches, Druids, Goddess-Worshippers and Other Pagans in America (revised edition). London: Penguin, 2006. – 672 p.

Тема 7. Форми сучасного сатанізму. Насилля в НРТ та релігійний терор

1. Теїстичний сатанізм.
2. Атеїстичний сатанізм.
3. Деструктивні групи: АУМ Сінрікьо, Гілка Давида, Храм Сонця, Небесні ворота тощо.
4. Спроби класифікації деструктивних груп.

Література

1. Балагушкин Е.Г. Сатанизм // Религиоведение: Энциклопедический словарь / Под ред. А. П. Забияко, А. Н. Красикова, Е. С. Элбакян. — М: Академический проект, 2006. — 1256 с.
2. Раевский А.Е. Психологическое манипулирование в новых религиозных движениях // Вестник Московского университета. Серия «Психология». — М.: Издательство МГУ имени М. В. Ломоносова, 2009. — № 1. — С. 81–90.
3. Partridge C. The Re-Enchantment of the West: Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture, and Occulture / Partridge, Christopher Hugh. — Continuum International Publishing Group, 2006. — 300 p.
4. Petersen J. Contemporary Religious Satanism: A Critical Anthology / Petersen, Jesper Aagaard. — Ashgate Publishings, 2009. — 277 p.
5. Snow R.L. Deadly Cults: The Crimes of True Believers / Snow, Robert L. — Greenwood Publishing Group, 2003. — 248 p.

Тема 8. Жарт і перформенс у релігії: релігії-пародії»:

1. Причини появи релігій-пародій.
2. Жарти філософів та релігії-пародії.
3. Зв'язок релігій-пародій із масовою культурою.
4. Глобальна екологія та релігії-пародії.

Література:

1. Ваторопин А. С. Религиозный модернизм и постмодернизм

- // Социологические исследования. – М.: Наука, 2001. – № 11. – С. 84–92.
2. Докинз Р. Эгоистичный ген / Ричард Докинз.. – Corpus, 2013. – 512 с.
  3. Кантеров И. Я. Новые религиозные движения в США и России: сравнительный анализ // Религиоведение. – 2001. – № 1.
  4. Хитченс К. Бог не любовь. Как религия все отравляет / Кристофер Хитченс. – Москва: Альпина нон-фикшн, 2011. – 368 с.
  5. Kapell M. Finding the Force of the Star Wars Franchise: Fans, Merchandise & Critics / Matthew Kapell; John Shelton Lawrenceю – Peter Lang, 2006. – P. 105–112.
  6. Atkins P. Atheism and Science / Atkins, Peter // The Oxford Handbook of Religion and Science / Clayton, Philip (англ.)русск. and Simpson, Zachary R.. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – P. 129–130. –(1023 p.).
  7. Сырык И. Пираты XXI века. Копируй и распространяй! / Игорь Сырык ; [Электронне джерело]. – Режим доступу: <http://www.proza.ru/2013/03/31/2023>

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

Студенти повинні провести впродовж навчального курсу одне соціологічне дослідження шляхом анкетування вибірки не менше, ніж у 50 осіб на тему «Образ НРТ у мешканців моєї вулиці (району, міста)» Результати дослідження слід буде оголосити на одному із семінарів. Бланк анкети довільний. Опитувальник повинен містити не менше 20 тематичних запитань.

7. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Розширений перелік питань для самостійної роботи, що виносяться на семінарські заняття

1. Поняття релігії.

2. Академічне релігієзнавство: особливості підходу.
3. Феномен НРТ та релігієзнавчі студії.
4. Передумови виникнення НРТ.
5. Класифікація НРТ.
6. Хронологічні засади класифікації НРТ.
7. Проблема дефініції НРТ.
8. НРТ і Новий Вік.
9. НРТ та науково-технічна революція.
10. НРТ та медиакультура.
11. Неохристиянство та традиційні конфесії: проблема діалогу.
12. Протестантське неоохристиянство.
13. НРТ і католицизм.
14. НРТ і православні церкви.
15. Сектоведеніє та релігієзнавчі студії НРТ: спільні та відмінні риси.
16. Загальні особливості неоохристиянства.
17. Біблія як основний текст неоохристиянства.
18. Особливості організації Свідків Єгови.
19. Свідки Єгови в Україні.
20. Історія мормонів у США.
21. Мормони та політика.
22. Новітня архітектура Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів.
23. Харизматичний рух та неоохристиянство.
24. Неоохристиянство у пострадянському просторі.
25. Церква Сандея Аделаджі.
26. Християнський синкретизм.
27. Глобальна інтеграція культур та східні релігії.
28. Товариство свідомості Крішні – адаптація традиційного індуїзму.
29. Історія вайшнавїзму в Індії.
30. Східні психопрактики та Захід.
31. Ошо як культурний феномен.
32. Взаємини «гуру-учень» в умовах західної культури.
33. Східні неорелігії та сучасні відомі люди.
34. ТМ Магаріші та феномен Девіда Лінча.

35. Тантризм на Заході.
36. Історія Фалуунгун та світова політика.
37. Особливості переслідування за релігійною ознакою.
38. Буддизм та його трансформації на Заході.
39. Окупація Тибету та буддизм в еміграції.
40. Вплив буддизму на культуру ХХ століття на Заході.
41. Синкретичні НРТ як спроба об'єднання людства.
42. Багаїзм – релігія усіх можливих шляхів до Бога.
43. НРТ та комерція.
44. Особливості прозелітизму НРТ.
45. Неоязичництво як спроба відновлення дохристиянських традицій.
46. Скандинавські НРТ.
47. Неодруїди та екологічний рух.
48. Відновлення матріархальних традицій у Вітті.
49. НРТ та екологічні рухи.
50. НРТ та рух за права жінок.
51. Неошаманізм та комерція.
52. Популярність магічних практик у контексті НРТ.
53. Церква саєнтології та політика.
54. Особливості українського неоязичництва.
55. Пошуки нової міфології та неоязичництво.
56. Феномен вуду та сантерії: пошуки нової ідентичності.
57. НЛО-логія та масова культура.
58. Сучасний сатанізм як вияв духу часу.
59. Біографія Шандора Ла Вея.
60. Міфи ЗМІ про сатанізм.
61. Апокаліптичність та НРТ.
62. Суїцидальні НРТ.
63. Фундаменталізм та тероризм у НРТ.
64. Харизматичний лідер та його характерні риси.
65. АУМ Сінрікьо – історія трагедії.
66. Страх НРТ як вияв адаптації до глобальної культури.
67. Раствафаніство як альтернативне християнство.
68. Карго-культи як приклад релігійного сприйняття.
69. НРТ в ісламі.
70. Релігії-пародії та сучасна культура.

71. Релігії-пародії у контексті інформаційного суспільства.

Теми реферативних доповідей

1. Історія досліджень новітніх релігійних течій та рухи.
2. Творчість Макса Вебера та дослідження НРТ.
3. Особливості академічного дослідження релігії.
4. Сучасне неохристиянство на Заході.
5. Неохристиянство у незалежній Україні.
6. Діяльність та віровчення Свідків Єгови.
7. Особливості вчення Дж. Сміта (мормони).
8. Харизматичний рух як реакція на сучасні тенденції у релігії.
9. Відносини неохристиянства та традиційних конфесій в Україні.
10. Історія анти-культового руху на Заході та у пострадянському просторі.
11. Поняття ересі, культу, тоталітарної секти.
12. Українські дослідження НРТ: основні напрямки.
13. Синкретичні течії в Україні.
14. Українське Біле братство та реакція суспільства на нього.
15. Багаїзм у світі та в Україні.
16. Особливості вчення Церкви Уніфікації.
17. Міленіаристські (апокаліптичні) новітні течії.
18. Поняття Нью Ейджу.
19. Магія та релігія у неоязичництві.
20. Нетейстичний сатанізм та етика «дикого» капіталізму.
21. Міфи про сатанізм та причини їхнього виникнення.
22. Поняття місіонерства та прозелітизму.
23. Церква Божої Матері Державна та відносини із РПЦ.
24. Релігійний фундаменталізм та проблема правової регуляції.
25. Інститут шаманізму і його роль у первісному суспільстві.
26. Ісламська містика: сутність і особливості. Суфізм Ошо.
27. Історія Церкви Саєнтології.
28. Раеліти та космічний профетизм.
29. РУН-віра в Україні: особливості розвитку.
30. Феномен Біблії та історія Нового Заповіту.

31. Релігія кельтів та неодруїдизм.
32. Скандинавські НРТ та музична субкультура.
33. Йога та Захід: історія відносин.
34. Товариство свідомості Крішни та традиційний вайшнавизм.
35. Історія протестантизму та неохристиянство.
36. Поклоніння силам природи та НРТ.
37. Релігії -пародії: джедаїзм та пастафаріанство.
38. Аль-Каеда та політичний іслам.
39. Роль неошаманізму у формуванні нового ландшафту міста.
40. Історія деструктивних організацій: причини та наслідки для досліджень.
41. Мартін Лютер – ідеолог Реформації.
42. Міфологія давньої України.
43. Морально-етичні засади буддизму.
44. Буддизм в еміграції: історія тибетських вчителів.
45. Людські жертвопринесення в історії релігій.
46. Тотемні суспільства та сучасний світ.
47. Особливості сакралізації на прикладі карго-культів.
48. Біографія Клода Ворільйона.
49. Біографія Лафаєта Рона Хабарда.
50. Особливості закону про свободу совісті та релігійні організації в Україні.
51. Особливості відображення НРТ у засобах масової інформації.
52. Поняття «промивання мізків» та його критика.
53. Полігамія в історії релігій.
54. Особливості адаптації неоязичництва в Україні.
55. Первісні форми релігійного життя: магія та фетишизм.
56. Землеробські культури та НРТ.
57. Первісні форми релігійного життя: тотемізм.
58. Первісні форми релігійного життя: шаманізм.
59. Екуменічний рух у ХХ столітті.
60. Правове регулювання релігійного життя в Україні.

8. КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Поточний контроль:

Усна відповідь – 5 балів

Реферативна доповідь – 5 балів

Доповнення – 3 бали

Презентація – 5 балів

Домашня письмова робота (реферат, есе тощо) – 5 балів
/одна в семестр/

Модульний контроль:

Контрольна робота, колоквиум або тестові завдання – 2 змістових модулі протягом семестру, один із них включений до залікового тестування.

За кожен змістовий модуль – 10-15 балів.

За результатами кожного семестру студент отримує підсумкову оцінку – до 50 балів, яка розраховується як накопичувальна оцінка за кожен із змістових модулів та сумарний бал поточного контролю. Загальна оцінка за курс визначається за формулою: 50 балів за поточний контроль + 50 балів за залік (з яких 20 балів – тестові завдання, 30 балів – усне опитування).

Якщо за результатами модульно-рейтингового контролю студент отримав середнє арифметичне за підсумковий контроль менше, ніж 25 балів, то студент не допускається до заліку і вважається таким, що не виконав усі види робіт, які передбачаються навчальним планом із дисципліни “Новітні релігійні течії та рухи”.

Оцінювання знань студента здійснюється за 100-бальною шкалою (для екзаменів і заліків).

- максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів з дисципліни, яка завершується екзаменом, становить: за поточну – успішність 50 балів, на екзамені – 50 балів;

- при оформленні документів за екзаменаційну сесію застосовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	За національною шкалою	
		Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку	Залік
A	90 – 100	5	Відмінно
B	81-89	4	Дуже добре
C	71-80		Добре
D	61-70	3	Задовільно
E	51-60		Достатньо

9. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. «Небесні ворота» Маршала Еплуайта: історія та віровчення.
2. «Храм народів» Джима Джонса: історія та віровчення.
3. АУМ Сінрікьо: історія та віровчення.
4. Бахаї: історія та віровчення.
5. Вікка: історія та віровчення.
6. «Гілка Давида»: історія та віровчення.
7. Ісламський та християнський релігійний екстремізм.
8. Квазінаукові (сцієнтистські) течії: загальна характеристика.
9. Криза традиційних конфесій як одна із причин поширення НРТ.
10. Неодруїдизм: історія та віровчення.
11. Неохристиянство на пострадянському просторі: Церква Божої Матері Державна, церква Останнього завіту.
12. Неохристиянство у світі.
13. Неоязичництво у світі та в Україні: загальна характеристика.
14. НЛО-логія: загальна характеристика.

15. Новітні релігійні течії в контексті релігієзнавчих досліджень.
16. НРТ в Україні: актуальний стан та перспективи. Основні неорелігійні організації.
17. НРТ у Китаї: Фалуңгун. Особливості віровчення.
18. Орієнтальні течії в Україні: загальна характеристика.
19. Підходи до вивчення НРТ.
20. Раеліти: історія та віровчення.
21. Релігії карибського регіону: сантерія та вуду.
22. РУН-віра в Україні: історія та віровчення.
23. Рух Ошо Раджніша: особливості віровчення.
24. Синкретичні НРТ у світі та в Україні: загальна характеристика.
25. Скандинавські НРТ: історія та віровчення.
26. Сучасний сатанізм: загальна характеристика.
27. Теїстичний та атеїстичний сатанізм.
28. Феномен Нью-Ейджу.
29. Товариство вартової вежі (Свідки Єгови): історія та віровчення.
30. Трансцендентальна медитація Магаріші: історія та віровчення.
31. Українське «Біле Братство»: історія та віровчення.
32. Феномен «промивання мізків».
33. Феномен гуруїзму та популярності східних вчень.
34. Феномен неошаманізму у світі та в Україні. Мольфарство. Вчення Карлоса Кастанеди.
35. Феномен НРТ у ХХ–ХХІ ст.: основні причини та класифікація.
36. Феномен растафаріанства: історія та віровчення.
37. Церква Ісуса Христа святих останніх днів (мормони): історія та віровчення.
38. Церква саєнтології: історія та віровчення. Діанетика.
39. Церква Сатани Ентоні Шандора Лавея: історія та віровчення.
40. Церква уніфікації (муніти): історія та віровчення.
41. Релігії-пародії: Церква Евтаназії.
42. Релігії-пародії: Дудеїзм.
43. Релігії-пародії: Копімізм.
44. Као Дай та в'єтнамський синкретизм.
45. Загальна характеристика релігій-пародій.

10. ЗРАЗОК ТЕСТОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Варіант А

Група _____

Варіант 1

1. Термін Новітні релігійні течії (НРТ) окреслює явища в релігії:
1) 2 пол. 19–20 ст.; 2) 12 ст.; 3) 14–17 ст.; 4) 17–18 ст.

2. Засновником Міжнародного Товариства свідомості Крішні є:
1) Бгагаван Ошо; 2) Святий Йог; 3) А.Челентано; 4) Свами Прабгупада.

3. Скільки вибраних, згідно із вченням «Свідків Єгови» буде порятовано для життя у Царстві Божому на небі?
1) 33; 2) 144 тисячі; 3) 1,5 млрд.; 4) 7 млрд.

4. Оберіть основні тексти Церкви Ісуса Христа святих останніх днів:
1) Бхагават-гіта і Веди; 2) Книга Мормона і Біблія; 3) Коран і хадіси;
4) Кодзікі та Ніхон-сьокі

5. Фалуньгун – це:
1) течія в японській графіці; 2) неорелігія в Китаї; 3) вид бойових мистецтв;
4) лідер Монгольської революції.

6. Книга Мормона – це
1) священний текст церкви Ісуса Христа святих Останніх Днів;
2) частина епосу про Гарі Потера; 3) частина Нового Заповіту у католицизмі.

7. Ентоні Шандор Ла Вей – це

1) назва сакральних меблевих виробів; 2) засновник Церкви Сатани;
3) президент республіки Конго; 4) лідер раелітів.

8. «Паган» в Середьовічній Європі означав:

1) «музикант»; 2) «неосвічений нехристиянин»; 3) «жрець сатанинського культу»;
4) «політик-олігарх».

9. Придумайте слоган та концепцію (2-3 речення) для реклами релігійної організації.

10. Створіть уявну релігійну організацію, опишіть основні ритуали і назвіть сакральні тексти для громади.

Формат 60x84/16. Папір друк. А4. Умовн. друк. арк. 5,85. Тираж
100 екз.

Малий видавничий центр філософського факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
79000, Львів, вул. Університетська, 1